

**Τ.Ε.Ι ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΘΕΜΑ: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ**

**ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
ΜΠΟΜΠΟΛΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ**

**ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ
ΜΠΟΪΤΣΗ ΕΙΡΗΝΗ**

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2008

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Γενική αναφορά στον τουρισμό

Ο τουρισμός στην Ελλάδα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1.1. Γεωγραφική τοποθεσία	σελ.....	1
1.2. Η οικονομία στην Δυτική Μακεδονία	σελ.....	5
1.3. Η σημασία της τουριστικής ανάπτυξης	σελ.....	5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

2.1. Μορφές τουρισμού που αναπτύσσονται	σελ.....	6
2.2. Τουριστική ανάπτυξη νομού Φλώρινας	σελ.....	7
2.2.1. Λίγα λόγια για τον νομό	σελ.....	7
2.2.2. Εθνικός δρυμός Πρεσπών	σελ.....	8
2.2.3. Νυμφαίο	σελ.....	11
2.2.4. Χιονοδρομικό κέντρο Βίγλα	σελ.....	12
2.2.5. Λίμνες	σελ.....	13
2.2.6. Βουνά	σελ.....	15
2.2.7. Αρχαιολογικοί χώροι	σελ.....	17
2.2.8. Μουσεία	σελ.....	24
2.2.9. Ήθη και έθιμα	σελ.....	27
2.2.10. Τοπικά Προϊόντα	σελ.....	31

2.3. Τουριστική ανάπτυξη νομού Καστοριάς	σελ.....34
2.3.1. Λίγα λόγια για τον νομό	σελ.....34
2.3.2. Ναοί	σελ.....35
2.3.3. Αγιογραφία	σελ.....35
2.3.4. Αρχοντικά	σελ.....36
2.3.5. Έθιμα – Πολιτιστικές εκδηλώσεις	σελ.....36
2.3.6. Μουσεία	σελ.....37
2.3.7. Η λίμνη	σελ.....41
2.3.8. Βουνά	σελ.....43
2.3.9. Εναλλακτικές μορφές τουρισμού	σελ.....45
2.4. Τουριστική ανάπτυξη νομού Κοζάνης	σελ.....48
2.4.1. Λίγα λόγια για τον νομό	σελ.....48
2.4.2. Αρχαιολογικοί χώροι	σελ.....49
2.4.3. Εκκλησίες	σελ.....52
2.4.4. Άλλα αξιοθέατα	σελ.....56
2.4.5. Μουσεία	σελ.....60
2.4.6. Ήθη – Έθιμα – Αποκριά στην Κοζάνη	σελ.....64
2.5. Τουριστική ανάπτυξη νομού Γρεβενών	σελ.....76
2.5.1. Λίγα λόγια για τον νομό	σελ.....76
2.5.2. Γρεβενά	σελ.....77
2.5.3. Εθνικός δρυμός Βάλια Κάλντα	σελ.....77
2.5.4. Ανακατωσάρια	σελ.....78
2.5.5. Μουσεία	σελ.....79
2.5.6. Εκκλησίες και Μονές	σελ.....80
2.5.7. Άλλα αξιοθέατα	σελ.....82
2.5.8. Αθλητικός τουρισμός	σελ.....85
2.5.9. Γεύσεις και προϊόντα	σελ.....90
2.5.10. Προμηθευθείτε	σελ.....91

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

3.1 Αναπτυξιακά προγράμματα LEADER	σελ.....92
3.1.1 Τελική έκθεση LEADER 1 μέτρο 3 αγροτουρισμός	σελ.....96
3.1.2 Τελική έκθεση LEADER 1 μέτρο 6 έργα τεχνικής υποδομής και άλλα	σελ.....104
3.2 Αναπτυξιακό πρόγραμμα LEADER II	σελ.....119
3.3 Αναπτυξιακό πρόγραμμα LEADER +	σελ.....123
3.3.1 Τι είναι LEADER +;	σελ.....123
3.3.2 Ποιοι είναι οι αναπτυξιακοί στόχοι του προγράμματος LEADER + της χώρας μας	σελ.....123
3.3.3 Οικονομικά στοιχεία του προγράμματος LEADER+ στη χώρα μας	σελ.....123
3.3.4 Ποιο το περιεχόμενο της LEADER +;	σελ.....124
3.4 Ανοιχτές προκηρύξεις προγραμμάτων	σελ.....128
3.5 Ενδιάμεσος φορέας διαχείρισης	σελ.....129
3.6 Περιφερειακό επιχειρησιακό πρόγραμμα Δυτικής Μακεδονίας 2005 – 2006	σελ.....134
3.6.1 Παρούσα κατάσταση	σελ.....135
3.6.2 Ενδοπεριφερειακή ανάλυση	σελ.....140
3.6.3 Στρατηγική – Αναπτυξιακοί στόχοι	σελ.....143

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

4.1 Θέματα που διαπραγματεύτηκαν	σελ.....152
4.2 Προτάσεις περαιτέρω ανάπτυξης	σελ.....153

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ

5.1 ΦΛΩΡΙΝΑ	σελ.....156
5.2 ΚΑΣΤΟΡΙΑ	σελ.....157
5.3 ΚΟΖΑΝΗ	σελ.....159
5.4 ΓΡΕΒΕΝΑ	σελ.....161

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με αφορμή την παγκοσμιοποίηση, την σταθερή οικονομική ανάπτυξη και την οικονομική άνεση των ανθρώπων σε συνδυασμό με την επιθυμία για ταξίδια με σκοπό την ξεκούραση, την γνωριμία πολιτισμών, την μελέτη, την εργασία, συντελείται μία ραγδαία τουριστική ανάπτυξη σε όλα τα αναπτυσσόμενα κράτη.

Μια χώρα σαν την Ελλάδα, με πληθώρα σε φυσικές ομορφιές, πλούσια σε ιστορία και πολιτισμό, άπλετα αρχαιολογικά μνημεία και φιλόξενους ανθρώπους, θα ήταν αδύνατον να μην γίνει ποθητός τουριστικός προορισμός.

Είναι γνωστή η ραγδαία ανάπτυξη των παραθαλάσσιων προορισμών, που σε κάποιες περιπτώσεις πήρε ανεξέλεγκτες διαστάσεις και είχε μάλλον αρνητικά αποτελέσματα. Έτσι, γίνεται μια στροφή στον ποιοτικό τουρισμό έναντι του ποσοτικού, στον ατομικό έναντι του μαζικού, στον εναλλακτικό έναντι του κλασικού.

Κάθε γωνιά της χώρας μας έχει να προσφέρει πολλά στον επισκέπτη. Θάλασσα, βουνό, λίμνες, δάση, ποτάμια, αλλά και παραδοσιακά προϊόντα, παραδοσιακοί οικισμοί, ήθη, έθιμα.

Ένας τέτοιος μικρός παράδεισος είναι και η περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας που προσφέρει στον επισκέπτη αξέχαστες εμπειρίες εναλλάσσοντας βουνό με κάμπο, αρχαία με νεότερη ιστορία, παράδοση με σύγχρονες ανέσεις.

Παρακάτω εξεπλώνεται μια προσπάθεια παρουσίασης της Τουριστικής Ανάπτυξης της Δυτικής Μακεδονίας όσο το δυνατόν σαφέστερα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Ως ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ορίζεται η μη πρόσκαιρη μετακίνηση ατόμων από τον τόπο της μόνιμης διαμονής τους σε έναν άλλον για λόγους κυρίως ψυχαγωγικούς, χωρίς κερδοσκοπικό κίνητρο, καθώς και η οργανωμένη προσπάθεια για την προσέλκυση, υποδοχή και εξυπηρέτηση των ατόμων αυτών.

Ο τουρισμός αποτελεί, χωρίς άλλο, μια οικονομική δραστηριότητα, η οποία όταν αναπτύσσεται σωστά μπορεί να αποφέρει σημαντικά οφέλη στις οικονομίες, τόσο των ανεπτυγμένων χωρών όσο και των αναπτυσσομένων. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις αναπτυσσόμενες χώρες και συγκεκριμένα γι' αυτές που πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του τουρισμού τους, γενικά, και ειδικότερα του διεθνούς τουρισμού. Έτσι, λοιπόν, επιδιώκουν αυτές με κάθε τρόπο να επιταχύνουν την τουριστική τους ανάπτυξη, επειδή πιστεύουν ότι αυτή θα συμβάλει αποφασιστικά στην οικονομική και κατ' επέκταση στην κοινωνική τους ανάπτυξη. Με άλλα λόγια πιστεύουν ότι αναπτύσσοντας τον τουρισμό τους και ιδιαίτερα τον εισερχόμενο τουρισμό, δηλαδή τον διεθνή ή εξωτερικό ενεργητικό, όπως χαρακτηρίζεται αλλιώς, θα μπορέσουν να διακόψουν μια ώρα αρχύτερα το φαύλο κύκλο της φτώχειας και της μιζέριας που τις μαστίζει.

Η συμβολή του τουρισμού και ειδικότερα του διεθνούς τουρισμού στην ανάπτυξη της οικονομίας μιας χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών, μπορεί κάτω από προϋποθέσεις να είναι πραγματικά σημαντική, αφού εξασφαλίζει σε αυτή συναλλαγματικούς πόρους, δημιουργεί ευκαιρίες απασχόλησης, αυξάνει ή συμπληρώνει τα εισοδήματα του πληθυσμού των αστικών κέντρων και της περιφέρειας, προκαλεί αξιόλογες οικονομικές εισροές στους τόπους της τουριστικής ανάπτυξης. Για να είναι, όμως, θετική η συμβολή του διεθνούς τουρισμού στην ανάπτυξη της οικονομίας μιας χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών, θα πρέπει να απαραίτητα η όλη προσπάθεια να είναι ορθολογιστικά προγραμματισμένη και να επιχειρείται αρμονικά με τους άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας και κυρίως τους βασικούς. Πάνω απ' όλα, όμως, δεν θα πρέπει να λησμονείται ότι ο

διεθνής τουρισμός μπορεί, κάτω από προϋποθέσεις, να συμβάλει αποφασιστικά στην αναπτυξιακή προσπάθεια μιας χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών, αλλά σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να αποτελέσει πανάκεια για την πλήρη ή μερική αντιμετώπιση των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων της.

Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η χώρα μας εισέρχεται δυναμικά στο διεθνές τουριστικό τοπίο, με στόχο την αξιοποίηση των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων και τη διαμόρφωση πλαισίου και κλίματος φιλόξενου και φιλικού, τόσο για τους επισκέπτες όσο και για τους επενδυτές.

Η τουριστική πολιτική της Ελλάδας οφείλει, και έχει, σαφείς ποιοτικούς και ποσοτικούς στόχους. Αναδεικνύει τη σημασία του τουρισμού για την απασχόληση και την περιφερειακή ανάπτυξη. Προσελκύει επενδύσεις, βοηθάει και ενισχύει την επιχειρηματικότητα. Προβάλλει την ιστορία και τον πολιτισμό μας και συμβάλλει στη σύγχρονη και ομοιόμορφη ανάπτυξη, προστατεύοντας, παράλληλα, το περιβάλλον και τον φυσικό πλούτο της χώρας μας.

Για το σκοπό αυτόν, ο ΕΟΤ προχώρησε στη θέσπιση μιας σειράς υποστηρικτικών τουριστικών υποδομών και κανόνων, βάσει των οποίων θα δοθούν κίνητρα για τη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος, την προσέλκυση ξένων επενδύσεων αιχμής, την αναβάθμιση του ποιοτικού κέντρου βάρους του ξενοδοχειακού τομέα, την άμεση και ουσιαστική ανάπτυξη ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Το 2005 η Ελλάδα βγαίνει με αυτοπεποίθηση στην παγκόσμια σκηνή, εκεί, όπου διασταυρώνονται, συγκρούονται και συντίθενται συμφέροντα και στόχοι, πιστεύοντας ότι αυτό το περιβάλλον συνιστά ευκαιρία και φιλόξενη συγκυρία για να κινηθεί δυναμικά η οικονομία, ο πολιτισμός, η επιχειρηματικότητα.

Η χώρα, χάρις στην παγκόσμια αναγνωρισιμότητά της, μέσα από την ιστορία και το φυσικό της περιβάλλον, κρατήθηκε από μόνη της στο παρελθόν, με αποτέλεσμα οι

άμεσες, έμμεσες και πολλαπλασιαστικές επιδράσεις του τουρισμού στην εθνική οικονομία, να συνεισφέρουν μέχρι και 18% στο ΑΕΠ. Το δε σύνολο, των εσόδων από τον τουρισμό (10,3 δισ. περίπου για το 2002), υπερβαίνει το σύνολο της αξίας των ελληνικών εξαγωγών, προϊόντων και υπηρεσιών, καλύπτοντας το 40% του ελλείμματος του ισοζυγίου των εξωτερικών πληρωμών. Με αυτά τα μεγέθη, η Ελλάδα κρατάει τη 10η θέση σε παγκόσμια κλίμακα σε εισροή συναλλάγματος και τη 15η θέση σε αριθμό εισερχόμενων επισκεπτών. Παράλληλα, περί τις 800.000 εργαζομένους, μεγάλο μέρος των οποίων ζει στην περιφέρεια, έχουν άμεση ή έμμεση απασχόληση στον τουρισμό.

Περαιτέρω αναπτυξιακοί στόχοι:

- Συμβολή στην περιφερειακή ανάπτυξη.
- Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.
- Αύξηση της κατά κεφαλήν δαπάνης των τουριστών.
- Αύξηση της μέσης διάρκειας παραμονής τους.
- Αύξηση του αριθμού των αφίξεων.
- Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.
- Εξισορρόπηση της κατανομής της τουριστικής δραστηριότητας της περιφέρειας της χώρας.

Ο τουρισμός, σε αντίθεση με αυτό που γνωρίσαμε στο παρελθόν και εμπειρικά βιώσαμε, δεν ισχύει πλέον κάτω από τα νέα δεδομένα που έχουν διαμορφωθεί.

Υπερβαίνει τα όρια μιας μεσοπρόθεσμης στόχευσης, οικονομικής και επιχειρηματικής δραστηριότητας. Δεν έχει να κάνει μονάχα με οικονομικά μεγέθη. Στις μέρες μας καθίσταται και ιδεολογία, άρρηκτα δεμένη με το παγκόσμιο τοπίο, αφού συμβάλλει στο να ανοίγουν δρόμοι συνάντησης, γνωριμίας, συνεργασίας και κατανόησης ανάμεσα στους λαούς της γης. Η νέα παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα, με υποστηρικτικά εργαλεία τις νέες τεχνολογίες, τις μεταφορές, τις επικοινωνίες, άλλαξαν επαναστατικά τον κόσμο, τον μίκρυναν, τον έκαναν πιο προσιτό. Τα σύνορα χαλάρωσαν, οι πολίτες του κόσμου ταξιδεύουν και το φάσμα των προορισμών διευρύνθηκε.

Η Ελλάδα, συλλαμβάνοντας έγκαιρα τα μηνύματα των καιρών, ήδη μέσα σε ένα χρόνο, κατέστησε την παρουσία της αισθητή στον κόσμο ολόκληρο. Παντού, όπου γεγονότα, συνέδρια, θεματικές διοργανώσεις, εκθέσεις, μας προσκαλούν να συμμετάσχουμε στη διαμόρφωση των νέων αντιλήψεων, πολιτικών και ρευμάτων.

Η Ελλάδα ανοίγεται στο διεθνές επενδυτικό περιβάλλον και μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, συγκέντρωσε και προβάλλει όλους εκείνους τους παράγοντες και τις προϋποθέσεις, που επηρεάζουν θετικά τις άμεσες επενδύσεις.

Όλα αυτά δημιουργούν ένα ασφαλές και φιλόξενο περιβάλλον για την επιχειρηματική δραστηριότητα. Την ίδια στιγμή, σύγχρονες υποδομές, που άλλες κατασκευάστηκαν για τις ανάγκες των Αγώνων και άλλες μέσα από το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, λειτουργούν υποστηρικτικά. Η Ελλάδα προβάλλεται ως ελκυστικός προορισμός για ταξιδιώτες αλλά και για επενδύσεις.

Το θέμα της έρευνας μας είναι η τουριστική ανάπτυξη και κατά πόσο αυτή συντελείται στην περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας. Αναζητούνται οι ήδη υπάρχουσες υποδομές, η δυνατότητα φιλοξενίας επισκεπτών και ο τρόπος λειτουργίας της τουριστικής βιομηχανίας στην περιοχή. Στοχεύουμε στον εντοπισμό του κατάλληλου τρόπου ανάπτυξης, εξαντλώντας όλες τις δυνατότητες που μπορεί να προσφέρει η περιοχή, ώστε να επωφεληθεί αυτή και οι κάτοικοι της μέχρι του φυσικά ανεκτού σημείου, χωρίς να επιβαρυνθεί το περιβάλλον με τις καταστρεπτικές συνέπειες.

Θα ξεκινήσουμε με μία αναλυτική αναφορά στα τουριστικά αξιοθέατα της περιοχής, τα θέρετρα, τους αρχαιολογικούς χώρους, καθώς και τις προσφερόμενες υπηρεσίες. Στη συνέχεια θα παρατεθεί το πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης που ακολουθείται με όλα τα περιφερειακά αναπτυξιακά προγράμματα και η αποτελεσματικότητα αυτών. Ακολουθούν απόψεις ειδικών και προσωπικές για την περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη. Και τέλος συγκεντρώνονται τα προβλήματα που παρουσιάζονται και γίνεται προσπάθεια να δοθούν εναλλακτικές λύσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1.1. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ

Όνομασία: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Νομοί που ανήκουν στην περιφέρεια:

ΓΡΕΒΕΝΩΝ, ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ, ΚΟΖΑΝΗΣ, ΦΛΩΡΙΝΑΣ

Δημογραφικά στοιχεία περιφέρειας:

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ: 302.892 (1998)

ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΗΜΩΝ: 44

ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ: 17

ΝΟΜΟΣ ΓΡΕΒΕΝΩΝ

Δήμοι που ανήκουν στον Νομό:

ΒΕΝΤΖΙΟΥ, ΓΟΡΓΙΑΝΗΣ,
ΓΡΕΒΕΝΩΝ, ΔΕΣΚΑΤΗΣ,
ΗΡΑΚΛΕΩΤΩΝ, Θ. ΖΙΑΚΑ,
ΚΟΣΜΑ ΑΙΤΩΛΟΥ, ΧΑΣΙΩΝ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ: ΑΒΔΕΛΛΑΣ,
ΔΟΤΣΙΚΟΥ, ΜΕΣΟΛΟΥΡΙΟΥ,
ΠΕΡΙΒΟΛΙΟΥ, ΣΑΜΑΡΙΝΑΣ,
ΣΜΙΞΗΣ, ΦΙΛΙΠΠΑΙΩΝ.

(Νομός Γρεβενών)

Γνωριμία με την Δυτική Μακεδονία

Δημογραφικά στοιχεία Νομού:

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ: 36.797

ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΗΜΩΝ : 8

ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ: 7

ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

Δήμοι που ανήκουν στον Νομό:

ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ,

ΑΙΑΝΗΣ, ΑΣΚΙΟΥ,

ΒΕΛΒΕΝΤΟΥ, ΒΕΡΜΙΟΥ,

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΗ,

ΕΛΙΜΕΙΑΣ, ΕΛΛΗΣΠΟΝΤΟΥ,

ΚΑΜΒΟΥΝΙΩΝ, ΚΟΖΑΝΗΣ,

ΜΟΥΡΙΚΙΟΥ, ΝΕΑΠΟΛΗΣ,

ΠΤΟΛΕΜΑΪΔΑΣ, ΣΕΡΒΙΩΝ,

ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ, ΤΣΟΤΥΛΙΟΥ.

ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ: ΒΛΑΣΤΗΣ,

ΛΙΒΑΔΕΡΟΥ, ΠΕΝΤΑΛΟΦΟΥ.

Δημογραφικά στοιχεία Νομού:

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ: 150.386

ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΗΜΩΝ : 16

ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ: 3

Γνωριμία με την Δυτική Μακεδονία

ΝΟΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

Δήμοι που ανήκουν στον Νομό:

ΑΓ. ΤΡΙΑΔΑΣ, ΑΓ. ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ,
ΑΚΡΙΤΩΝ, ΑΛΙΑΚΜΟΝΑ,
ΒΙΤΣΙΟΥ, ΙΩΝ. ΔΡΑΓΟΥΜΗ,
ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ, ΚΛΕΙΣΟΥΡΑΣ,
ΚΟΡΕΣΤΕΙΩΝ, ΜΑΚΕΔΝΩΝ,
ΝΕΣΤΟΡΙΟΥ, ΟΡΕΣΤΙΔΟΣ.
ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ: ΑΡΡΕΝΩΝ,
ΓΡΑΜΜΟΥ, ΚΑΣΤΡΑΚΙΟΥ

(Νομός Καστοριάς)

Δημογραφικά στοιχεία Νομού:

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ: 52.685

ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΗΜΩΝ : 12

ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ: 3

ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

Δήμοι που ανήκουν στον Νομό:

ΑΕΤΟΥ, ΑΜΥΝΤΑΙΟΥ, ΚΑΤΩ
ΚΛΕΙΝΩΝ, ΜΕΛΙΤΗΣ,
ΠΕΡΑΣΜΑΤΟΣ, ΠΡΕΣΠΩΝ,
ΦΙΛΩΤΑ, ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ: ΒΑΡΙΚΟΥ,
ΚΡΥΣΤΑΛΛΟΠΗΓΗΣ,
ΛΕΧΟΒΟΥ, ΝΥΜΦΑΙΟΥ

(Νομός Φλώρινας)

Γνωριμία με την Δυτική Μακεδονία

Δημογραφικά στοιχεία Νομού:

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ: 53.147

ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΗΜΩΝ : 8

ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ: 4

Η περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας αποτελείται από τους νομούς Φλώρινας, Κοζάνης, Καστοριάς και Γρεβενών. Συνορεύει στα βόρεια με την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (Π.Γ.Δ.Μ.), ανατολικά με τους νομούς Πέλλας, Ημαθίας και Πιερίας, νότια με τους νομούς Λαρίσης, Τρικάλων και Ιωαννίνων και δυτικά με την Αλβανία.

Όλη η περιοχή έχει να υποδείξει διάσπαρτη, απaráμιλλη ομορφιά. Λίμνες φυσικές και τεχνητές, ποτάμια, χιονοδρομικά από τα πιο ξακουστά της χώρας και εθνικούς δρυμούς.

Οι κάτοικοι της Δυτικής Μακεδονίας ασχολούνται κυρίως με την γεωργία, την κτηνοτροφία και το εμπόριο. Σημαντική όμως άνθηση παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια ο τουρισμός. Η ιστορία γράφτηκε πλούσια στα χώματα της, αφήνοντας σημαντικά μνημεία. Η παράδοση συνεχίζεται από τους νεότερους και τα ήθη και έθιμα αναβιώνουν συστηματικά.

1.2. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Λόγω των γεωλογικών και κλιματολογικών συνθηκών της περιοχής, σπουδαιότερος κλάδος παραγωγής είναι η γεωργία. Καλλιεργούνται αρίστης ποιότητας σιτηρά και οπωρολαχανικά. Ξεχωρίζει η καλλιέργεια του κρόκου που ευδοκιμεί μόνο στην περιοχή της Κοζάνης και εξάγεται σε όλο τον κόσμο και το σταφύλι της Φλώρινας για το πασίγνωστο κρασί Αμυνταίου.

Ακολουθεί η κτηνοτροφία με παραγωγή άριστης ποιότητας γαλακτοκομικών προϊόντων και ντόπιων κρεάτων.

Μικρότερη ανάπτυξη και πιο τοπικό χαρακτήρα παρουσιάζουν η δασοποιία, η αλιεία και τα ορυχεία εξαγωγής μαρμάρου. Τέλος, σήμα κατατεθέν της Καστοριάς αλλά και όλης της Δυτικής Μακεδονίας, η γουνοποιία.

1.3. ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η οικονομία της περιοχής φαίνεται να προσαρμόζεται στο φυσικό της περιβάλλον με μικρομεσαίες επιχειρήσεις, εκμετάλλευση της γης και ανατροφή ζώων. Η τουριστική ανάπτυξη θα είχε σπουδαία αποτελέσματα. Το κυριότερο πλεονέκτημα είναι η εργατική απασχόληση με την δημιουργία θέσεων εργασίας τόσο σε επίπεδο υποδομής και ανωδομής όσο και σε παροχή υπηρεσιών και εξυπηρέτηση των επισκεπτών. Όσο μεγαλύτερος ο αριθμός των επισκεπτών, τόσο μεγαλύτερη η εισροή κεφαλαίου. Ακόμα, θα αυξηθεί η παραγωγή παραδοσιακών τοπικών προϊόντων προς πώληση με αποτέλεσμα την δημιουργία συλλόγων γυναικών και αγροτουριστικών ενώσεων. Τα έθιμα θα γίνουν πόλος έλξης, οι πολιτιστικές εκδηλώσεις θα γίνουν αντικείμενο απασχόλησης των ντόπιων και όλοι αυτοί οι παράγοντες θα συντελούν στη διατήρηση των ηθών και εθίμων, την αλληλογνωριμία μεταξύ ντόπιων και επισκεπτών, την αύξηση του βιοτικού και μορφωτικού επιπέδου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

2.1. ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΝΤΑΙ

Οι κάτοικοι της Δυτικής Μακεδονίας αναγνωρίζοντας την αξία του τόπου τους και ακολουθώντας το ρεύμα σε συνεργασία με την πολιτεία, ξεκίνησαν αργά και σταθερά την τουριστική ανάπτυξη.

Οι μορφές τουρισμού που αναπτύσσονται στην περιοχή παρουσιάζονται συνοπτικά παρακάτω:

- Οικοτουρισμός
- Αγροτουρισμός
- Χειμερινός τουρισμός
- Αθλητικός τουρισμός
- Αρχαιολογικός τουρισμός
- Θρησκευτικός τουρισμός

Όπως φαίνεται παραπάνω αναπτύσσονται μόνο οι κύριες μορφές τουρισμού και όχι τόσο οι εναλλακτικές. Στην συνέχεια θα καταγράψουμε αναλυτικά όλα τα αξιοθέατα και θέρετρα της περιοχής, ώστε να καταλήξουμε σε προτάσεις περαιτέρω ανάπτυξης.

2.2. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΝΟΜΟΥ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

2.2.1. ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΝΟΜΟ

Η Φλώρινα είναι ένας από τους τέσσερις Νομούς που συγκροτούν την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας.

Προσδιορίζεται βόρεια από τη γείτονα Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και δυτικά από την Αλβανία. Η λίμνη της Μεγάλης Πρέσπας αποτελεί το σημείο επαφής των τριών κρατών, το τριεθνές.

Προς την ελληνική ενδοχώρα η Φλώρινα συνορεύει με τους Νομούς Πέλλας, Κοζάνης και Καστοριάς.

Ο Νομός αποτελείται από οκτώ Δήμους: Αετού, Αμυνταίου, Κλεινών, Μελίτης, Περάσματος, Πρεσπών, Φιλώτα, Φλώρινας και τέσσερις Κοινότητες: Βαρικού, Κρυσταλλοπηγής, Λεχόβου, Νυμφαίου.

Έκταση 1.924 τετραγωνικά χιλιόμετρα, με πλούσιες εναλλαγές τοπίων, υψόμετρο 650 μέτρων, που φτάνει στα 2.524 μέτρα στην κορυφή του Βόρα. Μορφολογικά, ο Νομός έχει ορεινό, ημιορεινό και πεδινό χαρακτήρα. Η συμπαγής ορεινή μάζα του βόρειου-βορειοδυτικού τμήματος αποτελείται από τα βουνά Βαρνούντας, Βέρνον και Βοράς, που οι ορεινοί όγκοι τους καταλήγουν στις εύφορες πεδιάδες των Πρεσπών. Έξι λίμνες, ο σπάνιος υδροβιότοπος των Πρεσπών σε συνδυασμό με το κλίμα και τις εναλλαγές του τοπίου, κάνουν την περιοχή πρόκληση για τον επισκέπτη.

Το κλίμα του Νομού επηρεάζεται από τη γεωγραφική και υψομετρική θέση της περιοχής, σε συνδυασμό με τους μεγάλους ορεινούς όγκους και την παρουσία των λιμνών στις Πρέσπες και στην περιοχή του Αμυνταίου. Το κλίμα είναι καθαρά ηπειρωτικό, με ψυχρούς χειμώνες, πολλές βροχοπτώσεις και χιόνια και μέση ετήσια θερμοκρασία 11,5° C, αν και υπάρχει αισθητή διαφορά μεταξύ των τριών υψιπέδων Αμυνταίου, Φλώρινας και Πρεσπών. Η παρουσία των λιμνών επηρεάζει θετικά το μικροκλίμα των γειτονικών τους περιοχών, προσφέροντας ηπιότερες συνθήκες κατά τη διάρκεια του χειμώνα, αν και κατά μεγάλες περιόδους ολικού παγετού οι μικρότερες παγώνουν.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Φλώρινας

Πληθυσμός 54.768 κάτοικοι, 0,5% του πληθυσμού της χώρας, κατανομημένοι σε ένα αστικό κέντρο, την πόλη της Φλώρινας (14.279 κάτοικοι), ένα ημιαστικό, το Αμύνταιο (3.636 κάτοικοι) και σε 88 συνολικά κοινότητες, με πληθυσμούς που κυμαίνονται από έναν (Μηλιώνας Πρεσπών) έως 1,821 κατοίκους (Φιλώτας). Οι σημερινοί Φλωρινιώτες προέρχονται από την ανάμειξη των παλαιότερων κατοίκων της περιοχής με τις προσφυγικές μάζες (Μοναστηριώτες, Μικρασιάτες, Θρακιώτες, Ηπειρώτες), που εγκαταστάθηκαν στη Φλώρινα στις πρώτες δεκαετίες του περασμένου αιώνα.

2.2.2. ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΡΥΜΟΣ ΠΡΕΣΠΩΝ

Με το όνομα Πρέσπες αναφέρεται το βορειοδυτικότερο υψίπεδο της ελληνικής επικράτειας, το οποίο απομονώνεται από τον υπόλοιπο νομό της Φλώρινας, από τον Βαρνούντα ανατολικά και το Τρικλάριο (Σφήκα) νότια. Βόρεια, δεν υπάρχει φυσικό σύνορο, παρά

μόνο αυτό που χωρίζει πολιτικά τη μεγάλη Πρέσπα στα τρία γειτονικά κράτη: Ελλάδα, Αλβανία και Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας.

Η Μικρή Πρέσπα είναι μια μακρόστενη, μεσοτροφική λίμνη, με επιφάνεια 47,35 τετραγωνικών χιλιομέτρων, από τα οποία τα 43,5 είναι στην Ελλάδα και τα υπόλοιπα στην Αλβανία. Η Μεγάλη Πρέσπα είναι oligotroφική λίμνη, έχει συνολική επιφάνεια διακόσια εβδομήντα δύο τετραγωνικά χιλιόμετρα, από τα οποία τα τριάντα επτά-τριάντα εννιά είναι στην Ελλάδα.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Φλώρινας

Από πολύ νωρίς, αναγνωρίστηκε η μοναδικότητα και η σπουδαιότητα των Πρεσπών ως ενδιαίτημα σημαντικών ειδών οργανισμών, κυρίως πουλιών. Η Ελληνική Πολιτεία αναγνωρίζοντας τις φυσικές αξίες της περιοχής, ανακήρυξε την περιοχή Εθνικό Δρυμό, το 1974. Πρόκειται για τον μεγαλύτερο εθνικό δρυμό στην Ελλάδα, με έκταση διακόσια πενήντα τετραγωνικά χιλιόμετρα, από τα οποία η ζώνη απόλυτης προστασίας, ο πυρήνας, καταλαμβάνει 49,3 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Το στοιχείο βέβαια που ξεχωρίζει τις Πρέσπες από τους υπόλοιπους εθνικούς δρυμούς είναι η μεγάλη ποικιλομορφία σε φυσικές διαπλάσεις και τύπους ενδιαιτημάτων. Από το επίπεδο του νερού των λιμνών, όπου φωλιάζουν οι Πελεκάνοι, μέχρι τις βουνοκορφές των βουνών που περιβάλλουν τις Πρέσπες και βρίσκει κρησφύγετο ο Χρυσαιτός (*Aquila chrysaetos*), συναντά κανείς μια σειρά από διαφορετικούς βιότοπους, καλαμιώνες, υγρολίβαδα, αγροτικές εκτάσεις, δασικές διαπλάσεις, υποαλπικά και αλπικά λιβάδια.

Αυτή ακριβώς η ποικιλία των βιοτόπων απεικονίζεται επίσης και στο μεγάλο αριθμό διαφορετικών μορφών ζωής, τόσο των φυτικών ειδών, που αποτελούν τη χλωρίδα της περιοχής, όσο και των ζώων που συνθέτουν την πανίδα της. Από τα 6.000 είδη φυτών της ελληνικής χλωρίδας, στις Πρέσπες απαντούν περίπου 1.400 είδη (σχεδόν το 25%). Από αυτά κάποια έχουν εξέχουσα σημασία. Η Κενταύρια της Πρέσπας (*Centaurea prespiana*) είναι ενδημικό είδος, δεν υπάρχει δηλαδή πουθενά αλλού στο κόσμο, παρά μόνο σε αυτήν την περιοχή. Το παράσιτο *Phelyraea prespiana* φύεται μόνο σε δύο σημεία των Βαλκανίων, το ένα είναι η Πρέσπα. Τα Βουνοκυπάρισσα ή Κέδρα ή Αρκευθοί, συνήθως φύονται με θαμνώδη μορφή. Στις Πρέσπες και κυρίως στο ψηλότερο σημείο του δρόμου που ενώνει την Κούλα με τους Ψαράδες, γύρω από το εξωκλήσι του Αγίου Γεωργίου, τα δύο είδη αυτών των φυτών (*Juniperus foetidissima* και *Juniperus excelsa*) υπάρχουν με την ιδιαίτερα σπάνια για την Ευρώπη μορφή υπεραιώνόβιων δένδρων.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Φλώρινας

Στην πανίδα της περιοχής εξέχουσα θέση καταλαμβάνουν τα πουλιά, με τους Πελεκάνους να αποτελούν σύμβολα του Δρυμού. Στην Ελλάδα ο αριθμός των πουλιών που έχουν παρατηρηθεί ξεπερνά τα τετρακόσια είκοσι είδη. Από αυτά, περίπου τα διακόσια εξήντα μπορεί να τα συναντήσει κανείς στις Πρέσπες. Τα εκατόν σαράντα περίπου είδη φωλιάζουν στην περιοχή, ενώ τα υπόλοιπα, είτε διαχειμιάζουν, είτε επισκέπτονται την περιοχή κατά τη μετανάστευση.

Από τα επτά είδη πελεκάνων που υπάρχουν στο κόσμο, ο Αργυροπελεκάνος (*Pelecanus crispus*) και ο Ροδοπελεκάνος (*Pelecanus onocrotalus*) είναι τα δύο είδη που ενδημούν στην Ευρώπη και αναπαράγονται στην περιοχή, σε κοινές αποικίες αναπαραγωγής, αλλά με ξεχωριστές ομάδες φωλιών. Στις Πρέσπες αναπαράγεται ένας από τους μεγαλύτερους πληθυσμούς Αργυροπελεκάνου με αριθμό ζευγαριών που κυμαίνεται μεταξύ εκατόν δέκα-τετρακόσιων ενώ ο συνολικός αριθμός των ζευγαριών του δεν ξεπερνά τα χίλια τριακόσια σε παγκόσμιο επίπεδο. Από τις υπόλοιπες τάξεις των πουλιών, σημαντική είναι η παρουσία και ενός ακόμα παγκόσμιου απειλούμενου είδους, της Λαγγόνας (*Phalacrocorax pygmaeus*). Από τα διάφορα είδη ερωδιών, ο Αργυροτσικνιάς (*Egretta alba*) έχει στην περιοχή το μεγαλύτερο αναπαραγόμενο πληθυσμό στην Ελλάδα (έξι-είκοσι πέντε από τα τριάντα περίπου ζευγάρια). Η περιοχή αποτελεί ακόμα ένα από τα νοτιότερα σημεία αναπαραγωγής ενός «βόρειου» είδους, του Χηνοπρίστη (*Mergus merganser*). Εκτός όμως από τα πουλιά, στον Εθνικό Δρυμό Πρεσπών φιλοξενούνται και άλλες ομάδες ζώων. Υπάρχουν γύρω στα σαράντα πέντε είδη θηλαστικών, από τα οποία οχτώ είναι νυχτερίδες, ενώ από τα ερπετά έχουν παρατηρηθεί είκοσι ένα είδη, από τα οποία δύο είναι χελώνες, εννιά είδη είναι σαύρες και δέκα είναι φίδια. Από τα αμφίβια έχουν παρατηρηθεί έντεκα είδη.

2.2.3. ΝΥΜΦΑΙΟ

Το φοβερό βλαχοχώρι στο Βίτσι, που αναγεννήθηκε από τις στάχτες του έπειτα από χρόνια εγκατάλειψης, προσφέρει στον επισκέπτη μοναδικές συγκινήσεις. Φύση συναρπαστική και τουριστική υποδομή από τις καλύτερες σε χωριό. Το όμορφο Νυμφαίο, πάνω στις κορυφογραμμές του Βίτσι, σε υψόμετρο 1.350 μ. και με τις οξιές να οριοθετούν την κατοικημένη περιοχή από το παρθένο δάσος, δεν είναι πια και τόσο αθέατο όσο δηλώνει το παλιό όνομά του (Νιβαέστα ή Νέβεσκα στα βλάχικα σημαίνει αθέατος). Αρκετά πούλμαν σταματούν πια στην είσοδο του χωριού και ένα πλήθος με φωτογραφικές μηχανές και καταναλωτική διάθεση χάνεται στα δρομάκια. Μόνο που το φαινόμενο είναι στιγμιαίο. Σε λίγο το χωριό επανέρχεται στους κανονικούς του ρυθμούς, με τους λίγους φαν που τα ξενοδοχεία του μπορούν να αντέξουν. Για όσους δεν ξέρουν τι εστί Νυμφαίο, να πούμε ότι είναι ένας από τους σημαντικότερους διατηρητέους παραδοσιακούς οικισμούς της Ελλάδας και ένα από τα δέκα ομορφότερα χωριά της Ευρώπης. Η ιστορία του μοιάζει λιγάκι με παραμύθι - αλλά ευτυχώς με happy end. Πρωτοκατοικήθηκε το 1385 και από τότε κατέχει μια πλούσια και σημαντική θέση στην ιστορία του τόπου, με κορύφωση τη μεγάλη του οικονομική άνθηση, από τον 18ο αιώνα μέχρι τις αρχές του 20ού, όταν οι Νεβεσκιώτες έμποροι εξαπλώθηκαν σε Δύση και Ανατολή. Τα σπίτια τους, αστικά αρχοντόσπιτα, γέμισαν με πανέμορφα έπιπλα, στολίστηκαν με μοναδικά κομμάτια, ενώ τα χρηστικά αντικείμενα της καθημερινότητας ήταν η τελευταία ευρωπαϊκή μόδα. Αν μπείτε στο εντυπωσιακό μικρό Μουσείο του χωριού, τότε θα καταλάβετε για τι ακριβώς μιλάμε. Το ίδιο θα νιώσετε αν μείνετε στον ξενώνα "Αθηνά", ένα από τα ομορφότερα σπίτια του χωριού που ανακαινίστηκε κρατώντας με θαυμαστό τρόπο το χαρακτήρα του.

2.2.4. ΧΙΟΝΟΔΡΟΜΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ - ΒΙΓΛΑ

Στη συμβολή των οροσειρών του Βαρνούντα και του Βέρνου, 19 χλμ δυτικά από τη πόλη της Φλώρινας και σε υψόμετρο 1600-1900μ. σχηματίζεται αυχέννας, όπου είναι η διάβαση Βίγλας - Πισοδερίου. Στην θαυμάσια αυτή τοποθεσία, μέσα σε ένα υπέροχο δάσος από οξιές, βρίσκεται ένα από τα καλύτερα χιονοδρομικά κέντρα της Ελλάδας.

Όλο το χρόνο λειτουργεί σε καθημερινή βάση:

1. Το Καταφύγιο του Συλλόγου Ορειβατών Χιονοδρόμων Φλώρινας με δυνατότητα να φιλοξενήσει 30 άτομα (διαθέτει και εστιατόριο , καφετερία (Σ.Ο.Χ.)).
2. Το ιδιωτικό Σαλέ του Τόττη (γνωστό travel stop όλο το χρόνο) με εστιατόριο και καφετερία 300 ατόμων.
3. Σχολή σκι, καθώς και κατάσταση για ενοικίαση του σχετικού εξοπλισμού.

Εξυπηρετούν τέσσερις πίστες μήκους 9 χλμ για όλες τις κατηγορίες χιονοδρόμων αθλητών, οι οποίες είναι εγκεκριμένες από τον F.I.S.

Αναλυτικότερα το χιονοδρομικό κέντρο περιλαμβάνει:

1. Συρόμενο αναβατήρα 800μ, δυναμικότητας 600 ατόμων /ώρα.
2. Εναέριο διαθέσιο αναβατήρα, δυναμικότητας 600 ατόμων / ώρα.
3. Νέο διαθέσιο αναβατήρα ,δυναμικότητας 1200 ατόμων / ώρα, που ξεκινάει από το χωριό Πισοδέρι.
4. Παιδικό συρόμενο αναβατήρα.

Εκτός του χιονοδρομικού κέντρου, οι πλάγιες προσφέρονται και για ορειβατικό σκι.

2.2.5. ΛΙΜΝΕΣ

ΟΙ ΛΙΜΝΕΣ ΠΕΤΡΩΝ ΚΑΙ ΒΕΓΟΡΙΤΙΔΑ

Στα όρια των νοτιοδυτικών απολήξεων του Βόρα με τα χαμηλότερα βορειοανατολικά σημεία της λεκάνης του Αμυνταίου έχουν σχηματισθεί οι λίμνες Πετρών και Βεγορίτιδας, ως συνέχεια της υδρολογικής λεκάνης της Εορδαίας. Η λίμνη Πετρών είναι πολύ μικρότερη, δέχεται τα νερά από την λίμνη Χειμαδίτιδα και τροφοδοτεί με τη σειρά της τη Βεγορίτιδα. Είναι μια μεσοτροφική λίμνη, η μέση στάθμη της βρίσκεται σε υψόμετρο 572 μέτρων και η επιφάνειά της έχει έκταση οχτώ τετραγωνικά χιλιόμετρα.

Η λίμνη Βεγορίτιδα είναι από τις βαθύτερες λίμνες της Ελλάδας. Η περιγραφή της με τα τυπικά χαρακτηριστικά μιας λίμνης είναι ιδιαίτερα δύσκολη, αφού το μέγεθός της μεταβάλλεται συνέχεια, με τα νερά της να υποχωρούν γοργά τα τελευταία χρόνια, κυρίως λόγω της υπερβολικής άντλησης για τις ανάγκες του Υδροηλεκτρικού Σταθμού Άγρα, του Ατμοηλεκτρικού Σταθμού Αμυνταίου – Φιλώτα και της άρδευσης των γειτονικών γεωργικών εκτάσεων. Τα τελευταία χρόνια (1996, 1997) εμφανίζεται τάση μείωσης του ρυθμού πτώσεως της στάθμης της λίμνης ή σταθεροποίησης σε υψόμετρο 510 μέτρων περίπου. Έτσι, θεωρώντας τη στάθμη σε υψόμετρο 513 μέτρων, το μέγιστο βάθος της μπορεί να φθάνει τα εβδομήντα μέτρα, ενώ η επιφάνειά της έχει έκταση πενήντα εννιά τετραγωνικά χιλιόμετρα.

Αν και οι λίμνες αυτές και ιδιαίτερα η λίμνη Πετρών θεωρούνται σημαντικά υποβαθμισμένες, εν τούτοις παρουσιάζουν σημαντική ποικιλία οργανισμών και ιδιαίτερα πουλιών. Στη λίμνη Πετρών έχουν παρατηρηθεί περισσότερα από ενενήντα είδη πουλιών, ενώ στο σύμπλεγμα των δύο λιμνών, περισσότερα από εκατόν τριάντα, πολλά από τα οποία είναι απειλούμενα. Μάλιστα, στη λίμνη των Πετρών αναπαράγονται σπάνια είδη, όπως η Λαγγόνα (*Phalacrocorax pygmaeus*), η οποία έχει δημιουργήσει στην περιοχή μια δεύτερη αποικία στο νομό της Φλώρινας, εκτός από αυτή των Πρεσπών. Αυτές είναι οι δύο από τις τρεις αποικίες του είδους στην Ελλάδα, τις μοναδικές στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Φλώρινας

Από τα θηλαστικά, εξέχουσα σημασία έχει η παρουσία της Βίδρας (*Lutra lutra*), γιατί θεωρείται πολύ καλός δείκτης καθαρότητας των νερών στα οποία ζει, άρα οι ελπίδες για διατήρηση των υγροβιότοπων αυτών σε ικανοποιητικό επίπεδο συνεχίζουν να υπάρχουν. Μοναδική είναι, τέλος, και η παρουσία ενός ψαριού στη Βεγορίτιδα, του Κορήγονου (*Coregonus lavaretus*).

ΟΙ ΛΙΜΝΕΣ ΖΑΖΑΡΗ ΚΑΙ ΧΕΙΜΑΔΙΤΙΔΑ

Αν και είναι δύο ξεχωριστές λίμνες με διαφορετικά χαρακτηριστικά, σχεδόν πάντα αναφέρονται μαζί, ίσως γιατί διαμορφώνουν μια ενιαία περιοχή και οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους είναι αμοιβαίες. Η λίμνη Ζάζαρη είναι μια από τις ομορφότερες λίμνες

της Ελλάδας, σε υψόμετρο 602 μέτρα, έχει εμβαδό περίπου δύο τετραγωνικά χιλιόμετρα. Τροφοδοτείται από το ποτάμι του Σκλήθρου, αλλά και από υπόγειες πηγές, ενώ στη συνέχεια τροφοδοτεί με τη σειρά της τη Χειμαδίτιδα. Η λίμνη Χειμαδίτιδα είναι μεγαλύτερη, έχοντας έκταση 10,8 τετραγωνικά χιλιόμετρα και βρίσκεται εννιά μέτρα χαμηλότερα από τη Ζάζαρη. Πρόκειται για λίμνη με έντονο ευτροφισμό, ο οποίος είναι εμφανής από την πολύ μεγάλη έκταση απροσπέλαστων καλαμιώνων, οι οποίοι όμως αποτελούν σημαντικό βιότοπο για την αναπαραγωγή, διαχείμαση και γενικότερα διαβίωση σημαντικών οργανισμών. Οι δύο λίμνες, μα κυρίως η Χειμαδίτιδα, έδιναν στο παρελθόν και συνεχίζουν ακόμα να προσφέρουν στα κοπάδια των κτηνοτρόφων πιο ήπιες συνθήκες διαβίωσης κατά τη διάρκεια του δριμύτατου χειμώνα της ευρύτερης περιοχής, αλλά και πιο απομακρυσμένων Διαμερισμάτων. Τα χειμαδιά άλλωστε, χάρισαν ως αντάλλαγμα το όνομα στη μία από τις λίμνες.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Φλώρινας

Μετά τις αλλαγές στον τρόπο εκτροφής των αιγοπροβάτων και των βοοειδών, τα τελευταία χρόνια, λίγα μόλις κοπάδια κτηνοτρόφων, σε πείσμα των καιρών, εξακολουθούν να βόσκουν στη γύρω περιοχή και να θυμίζουν αμυδρά το παρελθόν. Στο σύμπλεγμα των δύο λιμνών έχουν καταγραφεί σημαντικά είδη φυτών (εκατόν πενήντα είδη) και κυρίως ζώων. Έχουν παρατηρηθεί εκατόν σαράντα ένα είδη πουλιών, από τα οποία τα εκατό είναι ιδιαίτερα σημαντικά. Αξίζει όμως να αναφερθεί πως στη Χειμαδίτιδα αναπαράγεται, με το μεγαλύτερο πληθυσμό στην Ελλάδα, η Βαλτόπαπια (*Aythya nyroca*), με 60 ζευγάρια, η οποία είναι παγκόσμια απειλούμενο είδος. Ακόμη στις δύο λίμνες φιλοξενούνται δώδεκα είδη θηλαστικών, επτά είδη ερπετών, επτά είδη αμφιβίων και οχτώ είδη ψαριών.

2.2.6. BOYNA

ΒΑΡΝΟΥΝΤΑΣ

Ο Βαρνούντας (ή Περιστέρι) αποτελεί το φυσικό όριο μεταξύ της λεκάνης της Φλώρινας και των Πρέσπων και εκτείνεται από την περιοχή της πόλης της Φλώρινας, βόρεια μέχρι και πέρα από τα σύνορα με την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της

Μακεδονίας. Δυτικά τροφοδοτεί το χείμαρρο του Αγίου Γερμανού, ο οποίος εκβάλλει στις Πρέσπες. Νοτιοδυτικά φιλοξενεί τις πηγές του Λαδοπόταμου, ο οποίος ξεκινά από τις ρεματιές της περιοχής Πισοδερίου και διασχίζοντας τα Κορέστια σχηματίζει έναν από τους σημαντικότερους παραποτάμους του Αλιάκμονα. Νότια τροφοδοτεί τις πηγές του ποταμού της πόλης της Φλώρινας, του Σακουλέβα, ο οποίος κατά κάποιο τρόπο αποτελεί και ένα σημείο οριοθέτησης με τις βόρειες πλαγιές του Βέρνου.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Φλώρινας

Ένα ακόμα πραγματικά οριακό σημείο μεταξύ των δύο ορεινών όγκων είναι η Βίγλα, όπου υπάρχουν οι εγκαταστάσεις του ομώνυμου χιονοδρομικού κέντρου. Από τις ανατολικές πλαγιές πηγάζει ο χειμάρρος του Ακρίτα, ο οποίος ενώνεται χαμηλότερα με τον Εριγώνα ποταμό. Η κορυφή του, το Περιστέρι, αγγίζει τα 2.334 μέτρα. Χαρακτηρίζεται από διάφορους τύπους βλάστησης με πάρα πολλά σπάνια και σημαντικά είδη χλωρίδας, από τις χαμηλές περιοχές με δάση βελανιδιάς μέχρι την ανωδασική ζώνη με τα υποαλπικά και αλπικά λιβάδια. Στις ανατολικές πλαγιές υπάρχουν πυκνά δάση οξιάς και καστανιάς σε ορισμένα σημεία, ενώ δυτικά στις πλαγιές της περιοχής Πρεσπών η Ελάτη δημιουργεί μικτά δάση με την Οξιά. Η Σημύδα (*Betula pendula*), φυλλοβόλο δένδρο κοινό στις βορειότερες χώρες, εδώ εμφανίζει αμυδρά ένα από τα λίγα σημεία της νοτιότερης εξάπλωσής της (βόρεια Ελλάδα). Ο Βαρνούντας πραγματικά αποτελεί ένα από τα τελευταία καταφύγια της άγριας ζωής στην Ελλάδα. Μάλιστα, εκτός από τα τυπικά γένη της πανίδας του, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η παρουσία του Αγριόγιδου (*Rupricarpa rupricarpa*), αλλά και η νοτιότερη παρουσία στην Ευρώπη δύο ειδών ερπετών, του Αστρίτη (οχιά) των βουνών (*Vipera berus*) και της Αμμόσαυρας (*Lacerta agilis*).

ΒΕΡΝΟ

Το Βέρνο ή Βίτσι αποτελεί κατά κάποιο τρόπο συνέχεια του Βαρνούντα και φυσικό σύνορο των νομών Φλώρινας και Καστοριάς. Νότια καταλήγει σε δύο κλάδους, ο ένας συνεχίζει το διαχωρισμό των δύο νομών μέχρι τον αυχένα της Κλεισούρας, ενώ ο δεύτερος κατευθύνεται νοτιοανατολικά, με χαμηλές παρυφές-όπως το Ραδόσι-, που σχηματίζουν τη διάβαση του Κλειδιού, σημείο όπου καταλήγουν και οι νοτιοδυτικές απολήξεις του Βόρα. Ψηλότερη κορυφή του είναι το Βίτσι, με ύψος 2128 μέτρα. Στο Βέρνο, λοιπόν, στις δασωμένες με πυκνά δάση οξιάς βόρειες πλαγιές του στον Πολυπόταμο, στη Δροσοπηγή, στην Υδρούσα, στο Φλάμπουρο συναντά κανείς τις γάργαρες πηγές του Εριγώνα ποταμού. Το νότιο Βέρνο τροφοδοτεί τις λίμνες του Αμυνταίου, ενώ οι δυτικές πλαγιές του ανήκουν στη λεκάνη απορροής της λίμνης της Καστοριάς.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Φλώρινας

Από τους πρόποδες του βουνού μέχρι και τα χίλια μέτρα κυριαρχούν οι διαπλάσεις Δρυός, ενώ από το σημείο αυτό και μέχρι τα ανώτερα δασοόρια με τα αλπικά λιβάδια, κυριαρχεί η Οξιά με πολύ πυκνά και αδιαπέραστα δάση. Η περιοχή, κυρίως πάνω από το όριο Βελανιδιάς - Οξιάς χαρακτηρίζεται από την παρουσία περισσότερων από σαράντα σημαντικών φυτικών ομάδων αλλά και πλούσιας πανίδας με κυριότερα ζώα την Αρκούδα και το Λύκο, είδη παρόντα σε όλους τους ορεινούς όγκους της Φλώρινας.

2.2.7. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΝΑΟΙ ΤΩΝ ΠΡΕΣΠΩΝ

Το σημαντικότερο μνημείο της περιοχής είναι ο ναός που ίδρυσε ο Σαμουήλ, μια τρίκλιτη ξυλόστεγη Βασιλική, αφιερωμένη στον Άγιο Αχίλλειο, στο ομώνυμο νησί της Μικρής Πρέσπας (10ος αιώνας).

(Άγιος Αχίλλειος)

Στο νησί του Αγίου Αχίλλειου, εκτός από τη Βασιλική διασώζονται:

Ερείπια του ναού των Αγίων Αποστόλων, στις παρυφές της δυτικής όχθης του νησιού, από τον 11ο - 12ο αιώνα.

Ο ναός του Αγίου Δημητρίου στα νότια - δυτικά της Βασιλικής του Αγίου Αχίλλειου, ο οποίος χρονολογείται στον 14ο αιώνα.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Φλώρινας

Ο μονόχωρος ξυλόστεγος ναός του Αγίου Γεωργίου, που χρησιμοποιείται ακόμα και σήμερα ως κοιμητηριακός ναός των κατοίκων του νησιού, διασώζει τοιχογραφίες του 15ου αιώνα.

Στο νότιο άκρο του νησιού, το μοναστήρι της Παναγίας Πορφύρας, ο οποίος χρονολογείται στα μέσα του 16ου αιώνα.

Ο ναός του Αγίου Γερμανού, στην ομώνυμη κοινότητα, είναι αφιερωμένος στον Άγιο Γερμανό, Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως που, κατά την τοπική παράδοση, πέθανε στην περιοχή και τάφηκε στο ναό. Είναι εγγεγραμμένος σταυροειδής ναός με τρούλο, που ανιδρύθηκε λίγα χρόνια πριν το 1006. Διασώζει τμήματα τοιχογραφιών που χρονολογούνται στον 11ο και 12ο αιώνα, ενώ το σύνολο του σημερινού ορατού διακόσμου χρονολογείται στο 1743.

Ο ναός του Αγίου Νικολάου, νοτιοανατολικά της κοινότητας Πύλης, αποτελεί μοναδικό μνημείο για την περιοχή των Πρεσπών και χρονολογείται στον 13ο ή 14ο αιώνα.

Ανατολικά από την κοινότητα Πλατύ υπάρχει ο μονόχωρος δρομικός ναός του Αγίου Νικολάου ο οποίος είναι κατάγραφος με τοιχογραφίες και κτιριακή επιγραφή του 1591.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΠΕΤΡΩΝ

Η αρχαία πόλη που βρίσκεται στη Δυτική όχθη της λίμνης των Πετρών είναι η περισσότερο γνωστή και συστηματικότερα ερευνημένη αρχαιολογική θέση του Νομού. Εντοπίστηκε σε μια έκταση δεκαπέντε-είκοσι εκταρίων, στη θέση Γκραντίστα 1,5 χλμ. βορειοδυτικά των Πετρών.

(Αρχαιολογικός Χώρος Πετρών)

Ήδη από το 1913, όταν ο Νικόλαος Παπαδάκης κατέγραψε και δημοσίευσε τις εντοχισμένες επιγραφές του Αγίου Νικολάου. Είκοσι χρόνια αργότερα, ο καθηγητής Αντώνιος Κεραμόπουλος πιστοποίησε την ύπαρξη θεμελίων οικιών μετά από την περιορισμένη ανασκαφική έρευνα την οποία πραγματοποίησε. Η συστηματική έρευνα του οικισμού ξεκίνησε το 1982 από την ΙΖ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Τα πρωιμότερα λείψανα εγκατοίκησης στο χώρο, με βάση την κεραμική που σποραδικά έχει εντοπιστεί, ανάγονται στην Ύστερη Εποχή Χαλκού και στην Πρώιμη Εποχή Σιδήρου (1200 - 600 π.Χ.). Ο οικισμός που ήκμασε στην περίοδο ανάμεσα στους 3ο και 1ο π.Χ. αιώνες αποτελεί τυπικό παράδειγμα κώμης της Άνω Μακεδονίας με γεωργοκτηνοτροφική οικονομία. Ορισμένοι μελετητές πιστεύουν ότι η θέση μπορεί να ταυτιστεί με την Κέλλη των μεσαιωνικών οδοιπόρων. Βρίσκεται πολύ κοντά στην Εγνατία Οδό και στο βάθος της εύφορης κοιλάδας του Αμυνταίου. Η ανασκαφική έρευνα έχει φέρει μέχρι στιγμής στο φως ένα ισχυρό τείχος, το οποίο περικλείει έναν οικισμό με ελεύθερη πολεοδομική οργάνωση, που αξιοποιεί με τον καλύτερο τρόπο τις καμπύλες του λόφου πάνω στον οποίο βρίσκεται.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Φλώρινας

Οι οικιστικοί χώροι είναι οργανωμένοι σε ομάδες των τριών με κοινούς εξωτερικούς τοίχους. Διώροφες κατασκευές, χωρίς αυλή, με υπόγειους χώρους για αποθήκες και εργαστήρια, τα σπίτια των Πετρών συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση της ελληνιστικής κατοικίας. Τα ισόγεια είναι κτισμένα με αργολιθοδομή ενώ οι όροφοι με ελαφρότερα υλικά και ξυλοδεσιές. Το εσωτερικό ήταν διακοσμημένο με έγχρωμα κονιάματα, εμπλουτισμένα σε ορισμένες περιπτώσεις με αφηρημένα μοτίβα Ένα σύστημα δρόμων διέσχισε τον οικισμό, ενώ έχουν βρεθεί και οι υδροδοτικοί πηλοσωλήνες που καταλήγουν σε κρήνες και πηγάδια. Σημαντικά δημόσια οικοδομήματα αποτελούσαν το ιερό του Διός - σύμφωνα με την επιγραφή που βρέθηκε στο εσωτερικό του - και ο μεγάλος υπόγειος πιθεώνας που εντοπίστηκε σε κοντινή απόσταση.

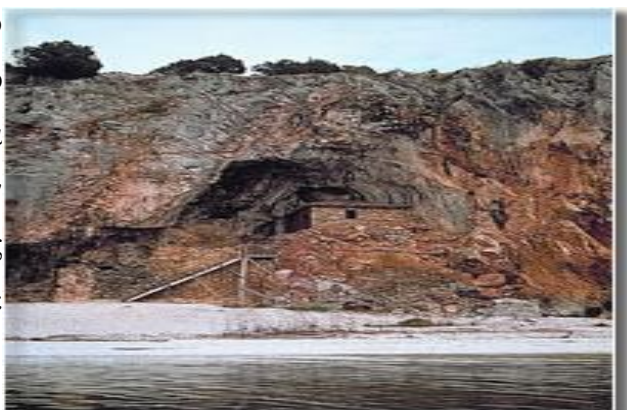
Ο οικισμός έχει να επιδείξει πλούτο και υψηλό βιοτικό επίπεδο, στοιχεία που ανάγονται στις βεβαιωμένες εμπορικές και πολιτιστικές του επαφές με πόλεις της Κεντρικής και Ανατολικής Μακεδονίας καθώς επίσης και με τη Δύση. Στον οικισμό λειτουργούσαν πολλά εργαστήρια κεραμικής, μεταλλοτεχνίας και πιθανότατα γλυπτικής. Παράλληλα, το πλήθος των γεωργικών εργαλείων μαρτυρά τις γεωργικές ασχολίες των κατοίκων. Ο οικισμός εγκαταλείφθηκε στα μέσα του 1ου αι. π. Χ. και μεταφέρθηκε στη θέση του σημερινού χωριού των Πετρών.

Θα μπορούσαμε εδώ να σημειώσουμε ότι στο σημερινό χωριό βρισκόμαστε μπροστά σε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα συνύπαρξης των αρχαίων λειψάνων με τα μεταγενέστερα κτιριακά σύνολα. Εκτός από τα αποσπασματικά αρχιτεκτονικά λείψανα του ρωμαϊκού οικισμού που συναντούμε διάσπαρτα στο χωριό, αξιοσημείωτη είναι η χρήση αρχαίων αρχιτεκτονικών μελών και επιτύμβιων στηλών για την κατασκευή της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου. Η τρίκλιτη αυτή ξυλόστεγη βασιλική με νάρθηκα και γυναικωνίτη, χρονολογήθηκε από τον καθηγητή Νικόλαο Μουτσόπουλο στις αρχές του 18ου αιώνα. Από τον άλλοτε κατάγραφο ναό σώζονται σήμερα ορισμένες μόνο τοιχογραφίες στην κόγχη του ιερού, ενώ σώζεται και το πυργοειδές κωδωνοστάσιο.

BYZANTINA – METABYZANTINA ΜΝΗΜΕΙΑ

Παρά τη γεωγραφική απομόνωση και αραιοκατοίκηση των Πρεσπών, η βυζαντινή και μεταβυζαντινή εκκλησιαστική αρχιτεκτονική της περιοχής παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Εκτός από τη βασιλική του Αγίου Αχίλλειου στη νότια πλευρά του ομώνυμου νησιού σώζονται τα ερείπια του ναού των Αγίων Αποστόλων (11ος – 12ος αι.), μιας μικρής τρίκλιτης βασιλικής με νάρθηκα.

(Εκκλησία Αγίων Αποστόλων)

Τα λείψανα οχύρωσης γύρω από το ναό, καθώς και ένα ελληνιστικό κτίσμα, μια ρωμαϊκή επιγραφή και δύο παλαιοχριστιανικοί κίονες φανερώνουν τη συνεχή χρήση του χώρου από την ελληνιστική αρχαιότητα (στο σημείο αυτό τοποθετείται η αρχαία πόλη Λύκα) μέχρι τα βυζαντινά χρόνια. Ακόμα, ο κοιμητηριακός ναός του Αγίου Γεωργίου (15ος αι.) ξεχωρίζει για τις τοιχογραφίες του, που συνιστούν χαρακτηριστικό δείγμα λαϊκότροπης εκκλησιαστικής ζωγραφικής της περιοχής. Ένα από τα παλαιότερα (αρχές του 11ου αι.) και σημαντικότερα μνημεία εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής της περιοχής βρίσκεται στον Άγιο Γερμανό. Πρόκειται για ένα μικρό σταυροειδή εγγεγραμμένο ναό με τρούλο και νάρθηκα, ο οποίος ήταν αφιερωμένος στον πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Γερμανό.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Φλώρινας

Εκτός από το αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να παρακολουθήσει ένα συνοπτικό πανόραμα βυζαντινής και μεταβυζαντινής αγιογραφίας, αφού στο εσωτερικού του ναού σώζονται αλληπάλλληλα στρώματα τοιχογραφιών, τα οποία καλύπτουν χρονολογικά επτά αιώνες (11ος – 18ος). Θα μπορούσε κανείς να συνεχίσει επί μακρόν την περιήγηση στα μνημεία της Πρέσπας, παρατηρώντας την ιδιαίτερη αρχιτεκτονική μορφή και τον πλούσιο κεραμοπλαστικό διάκοσμο του τρίκογχου ναού του Αγίου Νικολάου στην Πύλη (14ος αι.) ή θαυμάζοντας την πολυχρωμία και τη δραματικότητα των σκηνών στις τοιχογραφίες του Αγίου Νικολάου στο Πλατύ (1591).

Παρ' όλα αυτά, ένα από τα πλέον ενδιαφέροντα και μοναδικά στοιχεία της περιοχής είναι οι βραχογραφίες και τα ασκηταριά στις απότομες όχθες της Μεγάλης Πρέσπας, σημάδια της έντονης παρουσίας μικρών μοναστικών κοινοτήτων και αναχωρητών. Η Παναγία η Ελεούσα (1373) και η Παναγία η Βλαχερνίτισσα (1455/6) αποτελούν τα πιο χαρακτηριστικά δείγματα βραχογραφιών, τις οποίες μπορεί κανείς να δει μέσα από τη βάρκα στον μικρό κόλπο των Ψαράδων.

Ακόμα πιο εντυπωσιακά είναι τα τρία καλύτερα σωζόμενα ασκηταριά στον απότομο βράχο που υψώνεται πάνω από την όχθη της λίμνης. Το πρώτο από τα δύο που συναντά ο επισκέπτης στην περιήγησή του με βάρκα είναι το ασκηταριό της Μεταμόρφωσης (13ος αι.), από το οποίο σώζονται η μικρή μονόχωρη καμαροσκέπαστη εκκλησία και ορισμένα ίχνη από τα κελιά των μοναχών. Στη συνέχεια, μπορεί κανείς να δει τα ερείπια του ασκηταριού της Μικρής Ανάληψης (15ος αι.), από το οποίο σώζονται κάποια στοιχεία τοιχογραφιών της κόγχης του ιερού.

Το πληρέστερα σωζόμενο είναι το ασκηταριό της Παναγίας Ελεούσας (αρχές 15ου αι.), το οποίο βρίσκεται σε μια σπηλιά με σχετικά μεγάλο άνοιγμα. Ο μικρός μονόχωρος ναός με ημιεξαγωνική κόγχη είναι κατάκοσμος με τοιχογραφίες, με χαρακτηριστικότερη αυτήν της Παναγίας της Βρεφοκρατούσας στο τόξο πάνω από την είσοδο. Η επιγραφή πάνω από τη μικρή πόρτα μας πληροφορεί για τους μοναχούς - κτήτορες του ναού, τον άρχοντα της περιοχής Βουλκασινό και την ακριβή ημερομηνία οικοδόμησης (1409/10).

ΑΣΚΗΤΑΡΙΟ ΜΙΚΡΗΣ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΕΣΠΩΝ

Περιορίζεται σε μικρή μονόχωρη καμαροσκέπαστη εκκλησία κολλημένη σε εσοχή του βράχου. Στο χώρο του Ιερού διατηρούνται οι παραστάσεις της Θεοτόκου Βλαχερνίτισσας, του Μελισμού με τους συλλειτουργούντες ιεράρχες και της Πεντηκοστής. Η καμάρα του Ιερού καλύπτεται από την Ανάληψη του Χριστού. Η ζωγραφική μπορεί να χρονολογηθεί στα τέλη του 14ου αιώνα.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ ΑΓ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΑ

Ο οικισμός του Αγίου Παντελεήμονα, κτισμένος σε προνομακή θέση, ανάμεσα στις λίμνες Βεγορίτιδα και Πετρών, συνέδεσε σε όλη του την ιστορική πορεία την παραγωγική του δραστηριότητα με το λιμναίο οικοσύστημα. Η βασική αυτή επιλογή για αξιοποίηση των δυνατοτήτων του ιδιαίτερου αυτού μικροπεριβάλλοντος πιστοποιείται ήδη από τα αρχαιολογικά ευρήματα της ανασκαφής στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος, μερικά χιλιόμετρα βορειοδυτικά του σημερινού χωριού, στην βόρειο όχθη της λίμνης των Πετρών. Σύμφωνα με τις παλιότερες επιφανειακές έρευνες και τα πρώτο συμπεράσματα των αρχαιολόγων της ΙΖ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων που ερευνά την περιοχή τα τελευταία χρόνια, πρόκειται για έναν οικισμό που χρονολογείται στη Νεολιθική εποχή (6.000 - 3.500 π.Χ). Στη μικρή επίπεδη χερσόνησο ανατολικά της εκκλησίας της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, έχουν εντοπιστεί λίθινα λειασμένα και πυρολιθικά εργαλεία, πήλινα σφοντύλια, καθώς και όστρακα χειροποίητων αγγείων με καστανό ή ερυθρό επίχρισμα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι σπάνιες για την εποχή ταφές που έχουν εντοπιστεί πρόσφατα.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Φλώρινας

Στην ίδια περιοχή τοποθετείται το εκτεταμένο νεκροταφείο της Ύστερης Εποχής Χαλκού και της Πρώιμης Εποχής Σιδήρου (1600 - 600 π.Χ) που εντοπίστηκε στα τέλη του 19ου αιώνα. Στην ανασκαφή που πραγματοποιήθηκε από Ρώσους αρχαιολόγους και ήταν μια από τις πρώτες στα Βαλκάνια, αποκαλύφθηκαν 376 κιβωτιόσχημοι τάφοι, με μονές ή πολλαπλές ταφές. Οι περισσότεροι είχαν πλούσια κτερίσματα με μικροαντικείμενα (χάλκινο αγαματίδιο αλόγου και μικρογραφικά αγγεία) και κοσμήματα (πόρπες, περόνες, δαχτυλίδια, σκουλαρίκια, βραχιόλια) από χαλκό, σίδηρο, γυαλί, οστό, πηλό και σπανιότερα χρυσό. Από την κεραμική ξεχωρίζουν οι πρόχοι, το μόνωτα και δίωτα κύπελλα, καθώς και ορισμένα αγγεία με αμαυρόχρωμη γραπτή διακόσμηση. Από τον πλούτο των ευρημάτων αυτών τίποτε δεν έχει απομείνει στην περιοχή. Ένα μέρος βρίσκεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, ένα άλλο στο Μουσείο Μπενάκη, ενώ το μεγαλύτερο μέρος των ευρημάτων βρίσκεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Κωνσταντινούπολης. Με τα χρόνια έχουν χαθεί και τα ακριβή όρια του ίδιου του ανασκαμμένου νεκροταφείου.

2.2.8 ΜΟΥΣΕΙΑ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

Συστεγάζεται με το Αρχαιολογικό Μουσείο Φλώρινας Τα σημαντικότερα εκθέματα του Μουσείου είναι:

Έξι τεμάχια τοιχογραφιών προερχόμενα από Ναούς της νησίδας του Αγίου Αχίλλειου της Μικρής Πρέσπας.

Δύο μικρά τμήματα ξυλόγλυπτου τέμπλου προερχόμενα από το ασκηταριό της Μεταμόρφωσης.

Βημόθυρο του 16ου αιώνα προερχόμενο από το Ναό του Αγίου Αθανασίου της κοινότητας του Αγίου Γερμανού.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Φλώρινας

Θωράκιο τέμπλου από τη βασιλική του Αγίου Αχίλλειου.

Ευρήματα από τη βασιλική του Αγίου Αχίλλειου (χάλκινα δακτυλίδια και σκουλαρίκια, χάλκινα βραχιόλια κλπ).

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

Η κατασκευή του Μουσείου άρχισε το 1963 και τελείωσε το 1969. Διαθέτει εποπτικό υλικό: σχέδια τοπογραφικά και αρχιτεκτονικά, φωτογραφίες ανασκαφής, μακέτα των αρχαιολογικών χώρων των Πετρών, αναπαράσταση των αποθηκευτικών και εργαστηριακών χώρων των Πετρών.

Στις συλλογές του περιλαμβάνονται:

Γλυπτά - ανάγλυφα - επιγραφές (ισόγειο)

Ανασκαφικά ευρήματα δύο πόλεων, των Πετρών και του λόφου του Αγ. Παντελεήμονα στη Φλώρινα (α΄όροφος).

Έκθεση βυζαντινών αρχαιοτήτων (α΄όροφος).

Τα σημαντικότερα εκθέματα του Μουσείου είναι:

Σύνολο ανασκαφικών ευρημάτων (αγγεία-ειδώλια-μεταλλικά εργαλεία) των Πετρών και της πόλης στον λόφο του Αγ. Παντελεήμονα στην Φλώρινα.

Μαρμάρινο άγαλμα Αρτέμιδος, ρωμαϊκών χρόνων από τις Πέτρες.

Επιτύμβιες και αναθηματικές στήλες ελληνιστικής και ρωμαϊκής εποχής από το Νομό Φλώρινας.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Φλώρινας

Κορμός μαρμάρινου ανδρικού αγάλματος ρωμαϊκής εποχής από τη Βεύη του Νομού Φλώρινας.

Αγγεία προϊστορικών χρόνων από τον Αγ. Παντελεήμονα (Πάτελι) και το Αρμενοχώρι του Νομού Φλώρινας.

Επιγραφές, κυρίως ρωμαϊκής εποχής, από το Νομό Φλώρινας (επιτύμβιες, αναθηματικές, μιλάρια).

ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

Το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης ιδρύθηκε το 1977. Περιλαμβάνει 200 περίπου έργα ζωγραφικής, δωρεά σημαντικών Ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών και εμπλουτίζεται διαρκώς. Σε χώρο του Μουσείου ιδρύθηκε το 1991 και λειτουργεί εικαστικό εργαστήριο, το οποίο έχει σκοπό να αναδεικνύει το ταλέντο των νέων της περιοχής.

2.2.9. ΉΘΗ ΚΑΙ ΈΘΙΜΑ

ΦΩΤΙΕΣ ΤΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

Σήμα κατατεθέν της Φλώρινας είναι οι Χριστουγεννιάτικες Φωτιές. Έθιμο που χάνεται στα βάθη των αιώνων. Κάθε γενιά το περιέλαβε με περισσή αγάπη και το προσάρμοσε στα χρόνια τα δικά της... Είναι κομμάτι της ζωής του κάθε Φλωρινιώτη... Μπορεί να έχει τις ρίζες του σε παγανιστικές εκδηλώσεις... στη λατρεία του ηλίου... Τώρα όμως είναι γερά συνυφασμένο με τη φωτιά που άναψαν οι βοσκοί στο μικρούλη Χριστό...και την αναγγελία της γέννησης του Σωτήρα του ανθρώπου. Γι' αυτό και μόλις σημάνει μεσάνυκτα 23 προς 24 Δεκεμβρίου, παραμονή Χριστουγέννων, κάθε γειτονιά της Φλώρινας ρίχνεται στο δικό της αγώνα...

Η προετοιμασία για το άναμμα της Φωτιάς κρατάει μήνες .Ομάδες παιδιών - αφού επιλέξουν ένα ασφαλές μέρος φύλαξης - αποθηκεύουν τόνους ξύλα και κέδρα που κόβουν από το βουνό . Για κάθε βράδια υπάρχει και ο υπεύθυνος φύλαξης των ξύλων της γειτονιάς...Γιατί αλίμονο!...Καιροφυλαχτούν τα παιδιά άλλης γειτονιάς, που ετοιμάζονται να κλέψουν τα ξύλα -ας μην ξεχνάμε πως οι κάτοικοι της περιοχής είναι φύλο δωρικό - και ντροπή μεγάλη σ' αυτόν που δε θα καταφέρει να περισώσει την τιμή της γειτονιάς...και έπαινος σ' αυτούς που θα κλέψουν τα κέδρα χωρίς να τους πάρει κανείς είδηση... μόνο αντίποινα, όπως στην αρχαία Σπάρτη, δεν έχουμε...πια. Γιατί παλαιότερα, λένε, ούτε σχολείο δεν τολμούσαν να πάνε οι ανίκανοι σκοποί...

ΜΠΑΜΠΑΡΙΑ

Κάθε πρωτοχρονιά έχετε την ευκαιρία να διασκεδάσετε με ένα έθιμο τόσο παλαιό, όσο και οι διονυσιακές λατρείες, που ήταν αναπόσπαστο κομμάτι του τρόπου ζωής των κατοίκων. Άλλοι λένε ότι τα Μπαμπάρια, όπως λέγονται, έχουν ρωμαϊκή προέλευση αυτό όμως που έχει σημασία είναι ότι τα Μπαμπάρια υμνούν το ζύπνημα της γης και την καρποφορία. 1η του έτους και του Γενάρη...

Τουριστική ανάπτυξη νομού Φλώρινας

Κεντρικός ήρωας του δρώμενου είναι η νύφη-γυναίκα, σύμβολο της γονιμότητας..., και σκοπός η απαγωγή της από τους "κακούς" ... Οι συμμετέχοντες άνδρες μεταμφιεσμένοι. Οι στολές και οι προσωπίδες είναι από προβιές αρνιού. Για να είναι πιο τρομακτικοί προσθέτουν φασόλια γίγαντες για δόντια... και κόκκινες στεγνές πιπεριές. Η ομάδα αποτελείται από 10-15 νέους του χωριού, που φορούν τη λινή πουκαμίσα, αμάνικο γιλέκο και μαύρες υφαντές περικνημίδες, την προβιά, ζώνονται στη μέση τους μεγάλα κουδούνια - από αγελάδες-και κρατούν χοντρά ξύλα - πατερίτσες. Κάθε μέλος επιφορτίζεται και από ένα καθήκον...εμπροσθοφυλακή, οπισθοφυλακή ...πλαϊνή φύλαξη της νύφης...γιατί караδοκούν οι "κακοί" και φυσικά ο καμπούρης.

Πρέπει να την παραδώσουν σώα και ανέγγιχτη στον γαμπρό...ο οποίος διαφέρει από τα παλικάρια ...στην πατερίτσα...που είναι εξάρτημα από αλέτρι που μοιάζει με σπαθί... έχει και φούντα... και μικρά κουδουνάκια... Στο δρώμενο παρουσιάζονται ασφαλώς ο παππούς, η γριά (μπάμπω), ο παπάς με το θυμιατό, ο γιατρός με τα ιατρικά του και ο κουρελής-πειραχτήρι της νύφης (ο καμπούρης).

Η νύφη, περί ης ο λόγος, είναι ένας άνδρας με τοπική νυφιάτικη ενδυμασία - κάθε χρονιά φορά ρούχα μιας άτεκνης γυναίκας του χωριού...για να κυοφορήσει- και κουδουνάκια αλόγου... Η ομάδα μπαينوβγαίνει στις αυλές των σπιτιών και οι νοικοκυραίοι οφείλουν να δώσουν στην παρέα το 1/10 της σοδειάς τους σε τσίπουρο, χοιρινό κρέας, λουκάνικα, κρεμμύδι, ψωμί και κρασί... Υπό τους ήχους της γκάιντας, του νταουλιού και της φλογέρας...το αποκορύφωμα ...είναι το ξυλοφόρτωμα των "μνηστήρων" της νύφης και του καμπούρη, στο βαθμό που για πολλές μέρες οι νέοι είναι μαυρισμένοι από το ξύλο...και ανίκανοι - τάχα μου- να δουλέψουν...

ΚΑΡΝΑΒΑΛΙ ΞΙΝΟΥ ΝΕΡΟΥ

Λίγο αργότερα, ένας άλλος πολύ γνωστός για τις φυσικές πηγές του οικισμός-το Ξινό Νερό-διοργανώνει μεταμφιεσμένους και με άρματα και φυσικά με κρασί Αμυνταίου να ρέει άφθονο, οι νέοι της περιοχής αποτείνουν φόρο τιμής στο θεό Διόνυσο...στο μοναδικό οργανωμένο καρναβάλι του νομού...

Δυναμικό "παρών" σε όλες τις εκδηλώσεις χαράς, αλλά και σε όλες τις δύσκολες στιγμές του τόπου δίνουν πάντα οι απόδημοι της Φλώρινας...που ομολογουμένως είναι πάρα πολλοί...

ΛΥΓΚΗΣΤΕΙΑ

Για αυτό, εδώ και χρόνια τώρα, το πρώτο δεκαήμερο του Αυγούστου οι τοπικές αρχές ως ελάχιστη ένδειξη ευγνωμοσύνης διοργανώνουν τα Λυγκήστεια". Οι ξενιτεμένοι της Φλώρινας, εντός και εκτός συνόρων της χώρας, κάθε χρόνο έχουν ραντεβού...Εκτός από τις πολιτιστικές εκδηλώσεις με χορευτικά συγκροτήματα, μουσικές βραδιές με διάσημους αλλά και Φλωρινιώτες τραγουδιστές, εικαστικές εκθέσεις- έτσι και αλλιώς η Φλώρινα είναι ένα εικαστικό μουσείο χωρίς ημερομηνία λήξης- οι αρχές οργανώνουν δεξιώσεις προς τιμή των αποδήμων...

Χιλιάδες είναι οι επισκέπτες, Έλληνες και ξένοι, που το τελευταίο δεκαήμερο του Αυγούστου κατακλύζουν την περιοχή και όχι μόνο για να επισκεφθούν τον τόπο ως "τουρίστες". Ένα σημαντικό πολιτιστικό γεγονός λαμβάνει χώρα...

ΠΡΕΣΠΕΙΑ

Ο τόπος και οι άνθρωποι του. Η φύση και το πνεύμα. Η πρώτη χειρονομία του έλλογου ανθρώπου που μετουσιώνεται σε Τέχνη. Σε Τέχνη και σε Λόγο. Ο μαγικός, πολύμορφος τόπος που καθιστά ανεπαρκή το σύγχρονο άνθρωπο να παρουσιάσει το μεγαλείο των ανθρώπων που βίωσαν και βιώνουν στην εσχατιά αυτή της πατρίδας μας, όλα τα μικρά και μεγάλα γεγονότα που σημάδεψαν το κορμί της χώρας μας. Ο σύγχρονος άνθρωπος μια ελάχιστη μυρωδιά των πραγμάτων οσμίζεται. Τα στοιχειωμένα σπήλαια της περιοχής, οι τοιχογραφίες των βράχων, η καχυποψία της γαργιάς που βλέπει τους ξένους ως καταπατητές είναι όλα βιώματα εποχών, άλλων εποχών, που εξηγούνται αλλά δε δικαιολογούνται.

Οι εκδηλώσεις "Πρέσπες" ή "Πρέσπεια" γεννημένες με το τέλος του ψυχρού πολέμου, την πτώση των ιδεολογιών και στηριγμένες στο βαθύ πολιτικό ένστικτο του βουλευτή Γιώργου Λιανή, που σήμερα έχουν τη γενικότερη αποδοχή του πολιτικού κόσμου, ποτέ δεν υπήρξαν απλές καλλιτεχνικές εκδηλώσεις. Εν σπέρματι, υπήρχαν σ' αυτές η Ειρήνη, η Καταλογή, η Συνεργασία, η Συνύπαρξη, η Ανθρωπιστική προσφορά.

"Πρέσπεια": οι εκδηλώσεις που μέσα από τις διακρατικές επαφές υψηλού επιπέδου κυοφορείται το τέλος των εχθροπραξιών και γεννοβολάτε η αδελφосύνη. Το σημείο συνύπαρξης των λαών αλλά και της πολιτιστικής δημιουργίας. Τόπος και εκδηλώσεις που τίμησαν και τιμήθηκαν από τους κορυφαίους της Τέχνης, των Γραμμάτων, του Αθλητισμού, της Πολιτικής αλλά και της θρησκείας.

2.2.10. ΤΟΠΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ

ΚΡΑΣΙΑ

Οι Δρόμοι του κρασιού της Μακεδονίας αποτελούν πρωτοποριακό τουριστικό πρόγραμμα που αναπτύχθηκε από την κοινή προσπάθεια των μελών της ΕΝΩΣΗΣ ΟΙΝΟΠΑΡΑΓΩΓΩΝ τον αμπελώνα Μακεδονίας . Ο Δρόμος του κρασιού που διασχίζει την περιοχή Αμυνταίου ονομάζεται «Ο δρόμος του Κρασιού των Μακεδόνων Βασιλέων». Το Αμύνταιο γνωστό για τα κρασιά του, που χαρακτηρίζονται ανώτερης ποιότητας βρίσκεται σε ένα οροπέδιο με ένα μέσο ύψος 600 - 700 μέτρα. Και έχει ιδανικό κλίμα για την καλλιέργεια της ποικιλίας Ξινόμαυρου, η δυναμικότερη των ελληνικών σταφυλιών, η οποία βασιλεύει σε όλη την περιοχή. Ένα άλλο διάσημο προϊόν της περιοχής είναι επίσης τα φρουτώδη κρασιά με άρωμα φράουλας, μουρών και λεμονιού αλλά και βανίλιας, μήλου και βερίκοκου. Ο Δήμος Αμυνταίου διαθέτει υπαίθριο Μουσείο αμπελοοινικής κληρονομιάς Αμυνταίου, με συλλογή από αντικείμενα και εργαλεία που αφορούν στην αμπελοκαλλιέργεια και στην οινοποίηση. Ο καλύτερος τρόπος να ολοκληρώσετε το μεσημεριανό σας γεύμα είναι να συνοδεύσετε τα φρούτα σας με έναν τοπικό ξηρό οίνο. Θα σας συνιστούσαμε τα φρούτα να είναι μήλα από τη διπλανή στο Αμύνταιο Βεγόρα. Γιατί, πραγματικά τα μήλα της Βεγόρας είναι μεγάλα, ολοστρόγγυλα και προπαντός νόστιμα και υγιεινά. Χωρίς τη συστηματική χρήση φυτοφαρμάκων και με τρόπο καλλιέργειας πολύ φιλικό προς το περιβάλλον τα μήλα της Βεγόρας προβάλλουν ως τα καλύτερα της περιοχής. Το έδαφος είναι πλούσιο σε νερό, καθώς οι άνθρωποι τα καλλιεργούν δίπλα σε μια από τις μεγαλύτερες λίμνες της Ελλάδος την Βεγορίτιδα.

ΠΙΠΕΡΙΕΣ ΦΛΩΡΙΝΗΣ

Φημισμένες για την ποιότητα και τη νοστιμιά τους είναι τόσο οι πιπεριές Φλωρίνης όσο και οι πατάτες. Κάτι που δε συνηθίζεται σε άλλες περιοχές της Ελλάδας είναι ότι στη Φλώρινα κάθε χωριό έχει για "σήμα κατατεθέν" ένα προϊόν. Έτσι μοναδικές θεωρούνται οι πιπεριές από τον Αετό και οι πατάτες από το Σκλήθρο. Τα τελευταία χρόνια γίνονται εκδηλώσεις προς τιμή των τοπικών αυτών προϊόντων και πραγματικά οι επισκέπτες που θα έχουν τη τιμή να βρεθούν στον Αετό και το Σκλήθρο σε αυτές τις εκδηλώσεις δε θα το μετανιώσουν.

Δε θα αργήσετε να καταλάβετε πώς αγωνιάτε να προμηθευτείτε όλα αυτά τα παραδοσιακά προϊόντα και να τα πάρετε μαζί σας κατά την επιστροφή σας στο τόπο σας. Όχι βέβαια ως ενθύμια ή αναμνηστικά αλλά για να τα μαγειρεύετε και σεις και να συνοδεύουν τα άλλα εδέσματα σας. Πολλά καταστήματα θα σας βγάλουν από τη δύσκολη θέση της αναζήτησης των προϊόντων , αλλά και πολλοί παραγωγοί θα σας προμηθεύσουν καθώς θα επισκέπτεστε τα χωριά τους. Ωστόσο σε πολλά γραφικά χωριουδάκια οι γυναίκες θα σας διευκολύνουν πάρα πολύ, καθώς εδώ και πολλά χρόνια έχουν οργανώσει τους γυναικείους συνεταιρισμούς τους και με εκθετήρια όπως αυτό του Νυμφαίου, του Αγίου Γερμανού, της Άνω Καλλινίκης.

ΦΑΣΟΛΙΑ

Τα φασόλια ελέφαντες και γίγαντες από τη Φλώρινα είναι το βασικό συστατικό της πασίγνωστης παραδοσιακής Ελληνικής συνταγής ,η διαβόητη φασολάδα. Σίγουρα βέβαια γνωρίζετε ότι ψήνονται και στο φούρνο [ταβά ή πλακί) ή γίνονται σαλάτα. Είναι αναμφισβήτητα ιδιαίτερα υγιεινά και θρεπτικά τρόφιμα και εύκολα βρίσκουν τη θέση τους στη Μεσογειακή διατροφή και δίαιτα. φασόλια ελέφαντες και γίγαντες ανήκουν στην ίδια ελληνική ποικιλία φασολιών εξαιρετικής ποιότητας.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Φλώρινας

Η διαφοροποίηση των δύο κατηγοριών γίνεται βάσει μεγέθους τους και η εκπληκτική τους ποιότητα οφείλεται στο συνδυασμό του μικροκλίματος και στην εδαφολογική σύσταση της περιοχής. Το 1994 η Ελλάδα αναγνώρισε τα φασόλια ελέφαντες και γίγαντες από τη Φλώρινα ως προστατευόμενης ονομασίας προέλευσης. Η αρμόδια επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα αναγνώρισε ως προστατευόμενης γεωγραφικής ένδειξης. Οι ντόπιοι συνηθίζουν να συνοδεύουν τη φασολάδα, τα φασόλια στο φούρνο ή τις σαλάτες με ντόπια τυριά. Αν και όλη η περιοχή έχει πολύ ανεπτυγμένη κτηνοτροφία, περιοχές όπως η Κρυσταλλοπηγή και η Κέλλη φημίζονται ιδιαίτερα για τα τυριά τους. Τυρί φτιάχνει ο άνθρωπος από τα πανάρχαια χρόνια. Στη μυθολογία μας ο Κύκλωπας Πολυφήμος αναφέρεται ως ο πρώτος τυροκόμος. Ο Αριστοτέλης και ο Διοσκουρίδης έδωσαν τις πρώτες συνταγές για την παραγωγή τυριού και οι τυροκόμοι μας διαφυλάττουν πιστά τις συνταγές της Μακεδονικής γης.

2.3. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΝΟΜΟΥ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

2.3.1. ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΝΟΜΟ

Ο Νομός Καστοριάς κατέχει το δυτικό άκρο της δυτικής Μακεδονίας. Συνορεύει βόρεια με το νομό Φλώρινας, νότια, ανατολικά και νοτιοανατολικά με τους νομούς Γρεβενών και Κοζάνης, νοτιοδυτικά με το νομό Ιωαννίνων και δυτικά με την Αλβανία.

(Καστοριά)

Το έδαφος του νομού είναι ορεινό και το κλίμα ηπειρωτικό με ψυχρούς χειμώνες και θερμά καλοκαίρια.

Η θερμοκρασία παρουσιάζει μεγάλες διαφορές μεταξύ χειμώνα και καλοκαιριού και το χειμώνα κατεβαίνει πολλές φορές πολύ κάτω από το μηδέν με αποτέλεσμα και τα νερά της λίμνης να παγώνουν.

Με βάση την τελευταία απογραφή ο πληθυσμός του Νομού ανέρχεται σε 51.934 κατοίκους.

Η ιδιαίτερη οικονομική ανάπτυξη της περιοχής στη μεσοβυζαντινή περίοδο και στην περίοδο της Τουρκοκρατίας εκφράζεται μέσα από τα σπάνια δείγματα εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής και αγιογράφησης των ναών που διασώζονται. Τα αρχοντικά της αναδεικνύουν τα στοιχεία της αρχιτεκτονικής της εποχής σε συνδυασμό με ορισμένα τοπικά στοιχεία. Σήμερα καταβάλλονται αξιόλογες προσπάθειες διατήρησης και αναβίωσης εθίμων, διοργάνωσης σύγχρονων πολιτιστικών εκδηλώσεων, ίδρυσης και λειτουργίας μουσείων.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Καστοριάς

2.3.2. ΝΑΟΙ

Στην αρχιτεκτονική των ογδόντα περίπου ναών που διατηρούνται σήμερα παρατηρούμε τρεις τυπολογίες :

-Τρίκογχος ναός με τρούλο

-Τρίκλιτη καμαροσκέπαστη
βασιλική

-Ευλόστεγος μονόχωρος
δρομικός ναός

2.3.3 ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ

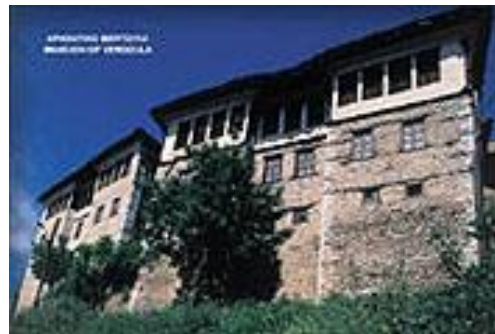
Η μεγάλη ανάπτυξη της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής στην περιοχή της Καστοριάς τη μεσοβυζαντινή περίοδο είχε ως αποτέλεσμα την παράλληλη άνθηση της αγιογραφίας. Σήμερα στο Νομό Καστοριάς διατηρούνται 80 ναοί από τους οποίους οι 26 είναι βυζαντινοί και προσφέρουν περίπου 3.000 τετραγωνικά μέτρα τοιχογραφιών ενώ όλοι οι ναοί διαθέτουν σπάνια δείγματα βυζαντινών εικόνων και ξυλόγλυπτα τέμπλα ανυπολόγιστης καλλιτεχνικής αξίας. Χαρακτηριστικό των εικόνων που διασώζονται είναι το ότι η απεικόνιση ενός ή και περισσοτέρων προσώπων δίνεται σ' ένα χώρο συμβατικό που στερείται φυσικότητας και γεωμετρικής προοπτικής ενώ δίνεται έμφαση στο υπερβατικό και το υπερφυσικό των προσώπων.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Καστοριάς

2.3.4 ΑΡΧΟΝΤΙΚΑ

Τα αρχοντικά είναι κτίσματα του 17ου και 18ου αιώνα και παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον για την τοιχοδομία, την αρχιτεκτονική και τη ζωγραφική τους, ενώ ξεχωρίζουν από την επιβλητικότητα και την μεγαλοπρέπεια της ιδιόρρυθμης κατασκευής τους. Τα αρχοντικά κτίστηκαν την εποχή που η περιοχή της Καστοριάς παρουσίασε μεγάλη οικονομική άνθηση ως αποτέλεσμα της έντονης εμπορικής και βιοτεχνικής δραστηριότητας των Καστοριανών γουνοποιών στο εσωτερικό αλλά και στις αγορές του εξωτερικού. Τα αρχοντικά, μάρτυρες της οικονομικής ακμής και της πολιτιστικής ανάπτυξης χαρακτηρίζονται από ασφάλεια και άνεση και αποτελούν στις μέρες μας χαρακτηριστικά δείγματα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής των νεώτερων χρόνων.

2.3.5. ΕΘΙΜΑ - ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Σήμερα οι κάτοικοι του Νομού Καστοριάς έχουν καταφέρει να διατηρήσουν αναλλοίωτα παλαιά ήθη και έθιμα, σαν στοιχεία του λαϊκού μας πολιτισμού. Η αναβίωση αυτή πραγματοποιείται μέσα από οργανωμένες ομάδες, την Τοπική Αυτοδιοίκηση και τους πολιτιστικούς φορείς.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Καστοριάς

Χαρακτηριστικότερες εκδηλώσεις που αναβιώνουν παλαιότερα έθιμα είναι το καστοριανό καρναβάλι (Ραγκουτσάρια 6-8 Ιανουαρίου), οι μπουμπούνες (αποκριάτικες φωτιές που ανάβονται στις γειτονιές με γλέντια και παραδοσιακούς χορούς), η γιορτή του προφήτη Ηλία, προστάτη των γουνοποιών.

Στις μέρες μας νέες εκδηλώσεις προστίθενται στις ήδη υπάρχουσες όπως τα "Ορέστεια", η εβδομάδα του απόδημου Καστοριανού και ο πολιτιστικός Αύγουστος ενώ το πρώτο Σαββατοκύριακο του Αυγούστου διοργανώνεται στις όχθες του ποταμού Αλιάκμονα το RIVER PARTY", μια μεγάλη υπαίθρια εκδήλωση με συμμετοχή γνωστών καλλιτεχνών, που συγκεντρώνει πλήθος επισκεπτών από όλη τη Ελλάδα.

2.3.6. ΜΟΥΣΕΙΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Το Λαογραφικό Μουσείο της Καστοριάς στεγάζεται στο αρχοντικό του Νεράντζη Αϊβάζη στον οικισμό Ντολτσό.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Καστοριάς

Τα εκθέματα του μουσείου αφορούν αντικείμενα που χρησιμοποιούνταν σε παλαιότερες εποχές και σχετίζονται με τις δραστηριότητες των Καστοριανών στο χώρο του σπιτιού, της εργασίας, της ανάπαυσης και των κοινωνικών τους εκδηλώσεων. Αξιόλογα είναι τα εκθέματα που αφορούν την επεξεργασία της γούνας. Το υπόστεγο διατηρείται σε τρεις χώρους, το ζυμωτάρι, την αποθήκη τροφίμων και την αποθήκη κρασιού. Στον ημιόροφο υπάρχει ένας οντάς μετζάκι.

BYZANTINO ΜΟΥΣΕΙΟ

Στο Βυζαντινό Μουσείο της Καστοριάς εκτίθενται αντικείμενα της Βυζαντινής περιόδου από τον 12ο έως και τον 17ο αιώνα. Τα εκθέματα αφορούν κυρίως φορητές εικόνες άριστα συντηρημένες, οι οποίες έχουν συγκεντρωθεί από τους δεκάδες βυζαντινούς ναούς του Νομού και αποτελούν σπάνια δείγματα βυζαντινής τέχνης. Στα γλυπτά, και στις τοιχογραφίες είναι εμφανή τα σημάδια επιδράσεων από την Κρητική Σχολή (15ος αιώνας). Το βυζαντινό Μουσείο περιέχει μια από τις πλέον ολοκληρωμένες συλλογές Βυζαντινών Αγιογραφιών, μεταφερόμενων εικόνων και εκκλησιαστικής τέχνης που θα μπορούσε να συναντήσει κάποιος οπουδήποτε στον κόσμο. Γύρω στις 550 εικόνες φυλάσσονται στο Βυζαντινό Μουσείο της πόλης. Στις εικόνες απεικονίζονται μεμονωμένα πρόσωπα ή πολυπρόσωπες σκηνές σε ένα χώρο συμβατικό, με ένα τρόπο που τους αφαιρεί τη φυσικότητα και τους προσδίδει υπερβατικότητα. Το ιδανικό σε αυτή τη περίπτωση είναι η απόλυτη ομοιότητα με το πρωτότυπο.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Καστοριάς

Χαρακτηριστικό στοιχείο της βυζαντινής τέχνης είναι η έλλειψη γεωμετρικής προοπτικής. Τα πρόσωπα δεν φωτίζονται από κάποια συγκεκριμένη πηγή, αλλά κατά την κρίση του ζωγράφου, μόνο στα σαρκώματα. Τίποτε δεν γίνεται με γνώμονα το πλησίασμα του φυσιολατρικού, αλλά πάντοτε τονίζεται το υπερφυσικό.

ΟΙΚΟΜΟΥΣΕΙΟ

Πριν από 7.500 χρόνια περίπου μια ομάδα ανθρώπων της εποχής διάλεξε την νότια όχθη της λίμνης για να κτίσει με ξύλα και πηλό ένα χωριό μέσα ή πολύ κοντά στη λίμνη. Η νεολιθική αυτή κοινότητα αντιμετώπισε για εκατοντάδες χρόνια τις προκλήσεις του οικοσυστήματος της περιοχής αναπτύσσοντας ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων και έναν ιδιαίτερο πολιτισμό.

Η ανασκαφική έρευνα που ξεκίνησε από την ομάδα του καθηγητή του Α.Π.θ. κ. Γ. Χ. Χουρμουζιάδη το 1992 έφερε στην επιφάνεια μεγάλο πλήθος σημαντικών ευρημάτων. Μέσα από τη μελέτη των ευρημάτων έγινε μια προσπάθεια ανασύνθεσης της εικόνας του προϊστορικού Λιμναίου οικισμού και της δημιουργίας του πρώτου Ελληνικού Οικομουσείου.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Καστοριάς

Το Οικομουσείο του Δισπηλιού ξεπερνά τα όρια μιας συμβατικής αρχαιολογικής έκθεσης και μετατρέπει την αρχαιολογική πληροφορία σε χώρο που μπορεί κανείς να τη βιώσει. Σε μια έκταση 20 στρεμμάτων, που αναπαριστάται το οικοσύστημα ενός Λιμναίου οικισμού, ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να περπατήσει πάνω στις ξύλινες πλατφόρμες του χωριού, να δει τα νοικοκυριά της 6ης χιλιετίας π.Χ. και να πλησιάσει τη ζωή των νεολιθικών κατοίκων.

Η αναπαράσταση πλαισιώνεται από χώρους υποδοχής και αναψυχής και εκφράζει μια σύγχρονη μουσειολογική αντίληψη στο επίπεδο χρήσης της αρχαιολογικής πληροφορίας.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΕΝΔΥΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

Πρόκειται για μουσείο στο οποίο σώζονται παραδοσιακές τοπικές ενδυμασίες ανδρών και γυναικών της περιοχής. Στεγάζεται στο αρχοντικό των Αφών Εμμανουήλ και διαθέτει σημαντική συλλογή από παραδοσιακές στολές της πόλης της Καστοριάς καθώς και της ευρύτερης περιοχής. Η λειτουργία του βασίζεται σε προσπάθεια του μουσικοφιλολογικού συλλόγου "ΑΡΜΟΝΙΑ" που εργάζεται και φροντίζει για τον εμπλουτισμό και την συμπλήρωση του.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Καστοριάς

Στα εκθέματα περιλαμβάνονται:

- Στολές γυναικών
- Ενδυμασίες ανδρών
- Παιδικές στολές
- Πλούσια συλλογή νομισμάτων

Το μουσείο διαφυλάσσει την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου. Μαρτυρεί τον τρόπο ζωής των κατοίκων της εποχής, την ποιότητα ζωής και τις σχέσεις των Καστοριανών με την Ευρώπη και τον υπόλοιπο κόσμο.

2.3.7. Η ΛΙΜΝΗ

Η λίμνη της Καστοριάς είναι ο πολυτιμότερος θησαυρός της πόλης. Είναι το στολίδι της, που το απολαμβάνει ο επισκέπτης της αλλά και ο Καστοριανός, ως τόπο αναψυχής και ως κέντρο μαρομαντισμού και αναπόλησης. Στις ακτές της λίμνης υπάρχουν αρκετές πλατείες και πάρκα.

(Λίμνη της Καστοριάς)

Τουριστική ανάπτυξη νομού Καστοριάς

Στους ειδικά διαμορφωμένους αυτούς χώρους, ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να περπατήσει σε λιθόστρωτες διαδρομές και να θαυμάσει τη μοναδική φυσική ομορφιά της λίμνης, όλες τις εποχές του έτους.

Η λίμνη Ορεστίδα της Καστοριάς θεωρείται μορφολογικά η ωραιότερη λίμνη της Ελλάδος και έχει κηρυχθεί "Μνημείο Φυσικού Κάλλους" από το Υπουργείο Πολιτισμού.

Η φυσική λεκάνη της λίμνης, η οποία περικλείεται από βουνά εξαιρετικής γεωμορφολογίας, αποτελεί ένα μοναδικό υδροβιότοπο.

Είναι ένας υγρότοπος μεγάλης σημασίας για τα υδρόβια αλλά και για τα αρπακτικά πουλιά και χρησιμεύει ως περιοχή αναπαραγωγής, διατροφής και διαχείμανσης. Συντηρεί πλούσια ορνιθοπανίδα που περιλαμβάνει σπάνια και απειλούμενα είδη.

Χαρακτηριστικότερα: Λαγγώνα, Ροδοπελεκάνος, Αργυροπελεκάνος, Αργυροτσικνιάς, Χαλκόκοτα, Βαλτόπαπια, Χηνοπρίστης, Καλαμόκιρκος, Μουστακογλάρονο, κ.α.

Στη λίμνη υπάρχουν μεγάλες ποσότητες πολλών ειδών ψαριών, και προσφέρεται για ψάρεμα τόσο με τις παραδοσιακές βάρκες στα βαθιά νερά όσο και με καλάμι στις ακρολίμνιες περιοχές.

Στα νερά της λίμνης υπάρχουν ψάρια όπως τα γριβάδια, οι πεταλούδες, τα τσιρόνια, οι τούρνες κ.ά. Το ψάρεμα επιτρέπεται σχεδόν όλη τη διάρκεια του έτους εκτός την περίοδο της αναπαραγωγής των ψαριών. Είδη αλιείας υπάρχουν σε ειδικά καταστήματα στην πόλη της Καστοριάς και στο Αργός Ορεστικό.

2.3.8. BOYNA

ΓΡΑΜΜΟΣ – ΑΛΙΑΚΜΟΝΑΣ

Ο ορεινός όγκος του Γράμμου με τις πηγές του ποταμού Αλιάκμονα αποτελεί έναν ενδιαφέροντα προορισμό για τον επισκέπτη του Ν.Καστοριάς. Η περιοχή του Γράμμου αποτελεί ένα από τα παραγωγικότερα και παρθένα δασικά συμπλέγματα της Ελλάδας.

(Γράμμος)

Η περιοχή είναι αραιοκατοικημένη και οι κύριες ασχολίες των κατοίκων της είναι η δασοπονία, το κυνήγι και η κτηνοτροφία. Η περιοχή, με την εξαιρετική γεωμορφολογία και τη σπάνια χλωρίδα και πανίδα είναι ιδανικός χώρος που προσφέρεται για περιπάτους και περιηγήσεις.

Από τον ορεινό όγκο του Γράμμου πηγάζει ο ποταμός Αλιάκμονας, το μεγαλύτερο σε μήκος (297 χλμ.) ποτάμι της Ελλάδος. Από τις πηγές του ποταμού και κατά μήκος της κοίτης του υπάρχει ένας σπάνιος υδροβιότοπος.

Ο επισκέπτης, μπορεί να περιηγηθεί σε μια πλούσια σε υδάτινους πόρους περιοχή που πλαισιώνεται από πυκνά δάση και να θαυμάσει το εξαιρετικής ομορφιάς οικοσύστημα χλωρίδας και πανίδας.

ΒΙΤΣΙ

Το ορεινό σύμπλεγμα του Βίτσιου με τα πυκνά δάση οξυάς και τη σπάνια γλωρίδα και πανίδα, είναι από τους πλέον ενδιαφέροντες προορισμούς του επισκέπτη του Ν.Καστοριάς.

(Βίτσι)

Η περιοχή έχει μείνει ανεπηρέαστη από την ανθρώπινη δραστηριότητα και διατηρεί την μοναδική ομορφιά της άγριας φύσης. Η περιοχή, με την εξαιρετη γεωμορφολογία της και τους γραφικούς της οικισμούς, προσφέρεται για περιπάτους και περιηγήσεις. Το Βίτσι προστατεύεται σε εθνικό επίπεδο ως καταφύγιο θηραμάτων και αποτελεί ιδανικό βιότοπο για την απειλούμενη με εξαφάνιση αρκούδα.

Στο όρος Βίτσι και σε απόσταση 22 χμ. από την πόλη της Καστοριάς λειτουργεί οργανωμένο χιονοδρομικό κέντρο.

Το χιονοδρομικό κέντρο βρίσκεται στο δρόμο που οδηγεί από την Καστοριά στη Φλώρινα στα βόρεια του χωριού Πολυκέρασος. Ο δρόμος είναι ασφαλτοστρωμένος και εκχιονίζεται.

2.3.9. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ

Στις ακτές της λίμνης υπάρχουν αρκετές πλατείες και πάρκα. Στους ειδικά διαμορφωμένους αυτούς χώρους, ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να περπατήσει σε λιθόστρωτες διαδρομές και να θαυμάσει τη μοναδική φυσική ομορφιά της λίμνης, όλες τις εποχές του έτους.

(Περιήγηση στη λίμνη Καστοριάς)

Στη λίμνη, ο επισκέπτης, έχει τη δυνατότητα να περιηγηθεί με δύο καράβια. Τα καράβια αυτά, που ξεκινούν το ένα από την Καστοριά και το άλλο από το Μαυροχώρι, εκτελούν δρομολόγια περιήγησης στη λίμνη, στα οποία ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει τη μοναδική φυσική ομορφιά του τοπίου και την ξεχωριστή γλωρίδα και πανίδα.

ΣΚΙ

Η χιονοδρομία είναι ένα από τα πιο δημοφιλή χειμερινά αθλήματα στον κόσμο. Στο Νομό Καστοριάς λειτουργεί χιονοδρομικό κέντρο στο βουνό Βίτσι, που βρίσκεται πάνω στα σύνορα των Νομών Καστοριάς και Φλώρινας.

(Χιονοδρομικό κέντρο Βίτσιου)

Τουριστική ανάπτυξη νομού Καστοριάς

Από την κορυφή, όπου και βρίσκεται το ομώνυμο χιονοδρομικό κέντρο, η θέα είναι μοναδική. Το χιονοδρομικό κέντρο "Βιτσίου" Καστοριάς απέχει από την πόλη 22 χλμ. Ο δρόμος είναι ασφαλτοστρωμένος, ασφαλής και αποχιονίζεται. Κορυφή 1.875μ, Βάση 1.610μ LIFT (συρόμενο πιατάκι) 1000μ. με δυνατότητα εξυπηρέτησης 850 άτομα/ώρα, BABY LIFT 150μ. Οι πίστες είναι χαραγμένες μέσα σε πυκνό δάσος, έχουν κοινή αφετηρία και εξυπηρετούνται με το ίδιο lift. Η κεντρική είναι 1000μ, η πλευρική ΒΑ 2.500μ, η πλευρική ΒΔ 1.300μ. σάλε (εστιατόριο - καφετερία μπαρ) parking.

ΨΑΡΕΜΑ

Ο Νομός διαθέτει αξιόλογες εκτάσεις από ιχθυοφόρα ύδατα. Το ψάρεμα τόσο με τις παραδοσιακές ακόμα βάρκες στα πιο βαθιά νερά της λίμνης, όσο και με το καλάμι στην ακρολιμνιά και στις όχθες του Αλιάκμονα και των παραποτάμων του, αποτελεί θαυμάσια εμπειρία λόγω της φυσικής ομορφιάς. Στα νερά αυτά, καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, υπάρχει αρκετή ποσότητα και πολλά είδη αλιευμάτων όπως Γριβάδι, Πεταλούδα, Τσιρόνι, Τούρνα, Πρική κ.α. Απαγορευτική περίοδος ψαρέματος είναι η περίοδος αναπαραγωγής των ψαριών.

ΚΩΠΗΛΑΣΙΑ

Η κωπηλασία είναι ένα από τα πιο σημαντικά αθλήματα στην πόλη της Καστοριάς.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Καστοριάς

Λειτουργούν όμιλοι ναυταθλητικών δραστηριοτήτων, ο Ναυτικός Όμιλος Καστοριάς (ΝΟΚ), ο Κωπηλατικός Όμιλος Καστοριάς (ΚΟΚ) & ο Ναυτικός Όμιλος Μαυροχωρίου (ΝΟΜ) στο Δ. Μακεδόν. Στη λίμνη της Καστοριάς πραγματοποιούνται Πανελλήνιοι, Διεθνείς αγώνες και κάθε είδους ναυταθλητικές εκδηλώσεις.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΗΣΗ

Η φυσική ομορφιά της περιοχής της Καστοριάς δίνει πλούσια ερεθίσματα για φωτογραφική απαθανάτιση. Η λίμνη, οι ορεινοί όγκοι του Γράμμου και του Βιτσίου, ο ποταμός Αλιάκμονας, οι μοναδικής αρχιτεκτονικής εκκλησίες, οι γραφικοί ορεινοί οικισμοί, η σπάνια χλωρίδα και πανίδα, οι πανέμορφες δασικές και ορεινές διαδρομές είναι μερικοί από τους χώρους που μπορεί ο ερασιτέχνης αλλά και ο επαγγελματίας φωτογράφος να αντλήσει θέματα για φωτογράφιση.

HAPPY LAND

Στην Πεντάβρυσο Καστοριάς έχει δημιουργηθεί ένα πάρκο για παιδιά με τις καλύτερες προδιαγραφές. Στο χώρο αυτό τους προσφέρει την μοναδική εμπειρία να δουν και να παίζουν με ζώα που δεν έχουν ξαναδεί. Ένας ειδικά διαμορφωμένος χώρος με πολύ πράσινο, παιχνίδια, ζώα, μουσική ώστε να παίζουν τα παιδιά με ασφάλεια υπό την παρακολούθηση παιδαγωγών και οι γονείς να μπορούν να απολαύσουν τη φύση από το πάρκο.

2.4. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΝΟΜΟΥ ΚΟΖΑΝΗΣ

2.4.1. ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΝΟΜΟ

Ο Νομός Κοζάνης είναι ο μεγαλύτερος νομός της Δυτικής Μακεδονίας. Βρίσκεται στο σταυροδρόμι Κεντρικής Μακεδονίας, Ηπείρου και Θεσσαλίας. Εκτός από τις φυσικές ομορφιές του, ο νομός έχει να επιδείξει αξιόλογους αρχαιολογικούς χώρους που φανερώνουν τη μακραίωνη ιστορία της περιοχής. Οι αρχαιολογικές έρευνες στην ευρύτερη περιοχή έχουν φέρει στο φως σημαντικά παλαιοντολογικά και προϊστορικά ευρήματα και ανεκτίμητους θησαυρούς της κλασικής αρχαιότητας. Τα βυζαντινά μνημεία και τα πανέμορφα χωριά με τα αρχιτεκτονικά αριστουργήματα που συναντά κανείς στο οδοιπορικό του στην Κοζάνη αποκαλύπτουν τα πολύτιμα κομμάτια του παζλ της ιστορίας που φέρουν τη σφραγίδα της περιοχής και που ενώνουν το χθες με το σήμερα του τόπου.

2.4.2 ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΑΙΑΝΗΣ

Η αρχική κατοίκηση του αρχαιολογικού χώρου της Αιανής τοποθετείται στα προϊστορικά χρόνια (Υστερη Εποχή του Χαλκού). Ήκμασε στα αρχαϊκά και κλασικά χρόνια (6ος και 5ος αιώνας π.Χ.), οπότε και χρονολογούνται πολλοί κτιστοί τάφοι, λακκοειδείς τάφοι και δημόσια κτίρια.

(Αρχαιολογικός Χώρος Αιανής)

Τουριστική ανάπτυξη νομού Κοζάνης

Η εγκατάλειψη του οικισμού και του νεκροταφείου τοποθετείται στον 1ο αιώνα π.Χ., ίσως εξ αιτίας καταστροφικού σεισμού.

Συστηματικές ανασκαφές άρχισαν το 1983. Αποκαλύφθηκαν σημαντικά αρχιτεκτονικά λείψανα, συστάδες τάφων και οργανωμένα νεκροταφεία, τα οποία χρονολογούνται από τα προϊστορικά ως τα υστεροελληνιστικά χρόνια. Ο χώρος της πόλης στο λόφο της Μεγάλης Ράχης ταυτίζεται με βεβαιότητα με την γνωστή από τις πηγές Αιανή, η οποία ήταν η πρωτεύουσα του βασιλείου της Ελίμειας.

Έχουν κατασκευαστεί στέγαστρα στη Δεξαμενή, στο Σπίτι με τις Σκάλες και σε τμήμα της Αγοράς. Επίσης στο μεγαλύτερο μέρος της νεκρόπολης με τους κτιστούς κιβωτιόσχημους τάφους.

Τα ευρήματα εκτίθενται στο [Μουσείο Αιανής](#).

Τα σημαντικότερα μνημεία και αρχιτεκτονικά σύνολα του χώρου είναι:

Κλασική Αγορά με στοϊκό κτίριο και καταστήματα .

(Κλασική Αγορά)

Μεγάλη κυκλική δεξαμενή λαξευμένη στο φυσικό βράχο.

(Κυκλική Δεξαμενή)

Τουριστική ανάπτυξη νομού Κοζάνης

Ελληνιστικά σπίτια (Σπίτι με τις Σκάλες, Σπίτι με τα Πιθάρια, Σπίτι με τις Αγνύθες).

Στοά με πεσσοκίονες, κλασικών χρόνων.

Μεγάλοι κιβωτιόσχημοι τάφοι, υστεροαρχαϊκών και κλασικών χρόνων. Αγροικίες Α', Β', Γ'.

Θολωτός ρωμαϊκός τάφος στη θέση ράχη "Τσέικα".
Βυζαντινοί και μεταβυζαντινοί ναοί (11ος-19ος αιώνας).

ΣΠΗΛΙΑ

Διθάλαμος μακεδονικός τάφος με δωρική πρόσοψη. Κατασκευάστηκε στην αρχή του 2ου αιώνα π.Χ. και χρησιμοποιήθηκε πολλές φορές ως τον 1ο αιώνα π.Χ. Ανασκάφηκε το 1986 και το 1987.

(Μακεδονικός Τάφος)

ΠΕΤΡΙΝΑ ΓΕΦΥΡΙΑ ΚΟΖΑΝΗΣ

Όπως σε ολόκληρη τη Μακεδονία, έτσι και στο νομό Κοζάνης θα δείτε πέτρινα παραδοσιακά γεφύρια μοναδικής ομορφιάς και τεχνικής. Δύο από αυτά, το γεφύρι του Κάστρου και αυτό του Σάρδημου βρίσκονται στο χωριό Πύργοι, στην περιοχή της Εορδαίας. Αρκετά γεφύρια θα συναντήσετε στην περιοχή του Βοίου, όπου βρίσκονται και τα ξακουστά μαστοροχώρια της περιοχής. Τέτοια παραδοσιακά γεφύρια κατασκευάστηκαν αρκετά εδώ, για να ενώσουν τις όχθες του ποταμού Πραμόριτσα, παραπόταμου του Αλιάκμονα.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΒΟΪΟΥ

Η περιοχή του Βοΐου είναι συνδεδεμένη με την κοιτίδα της μακεδονικής ιστορίας και του πολιτισμού. Στην ευρύτερη περιοχή έχουν γίνει διάφορες ανασκαφές που έφεραν στο φως οικισμούς, τάφους, κτίρια και τείχη. Περιηγηθείτε στην όμορφη φύση του Βοΐου και περάστε από τους αρχαιολογικούς χώρους στο Μπουφάρι (κοντά στο Τσοτύλι), στην Εράτουρα, τη Νεάπολη, την Πλατανιά, το Μικρόκαστρο και την Απιδέα.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΚΑΣΤΡΟ ΣΕΡΒΙΩΝ

Το Βυζαντινό Κάστρο των Σερβίων καλύπτει μια έκταση 100 περίπου στρεμμάτων. Μέσα στα τείχη του περιλαμβάνει ερείπια εκκλησιών και κατοικιών. Ξεχωρίζει η μεγάλη βυζαντινή βασιλική εκκλησία του Αγίου Δημητρίου, στο εσωτερικό της οποίας σώζονται τοιχογραφίες του 11ου αιώνα.

(Κάστρο Σερβίων)

2.4.3. ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

ΜΟΝΗ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΑΣ

Η Μονή της Αγίας Τριάδας είναι κτισμένη σε δασώδη πλαγιά των Πιερίων, σε υψόμετρο 900 μέτρων. Κτίστηκε τον 15ο αιώνα. Είναι ευρύχωρη μονόχωρη ξυλοστεγής βασιλική με νάρθηκα. Από το αρχικό κτίσμα σώζονται το καθολικό και η δυτική πτέρυγα. Το υπόλοιπο του ναού είναι σύγχρονη κατασκευή. Το δάπεδο κοσμείται με βοτσαλωτό μωσαϊκό, ενώ το ξύλινο τέμπλο του είναι μεταγενέστερο.

ΜΟΝΗ ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΔΩΡΩΝ

Η Μονή των Αγίων Θεοδώρων βρίσκεται στο λόφο των Σερβίων. Κτίστηκε τον 11ο αιώνα και αγιογραφήθηκε τον 15ο, την εποχή δηλαδή που η μακεδονίτικη αγιογραφία διαδέχτηκε την κρητική τεχνοτροπία. Γι' αυτό και οι τοιχογραφίες της μονής παρουσιάζουν ξεχωριστό ενδιαφέρον.

ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Ο Μητροπολιτικός Ναός του Αγίου Νικολάου βρίσκεται στην κεντρική πλατεία της Κοζάνης. Κτίστηκε το 1664 και αγιογραφήθηκε το 1730. Ξεχωρίζει το καμπαναριό του που κατασκευάστηκε το 1855 και το ξυλόγλυπτο τέμπλο του. Επίσης, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν το κουβούκλιο της Αγίας Τράπεζας, τα ασημένια σκαλιστά καντήλια και τα δύο μπρούτζινα μανουάλια με βάση που στηρίζεται σε τρία λιοντάρια.

ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΗΝΑ

Ο Ναός του Αγίου Μηνά βρίσκεται στην είσοδο του Βελβεντού και αποτελεί το μοναδικό βυζαντινό μνημείο της πόλης. Πρόκειται για μια εκκλησία του 12ου αιώνα. Τα αρχιτεκτονικά στοιχεία φανερώνουν ότι στην ίδια θέση προϋπήρχε παλαιοχριστιανικό κτίριο ή ναός. Είναι μονόχωρη εκκλησία, με νάρθηκα στη δυτική πλευρά, ανοιχτή στοά προς τα νότια και ξύλινη στέγη. Διαθέτει αξιόλογες τοιχογραφίες που χρονολογούνται από τον 12ο αιώνα.

ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ο θαυμάσιος ναός του Αγίου Γεωργίου διαθέτει ένα από τα μεγαλύτερα και πιο εντυπωσιακά τέμπλα της δυτικής Μακεδονίας. Ο επισκέπτης τον συναντά σε περίοπτη θέση στο κέντρο της Εράτυρας. Πέραν από το εξαιρετικής διακόσμησης τέμπλο του ναού, ξεχωριστό είναι και το καμπαναριό που παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον ιδιαίτερα από αρχιτεκτονική άποψη.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Ο Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου, βρισκόταν μέχρι πρόσφατα στο κέντρο του σύγχρονου οικισμού της Αιανής. Το 1996 ισοπεδώθηκε από τον μεγάλο σεισμό που έπληξε την περιοχή.

(Εκκλησία Κοιμήσεως Θεοτόκου)

Τουριστική ανάπτυξη νομού Κοζάνης

Τουλάχιστον στα χρόνια της Τουρκοκρατίας αποτελούσε καθολικό μοναστηριού. Η εκκλησία που παρουσίαζε εσωτερικά και εξωτερικά κλιμάκωση των στεγών ως μονόχωρη, με τρίβηλο μεταξύ κυρίως ναού και νάρθηκα φαίνεται ότι είχε διαφορετική μορφή. Η ίδρυση του μνημείου τοποθετείται στον 10ο-11ο αιώνα.

Ο ναός έφερε στο εσωτερικό τοιχογραφίες του 1624 που έχουν επιζωγραφηθεί στα 1877.

ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Μεγάλη βασιλική (διαστάσεων 32 X 14μ.) με τρία κλίτη, ένα εγκάρσιο μπροστά στο ιερό βήμα, που απολήγει σε κόγχες, ώστε να σχηματίζει σε κάτοψη ένα τρίκογχο και ένα νάρθηκα στα δυτικά. Παράλληλα εντοπίστηκαν τρία προσκτίσματα, από τα οποία το ένα λειτουργούσε ως βαπτιστήριο με κτιστή κολυμβήθρα.

Τα δάπεδα της βασιλικής είναι καλυμμένα με ψηφιδωτά, που φέρουν πλούσιο φυτικό και ζωικό διάκοσμο.

(Ψηφιδωτό Αγίας Παρασκευής)

Οι ανασκαφικές έρευνες άρχισαν το 1964 και ολοκληρώθηκαν το 1971.

ΣΙΣΑΝΙ

Μεγάλος ναός σταυρικής μορφής που διασώζει σημαντικό μέρος του εσωτερικού του διακόσμου (γλυπτική, τοιχογραφίες κλπ). Χρονολογείται στις αρχές του 11ου αιώνα. Οι ανασκαφικές έρευνες άρχισαν το 1992 και συνεχίζονται έως σήμερα.

(Ναός Σισανι)

ΣΕΡΒΙΑ

Τρίκλιτη βασιλική με νάρθηκα. Ιδρύθηκε στις αρχές του 11ου αιώνα και υπέστη σημαντικές αλλαγές στα τέλη του 12ου αιώνα ή στις αρχές του 13ου και στο δεύτερο μισό του 14ου αιώνα. Από το ζωγραφικό διάκοσμο διατηρούνται αρκετά τμήματα στις πεσσοστοιχίες και το μεσότοιχο μεταξύ κεντρικού κλίτους και νάρθηκα. Ο ναός έχει σήμερα τη μορφή ερειπίου.

Η αποκατάσταση του μνημείου άρχισε το 1995. Δεδομένου ότι μεγάλο τμήμα της ανωδομής διατηρείται ακέραιο, προβλέπεται η στερέωση και συμπλήρωση των τοιχοποιιών και η αντικατάσταση της στέγης.

2.4.4. ΆΛΛΑ ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ

ΥΔΡΑΓΩΓΕΙΟ ΠΤΟΛΕΜΑΪΔΑΣ

Το Υδραγωγείο στο κέντρο της πόλης, χτισμένο το 1927, αποτελεί το μοναδικό εποικιστικό υδραγωγείο στην Ελλάδα, σαφές δείγμα προσφυγικής οργάνωσης στην Πτολεμαΐδα. Χτίστηκε από τους νέους κατοίκους της πόλης για την υδροδότησή τους και είναι μοναδικά όμορφο, πραγματικό κόσμημα για την πόλη.

(Υδραγωγείο Πτολεμαΐδας)

Άλλα αξιοθέατα, μουσεία και μνημεία του νομού Κοζάνης που αξίζει να επισκεφθείτε:

- Λαογραφικές συλλογές στα χωριά Βυθός, Εμπόριο, Δίλοφο, Εράτυρα, Κριμήνι, Μαυροδένδρι, Πεντάλοφος, Πύργοι, Ροδιανή, Σέρβια και Σκαλοχώρι.
- Μακεδονικοί τάφοι στα χωριά Σπηλιά και Πύργοι.
- Παλαιοντολογική συλλογή, Εκκλησιαστικό και Βοτανικό μουσείο στη Σιάτιστα.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Κοζάνης

Διασώζονται προϊστορικές οχυρώσεις, όπως τα «Κτίσματα» που βρίσκονται μεταξύ Εράτυρας και Πελεκάνου, ενώ έχουν ήδη ξεκινήσει ανασκαφές στις πλαγιές του λόφου της Μαγούλας όπου βρέθηκε μία αρχαία πόλη. Ο επισκοπικός ναός Σισανίου (του 11ου ή 13ου αιώνα) δεν είναι πολύς καιρός που ήρθε στο φως μετά από ανασκαφές που έγιναν στην περιοχή, ωστόσο αυτή η υπέροχη βασιλική εκκλησία είναι από τα πλέον ξεχωριστά αξιοθέατα της περιοχής. Στον οικισμό του Σισανίου μπορεί, επίσης, να δει κανείς και το μοναστήρι της Παναγίας, που διακρίνεται για τις τοιχογραφίες οι οποίες χρονολογούνται από την εποχή της επανάστασης του 1821. Όπως αναφέραμε, άλλα αξιοθέατα της Εράτυρας είναι τα δυτικομακεδονικής αρχιτεκτονικής παραδοσιακά αρχοντικά, που θέλγουν τον επισκέπτη. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το Λαογραφικό μουσείο, που μέσα στους φροντισμένους χώρους του υπάρχουν ιστορικά και όχι μόνο εκθέματα.

ΒΕΛΒΕΝΤΟ

Το Βελβεντό προσφέρει επιλογές που σχετίζονται τόσο με κοντινές αποδράσεις όσο και με επισκέψεις σε περιοχές ιστορικού ενδιαφέροντος.

ΛΙΜΝΗ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

Η τεχνητή Λίμνη Πολυφύτου στην κοιλάδα του Αλιάκμονα αλλά και το εξαιρετικό φαράγγι των Σερβίων προσφέρουν ευκαιρίες για πεζοπορία και ξενάγηση σε καταπληκτικά τοπία. Επιπλέον, το θρυλικό κάστρο των Σερβίων, η ακρόπολη της πόλης, η τρίκλιτη βασιλική εκκλησία των Κατηχουμένων, με τοιχογραφίες του 12ου αιώνα, αλλά και η τεράστια γέφυρα, πέρασμα προς της Θεσσαλία.

ΤΑ ΑΡΧΟΝΤΙΚΑ ΤΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ

Σήμερα διατηρούνται περίπου τριάντα αρχοντικά, με έκδηλα όμως επάνω τους τα σημάδια του χρόνου. Έχουν καθιερωθεί διατηρητέα και είναι γνωστά με τα ονόματα των ιδιοκτητών τους.

Εξωτερικά θυμίζουν φρούρια: επιβλητική λίθινη βάση, με μικρά παράθυρα και σαχνισιά σαν πύργους στις γωνίες. Η πέτρα κυριαρχεί, αλλά στις γωνίες το δέσιμο γίνεται με ξύλα. Ως προς τον βασικό σκελετό του οικοδομήματος τα αρχοντικά είναι κτισμένα όλα με το ίδιο περίπου σχέδιο και την ίδια διαρρύθμιση εσωτερικών χώρων. Έτσι λοιπόν, στο ισόγειο υπήρχαν παλαιότερα οι αποθήκες, ενώ πέτρινες σκάλες οδηγούν στον πρώτο όροφο. Εκεί ξεχωρίζει ο χώρος υποδοχής με τις ξυλόγλυπτες διακοσμήσεις. Στο δεύτερο όροφο είναι η μεγάλη σάλα, το ανώι. Στη βόρεια και νότια πλευρά το ανώι σχηματίζει τις προεξοχές ή σαχνισιά, όπου κυριαρχούν τα μεγάλα παράθυρα, τα οποία με τη σειρά τους φωτίζουν τους οντάδες, που αποτελούν τα καλοκαιρινά δωμάτια του σπιτιού. Η επάνω σειρά των παραθύρων είναι οι λεγόμενοι φεγγίτες με τα χρωματιστά τζάμια (vitreaux).

Τουριστική ανάπτυξη νομού Κοζάνης

Όπως προαναφέραμε τα αρχοντικά παραμένουν γνωστά με τ' όνομα του ιδιοκτήτη τους. Σας αναφέρουμε κάποια που αξίζει να επισκεφθείτε: της Πούλκως ή Αρχοντικό του Πουλκίδη, του Τζώνου, του Γκερεχτέ, του Αλεξίου, του Κουτούλα, του Πάικου, του Μανούση, του Νερατζόπουλου, του Παυλογιάννη. Υπάρχουν αρκετά ακόμα, τα οποία διατηρούνται σε καλή κατάσταση.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΤΣΟΤΥΛΙΟΥ

Το Ιστορικό Γυμνάσιο Τσοτυλίου ιδρύθηκε το 1871 από τη «Μακεδονική Φιλεκπαιδευτική Αδερφότητα», που είχε ως άμεσο στόχο την πρόοδο των γραμμάτων και των τεχνών σε όλη τη Μακεδονία. Γρήγορα όμως εξελίχθηκε σε θεματοφύλακα της ελληνικής συνείδησης, και μάλιστα σε χρόνια που η λειτουργία του προϋπέθετε άδεια από το σουλτάνο. Σήμερα, στο αναπαλαιωμένο κτίριό του στεγάζεται το Δημαρχείο και η Δημοτική Βιβλιοθήκη.

2.4.5. ΜΟΥΣΕΙΑ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΟΖΑΝΗΣ

Το Μουσείο στεγάζεται σε νεοκλασικό κτίριο, δωρεά του Δήμου Κοζάνης στην Αρχαιολογική Υπηρεσία.

Η έκθεση στον πρώτο όροφο εγκαινιάστηκε το 1989. Στις συλλογές του Μουσείου περιλαμβάνονται ευρήματα προϊστορικών μέχρι παλαιοχριστιανικών χρόνων από διάφορες θέσεις του νομού Κοζάνης.

Σημαντικότερα εκθέματα του Μουσείου θεωρούνται:

Χάλκινο περίαπτο από την Απιδέα, 7ος αιώνας π.Χ.

Ενεπίγραφη ασημένια φιάλη από την Κοζάνη, αρχή 5ου αιώνα π.Χ.

Χρυσή δίδυμη πόρπη από τάφο του 4ου αιώνα π.Χ. από την Απιδέα.

Χάλκινα αγγεία από τάφο του 4ου αιώνα π.Χ. από την Απιδέα.

Χρυσά σκουλαρίκια του 4ου αιώνα π.Χ. από την Νεκρόπολη Κοζάνης.

Κτερίσματα από τάφο από την Νεκρόπολη Κοζάνης.

Επιγραφή με επιστολή του Φιλίππου Ε' από την Κοιλάδα Κοζάνης.

Μαρμάρινο άγαλμα παιδιού από το Μεσόβαιο, ρωμαϊκής εποχής.

Μαρμάρινο κεφάλι γυναικείου αγάλματος από την Ελάνη, 4ος αιώνας π.Χ.

Χρυσά σκουλαρίκια από την Άνω Κώμη, δεύτερο μισό 4ου αιώνα π.Χ.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΣΤΟ ΜΠΟΥΡΙΝΟ

Το έτος 1878 στην περιοχή του όρους "ΒΟΥΡΙΝΟΝ" σε μια χαραδροχοάνη, 4 χλμ. επάνω από την Κοινότητα Χρωμίου και 37 χλμ. από την Κοζάνη, όπου υπήρχε το μικρό κτηνοτροφικό χωριό, το ομώνυμο με το βουνό, έγινε η επανάσταση της επαρχίας Ελίμειας για την κατάργηση της συνθήκης του Αγίου Στεφάνου, την αποτίναξη του τούρκικου ζυγού και την ένωση με τη μητέρα Ελλάδα.

Η επανάσταση αυτή στο Μπούρινο ήταν η πρώτη οργανωμένη ένοπλη αντίσταση του Μακεδονικού Ελληνισμού κατά του βουλγαρικού επεκτατισμού και του πανσλαβιστικού κινδύνου. Άρχισε μ' αυτήν ο Μακεδονικός Αγώνας με την κλαγγή των όπλων, που συνεχίστηκε μέχρι το 1908 και συνεχίζεται δυστυχώς και σήμερα μ' άλλους τρόπους γιατί οι εχθροί του Ελληνισμού παραχαράσσουν συστηματικά την ιστορία μας και σφετερίζονται ασύστολα τα αιώνια σύμβολα μας.

Προς τιμήν των αγωνιστών εκείνων της ελευθερίας όλων των Μακεδονομάχων και των επί αιώνες αγωνιζομένων για την ελληνικότητα της γης των Μακεδόνων, ο Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών Ν. Κοζάνης με δωρεές των κατοίκων και με την οικονομική συμπαράσταση των εκπροσώπων της Πολιτείας, εξωράισε και δενδροφύτευσε τον όλο χώρο, αναπαλαίωσε τον ιερό ναό του Αγίου Νικολάου, όπου ευλογήθηκαν τα όπλα των επαναστατών, ανήγειρε κτίριο παραδοσιακής μορφής για τη στέγαση των ιστορικών στοιχείων των αγώνων του Μακεδονικού Ελληνισμού, κατασκεύασε παραδοσιακές βρύσες και γέφυρες, δημιούργησε λιθόστρωτους δρόμους διακοσμημένους με εθνικά σύμβολα και παραστάσεις, ανήγειρε απέριττο μνημείο πεσόντων και τοποθέτησε προτομές ηρώων, προμάχων του Ελληνισμού, Μακεδόνων και πολλές επιγραφές με γνωμικά επιφανών ιστορικών, φιλοσόφων και πολιτικών, που έχουν σχέση με τη Μακεδονία και την Ελληνικότητά της.

Όλος ο χώρος του υπαίθριου αυτού Μουσείου, 30 και πλέον στρεμμάτων, αποτελεί σήμερα μια όαση μέσα σ' ένα ορεινό τοπίο, που αναζωογονεί τον επισκέπτη με τον καθαρό αμόλυντο αέρα, του αναθερμαίνει την εθνική του μνήμη και του υπενθυμίζει το χρέος του προς τον τόπο για την αδιάσπαστη συνέχεια του Ελληνισμού.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Κοζάνης

Μια συνέχεια που στηρίχθηκε στις κάθε είδους θυσίες των γενεών από την ομηρική ακόμα εποχή και διατηρήθηκε χάρη στο πάθος του Έλληνα για την ελευθερία και την πίστη του στην ιερότητα και το δίκαιο των αγώνων του.

Το Μουσείο είναι ανοιχτό κάθε μέρα από το μήνα Μάρτιο μέχρι και τα τέλη Δεκεμβρίου.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ-ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ-ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Το αρχοντικό Γρ. Βούρκα είναι κτίσμα του 18ου αι., το οποίο παρουσιάζει ενδιαφέρον από αρχιτεκτονικής κυρίως άποψης και έχει χαρακτηριστεί ως ιστορικό μνημείο. Διασώζει τον περίβολο και την αυλή του και αποτελεί χαρακτηριστικό

δείγμα της αστικής μακεδονικής αρχιτεκτονικής. Στο εσωτερικό του κτηρίου υπάρχουν ενδιαφέρουσες ξύλινες διακοσμημένες οροφές και μουσάντρες.

Στο αρχοντικό δεν υπάρχει οργανωμένη έκθεση. Φυλάσσεται σ' αυτό σημαντικός αριθμός μαρμάρινων αρχιτεκτονικών μελών και ψηφιδωτών από τον Κόμανο και άλλες περιοχές του νομού Κοζάνης, καθώς και ένα σύνολο φορητών εικόνων και λειτουργικών βιβλίων από τους Πύργους και την Αιανή του νομού Κοζάνης.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΙΑΝΗΣ

Το Μουσείο θεμελιώθηκε το 1991. Κατασκευάστηκε σύμφωνα με μελέτη της Α.Ν.Κ.Ο. Κοζάνης, εγκεκριμένη από τη Διεύθυνση Μελετών Μουσείων του Υπουργείου Πολιτισμού. Βρίσκεται στο στάδιο αποπεράτωσης.

Στις συλλογές του Μουσείου περιλαμβάνονται:

Ευρήματα της [Αιανής](#), πρωτεύουσας της αρχαίας Ελίμειας, περιοχής της Άνω Μακεδονίας.

Ευρήματα από τους δορυφορικούς οικισμούς της ίδιας πόλης.

Από τα σημαντικότερα εκθέματά του είναι:

Μυκηναϊκό ειδώλιο (κεφαλή).

Πήλινο υποστατό με αμαυρόχρωμη διακόσμηση.

Πήλινο ειδώλιο κόρης που χρονολογείται στο δεύτερο μισό του 6ου αιώνα π.Χ.

Χρυσό νεκρικό επιστόμιο με λιοντάρια, που χρονολογείται στο δεύτερο μισό του 6ου αιώνα π.Χ.

Μαρμάρινο ιωνικό κιονόκρανο.

Μαρμάρινο άγαλμα λιονταριού (γύρω στο 500 π.Χ.).

Μαρμάρινη κεφαλή κόρης. Μαρμάρινη κεφαλή κούρου.

Χρυσή περόνη, που χρονολογείται στον 6ο αιώνα π.Χ.

Χάλκινο ειδώλιο κόρης από λαβή καθρέπτη.

Από το 1990 και κάθε καλοκαίρι οργανώνεται εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Από το 1995 και κάθε Σεπτέμβριο καθιερώθηκαν οι εκδηλώσεις με τίτλο "Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Αιανή και την Άνω Μακεδονία".

Τουριστική ανάπτυξη νομού Κοζάνης

2.4.6. ΗΘΗ – ΈΘΙΜΑ ΑΠΟΚΡΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΖΑΝΗ

Οι αποκριές στην Κοζάνη έχουν μια ιδιαιτερότητα που τις κάνει να ξεχωρίζουν. Οι εκδηλώσεις ξεκινούν με χορούς και τραγούδια την "Τσικνοπέμπτη", 15 μέρες πριν από τη Μεγάλη Αποκρία.

(Αποκριές στην Κοζάνη)

Την τελευταία εβδομάδα γίνεται ένα πραγματικό ξεφάντωμα από μεταμφιεσμένους και μη, που χορεύουν, "ρίχνονται", στο ρυθμό του τοπικού χορού "έντεκα".

Τη Μεγάλη Αποκρία γίνεται παρέλαση αρμάτων. Εκεί φαίνεται το Κοζανίτικο χιούμορ, η καυστική σατυρική διάθεση και η πνευματώδης κριτική για κάθε επίκαιρο θέμα.

Το βράδυ της Αποκριάς, μετά την απογευματινή παρέλαση αρμάτων, ανάβουν σε κάθε γειτονιά οι "φανοί". Γύρω από τη φωτιά συνεχίζεται ολονύχτιο γλέντι με Κοζανίτικα σκωπτικά και παραδοσιακά τραγούδια της Αποκριάς. Μαζί με τους μεζέδες και τα παραδοσιακά Κοζανίτικα "κιχιά" προσφέρεται και άφθονο κρασί "κοκκινέλι", τοπικής παραγωγής.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΚΡΙΑΣ

Από το 1650 και μετά:Ρογκατζιάρια στην Κοζάνη. Πρόκειται για μεταμφιεσμένους, που περιφέρονται στην πόλη κατά το Δωδεκαήμερο, τραγουδούσαν και μάζευαν χρήματα για ένα γερό φαγοπότι αργότερα. Όσα χρήματα περίσσευαν τα δώριζαν στην εκκλησία.

Η κυριότερη αμφίεση ήταν η δυάδα των Κωδωνοφόρων, οι οποίοι επικεφαλής μεγάλης παρέας τριγυρνούσαν στην πόλη φορώντας μάσκα γοργόνας και ζωσμένοι κουδούνια και κυπριά, που τα " σύναζαν και τα 'κρούαν", γέμιζαν με δέος και θαυμασμό τους συμπολίτες τους.

Όταν δύο παρέες κωδωνοφόρων συναντιόντουσαν σε στενό δρόμο, η μία έπρεπε να υποχωρήσει. Σε διαφορετική περίπτωση γινόταν σύγκρουση των δύο ομάδων. Μέσα του 19ου αιώνα:Δύο αδέρφια αλληλοσκοτώονται σε σύγκρουση αντίπαλων ομάδων κωδωνοφόρων χωρίς να γνωρίσει ο ένας τον άλλο λόγω της μάσκας.(Τσ' Μπήλιως τα νημόρια). Οι γιορτές απαγορεύονται για πολλά χρόνια για να αποκατασταθούν αργότερα όχι πια το Δωδεκαήμερο αλλά την Κυριακή της Τυροφάγου.

1890:Οι Προεστοί πιέζουν τις Αρχές να αρθεί η απαγόρευση και η απάντηση από τον Βαλή είναι:"μπιτούν καζαναραλ εξ μασκαρά ολσουν", δηλαδή "αφού θέλουν, ας γίνουν όλοι οι Κοζανίτες μασκαράδες". Πλέον όμως εμφανίζεται με την ονομασία Καρναβάλια και όχι Ρογκατσάρια.

Αρχές 20ου αιώνα – Καρναβάλια:Συνδυάζουν στοιχεία αγροτικής αποκριάς, όπως ο ΦΑΝΟΣ και ο χορός γύρω του, τα φαγοπότια και η θύμηση των νεκρών με τις παραστάσεις μεταμφιεσμένων και τις παρελάσεις του Αστικού Καρναβαλιού.

1938: Επιδιώκεται η αναβίωση του "παλαιού εν Κοζάνη Καρναβαλιού" με πρωτοβουλία του Δήμου και στήνονται 'Λαϊκές Γιορτές". Μεγάλη επιτυχία, που συνεχίζεται μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

1950: Ιδρύεται ο Τουριστικός σύλλογος "Λασσάνης" και η Αποκριά ξαναζωντανεύει. Γενικό ξεφάντωμα και μεγάλη συμμετοχή, κυρίως στους φανούς. Σταδιακή φθορά και μααρασμός τελικά μετά το απριλιανό πραξικόπημα του 1967.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Κοζάνης

1981: Οι γιορτές αναβιώνουν ξανά και οργανώνονται τώρα από την Επιτροπή Λαογραφικών Εκδηλώσεων, με σημαντική υποστήριξη, που μεγαλώνει χρόνο με το χρόνο. Συνεχής αύξηση του ενδιαφέροντος ντόπιων και επισκεπτών. Όλο και μεγαλύτερη προβολή.

1996: Συστήνεται η Δημοτική επιχείρηση Πολιτισμού και Αθλητισμού (ΔΕΠΑΚ). μια από τις αρμοδιότητες της είναι η οργάνωση των λαογραφικών εκδηλώσεων της αποκριάς. Μαζική συμμετοχή του κόσμου στο στήσιμο της μεγάλης γιορτής.

Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΝΑΒΑΛΟΥ

Μικρή Αποκριά και ο βασιλιάς των ημερών, ο καρνάβαλος, κατεβαίνει στην πόλη. Με χιλιάδες παιδιά να προπορεύονται χορεύοντας στους ήχους της Δημοτικής Μπάντας, της Πανδώρας, Ένα χρωματιστό ποτάμι που κυλάει ρυθμικά και κατακλύζει το κέντρο της πόλης.

(Καρνάβαλος της Κοζάνης)

ΓΛΕΝΤΙ ΣΕ ΚΑΘΕ ΦΑΝΟ, ΣΕ ΚΑΘΕ ΓΕΙΤΟΝΙΑ

Γιορτή σε κάθε γειτονιά της πόλης. Ετοιμασίες και χαρούμενη αναστάτωση όλη μέρα για την υποδοχή των φίλων, των οργανωτών άλλων Φανών, των επισκεπτών, των αρχόντων της πόλης... όλου του κόσμου. Με την Πανδώρα να συνοδεύει τους "οικοδεσπότες" στην κεντρική πλατεία για χορό και καλέσματα και να τους φέρει πάλι πίσω για ν' αρχίσει το ξεφάντωμα. Κρασί και μεζέδες. Τραγούδι γύρω από τη φωτιά και την επομένη πάλι από την αρχή.

ΧΟΡΟΙ ΚΑΙ ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ

Τόσοι πολλοί που δεν ξέρεις που να πρωτοπάς ! Με βραδινό ένδυμα ή με αποκριάτικο κοστούμι. Με κοσμήματα ή με περούκες και κόκκινες μύτες. Επίσημοι ή ανεπίσημοι. Όλα προσφέρονται για να βρεθείς με την παρέα σου, να εκτονωθείς, να ξεδώσεις. Μέσα σε βροχή από σερπαντίνες, κονφετί, πειράγματα και προπαντός χορευτικό οίστρο. Και χώρια τα μπέντια από το μικρόφωνο.....

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟ ΘΕΑΜΑ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΛΑΤΕΙΑ

Κάθε μέρα χορευτικά συγκροτήματα της περιοχής, που αντλούν από την τοπική ιστορία και παράδοση...ή φιλοξενούμενοι από άλλα μέρη της Ελλάδας ή τις γειτονικές χώρες. Χορευτές, κωδωνοφόροι... Μωμόγεροι... Ρουγκατσάρια... Μπουμπουσιάρια... Κι ένα σωρό άλλες ομάδες, φορείς της δικής τους παράδοσης, πρεσβευτές του τόπου τους. Κι όλα αυτά δεμένα με αυτοσχέδια σκετς και σχόλια στα Κοζιανίτικα....Με ερασιτέχνες κονφερανσιέ να συνομιλούν και να πειράζουν τους θεατές, να σατιρίζουν την επικαιρότητα και όποιους την τρέφουν... Χωρίς να λείπουν τα κεράσματα. Καλό κρασί και κανά δυό κιχιά, για πρόφταση.

ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Παιδικοί χοροί, ένας κάθε μέρα.. Κυνήγι θησαυρού τη Μικρή Αποκρία... Παιδικοί χοροί με μουσική, χορό, ποδοβολητό και παλέματα.. Συμμετοχή σε κάθε εκδήλωση των μεγάλων για να μαθαίνουν.

ΠΑΡΕΛΑΣΗ ΑΡΜΑΤΩΝ ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΑΠΟΚΡΙΑ

Μεγάλη αποκριά μεσημέρι και τα πεζοδρόμια κατά μήκος της διαδρομής γεμίζουν θεατές ντόπιους, ξενιτεμένους και επισκέπτες. Τρεις η ώρα και η παρέλαση αρχίζει. Χρώματα, μουσικές, χορός και κίνηση ...

(Παρέλαση Αρμάτων τη Μεγάλη Αποκριά)

Άρματα φορτωμένα από τη λαϊκή έμπνευση, την τοπική παράδοση και πολύ... τρακ. Ερασιτέχνης ο θίασος βλέπετε και πολλοί οι θεατές. Γι' αυτό και απαραίτητες οι κούπες ή άλλα παρόμοια σκευάσματα τόνωσης του ηθικού πριν τη κάθοδο.

ΣΙΟΥΡΑΜΑΡΑ - ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ ΚΟΖΑΝΗΣ ΣΤΙΣ ΔΟΞΕΣ ΤΟΥ

Δίνουν και παίρνουν οι κοζανίτικες εκφράσεις στο χαρακτηριστικό γλωσσικό ιδίωμα της Κοζάνης, το οποίο είναι φημισμένο σε όλο τον κόσμο, όπου υπάρχουν Κοζανίτες.

Θα το απολαύσετε σε όλο του το μεγαλείο στους Φανούς, στα τραγούδια, στα μπέντια, στις θεατρικές επιθεωρήσεις, στα επίκαιρα δημοσιεύματα, στις επιγραφές που γράφονται στους οντάδες των Φανών.

Θα το βρείτε διανθισμένο με γνωμικά, αποφθέγματα και συμβουλές περί σεξουαλικών κυρίως θεμάτων, συνοδευόμενα από τα απαραίτητα σκίτσα για να μην γίνει λάθος.

TA SOURD GAMES

Η γιορτή των παιδιών και η αποθέωση της σιουρδαμάρας. Αγώνες για γερά νεύρα, με 2000 αθλητές-μαθητές από 13-18 χρονών, οι οποίοι ρίχνονται στο στίβο της ευγενικής άμιλας, για να αναδειχθούν τα πιο γερά σιουρδουντάμαρα. Σκληρός ανταγωνισμός σε κάθε σταθμό, που αντιμετωπίζεται με τη συνεργασία των μελών της κάθε ομάδας και κυρίως με τα προσόντα τους. Νιάτα, ζωντάνια, τρεχάλα, φωνές και γέλια.. Μοιάζει με κυνήγι θησαυρού ; Ίσως, αλλά η μορφή του φέρει έντονη τη σφραγίδα της τοπικής παράδοσης στο ξεσάλωμα.

Η ΧΑΣΚΑ

Γίνεται πριν βγούμε για τους Φανούς, το απόγευμα της Μεγάλης Αποκριάς. Με τον τρόπο αυτό διατηρείται η παράδοση που λέει "με αβγό κλείνει το στόμα την Τρανή την Απουκρά και με αβγό πάλι ανοίγει το βράδι της Ανάστασης", που θα τελειώσει η

νηστεία της Σαρακοστής. Ο μεγαλύτερος της ομήγυρης παίρνει των κλώστη (πλάστη) δένει στην άκρη ένα ράμμα (κλωστή) κι απ' αυτό κρεμάει ένα βρασμένο και ξεφλουδισμένο αβγό. Στη συνέχεια το κουνάει μπρος-πίσω, κατευθύνοντάς το στο στόμα του κάθε παίχτη ή παίχτριας που κάθεται ...χάσκοντας και καρτερώντας. Όποιος το χάψει εξασφαλίζει καλή τύχη για όλη τη χρονιά.

Η ΣΥΓΧΩΡΕΣΗ

Πριν βγουν όλοι στο Φανό, σχωρνιούνται όλοι μεταξύ τους ενόψει της μεγάλης νηστείας (Σαρακοστή) που ξεκινάει από την επομένη (Καθαρά Δευτέρα). Οι μικρότεροι φιλούν το χέρι των γερόντων κι εκείνοι τους συγχωρούν και τους εύχονται "του χρόνου καλύτερα".

(Συγχώρεση)

ΤΑ ΓΛΥΚΑ

Φυσικά ο Μπακλαβάς είναι ο βασιλιάς των γλυκών, ενώ ακολουθούν το κανταΐφι, το παραγάδι και το ρεβανί. Η παράδοση όμως απαιτεί μπακλαβά.

ΟΙ ΦΑΝΟΙ ΤΗΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

Είναι γιορτή και ξεφάντωμα γύρω από το βωμό της αποκριάτικης εορταστικής πυράς με φαγοπότι και οινοποσία, τραγούδι, χορό κι αθυροστομία χωρίς όρια.

(Φανός της Κοζάνης)

Τουριστική ανάπτυξη νομού Κοζάνης

Προέρχεται από τη λέξη φαίνω, που σημαίνει φαίνομαι από μακριά. Παιδί πανάρχαιων εθίμων με λατρευτικό και μαγικό χαρακτήρα που κατόρθωσε να επιβιώσει μέσα στο χρόνο αλλάζοντας το περίβλημά του και κρατώντας την ουσία του. Πολλοί συγγέουν το Φανό με τον Καρνάβαλο και το καρναβάλι, αλλά δεν υπάρχει καμιά σχέση μεταξύ τους.

Το καρναβάλι στις διάφορες πόλεις της Ελλάδας είναι πιστή αντιγραφή του καρναβαλιού της Βενετίας και των άλλων Ευρωπαϊκών Πόλεων. Ο Φανός είναι κάτι τελείως πρωτότυπο και ιδιότυπο.

Απαιτεί προετοιμασία και οργάνωση, που συσπειρώνει τη γειτονιά και οδηγεί σε σχέσεις ζεστές και πολύτιμες, ιδιαίτερα σε εποχές απομόνωσης σαν τη σημερινή. Είναι ανοιχτός σε όλους και στηρίζεται στη συμμετοχή. Δεν προσφέρεται για ψυχρή παρατήρηση.

Η ιδιομορφία του και η αίγλη του κορυφώνεται την Κυριακή της Μεγάλης Αποκριάς, όταν ανάβουν οι Φανοί στις γειτονιές και τριγύρω τραγουδούν και χορεύουν οι χορευτές. Έτσι δείχνει μια εικόνα που θυμίζει πολύ ανάλογες πολεμικές γιορτές της Αρχαίας Ελλάδας και σε τέτοιο σημείο μάλιστα ώστε να ισχυριζόμαστε αδίσταχτα ότι ο σημερινός χορός του Φανού είναι η συνέχεια του Πυρρήχιου χορού των Αρχαίων Ελλήνων.

Ο φανός ανάβει κατά τις 8 το βράδυ της μεγάλης Αποκριάς, κι αμέσως ξεκινάει το τραγούδι και ο χορός γύρω του.

Το κέφι αρχίζει ν' ανεβαίνει σιγά - σιγά και καμιά ώρα αργότερα, καθώς κρασί και τα κιχιά κυκλοφορούν και ζεσταίνουν πνεύμα και πόδια, οι κύκλοι γύρω από το βωμό μεγαλώνουν και πληθαίνουν.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Κοζάνης

Κάθε γειτονιά πασχίζει να παρουσιάσει τον καλύτερο και πιο φανταχτερό Φανό, με τους πιο καλλίφωνους τραγουδιστάδες και τους πιο νόστιμους μεζέδες.

Εκεί ο αρχηγός (ο πρώτος) του Φανού κερνάει όλους κρασί με την κολοκύθα, που γέμιζε από τα βαένια και μεζέδες στο πινάκι.

Κατόπιν τους τραβάει με ιδιαίτερο ζήλο στο χορό. Τα τραγούδια διαδέχονται το ένα το άλλο, άλλοτε γρήγορα και πολυφωνικά και άλλοτε βαριά και μονότονα σε χρόνο αργό και συρτό. Το γλέντι κρατάει μέχρι τις πρωινές ώρες.

Όταν σβήγουν το φανό πολλοί μαζεύουν στάχτη και την σκορπούν στο βιό (χωράφια, αμπέλια, καλλιέργειες) για να αυγατίσει η σοδειά.

ΟΙ ΦΑΝΟΙ

- ΦΑΝΟΣ Τ΄ΑΗ ΔΗΜΗΤΡΗ
- ΦΑΝΟΣ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ
- ΦΑΝΟΣ ΜΠΟΥΓΔΑΝΑΘΚΑ
- ΦΑΝΟΣ ΚΕΡΑΜΑΡΙΟ
- ΦΑΝΟΣ ΑΛΩΝΙΑ
- ΦΑΝΟΣ ΓΙΤΙΑΣ
- ΦΑΝΟΣ ΛΑΚΚΟΥΣ Τ΄ ΜΑ΄ΤΓΑΝΙ
- ΦΑΝΟΣ ΤΟ ΠΗΓΑΔΙ ΑΠ΄ΤΟ ΚΕΡΑΜΑΡΙΟ
- ΦΑΝΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ
- ΦΑΝΟΣ ΣΚ΄ΡΚΑ
- ΦΑΝΟΣ ΚΑΣΜΙΡΤΖΙΔΙΣ
- ΦΑΝΟΣ Τ΄ΛΑΤΣΚ΄ΤΟΥ ΠΗΓΑΔΙ
- ΦΑΝΟΣ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΚΡΙΑΣ

Πολλά είναι σκωπτικά και διακωμωδούν άνδρες ανίκανους, γέρους ή μαραζιάρηδες και γυναίκες άσχημες ή ανοικοκύρευτες, ή το χειρότερο, σπάταλες .

Για παράδειγμα πάρτε εκείνη την ανοικονόμητη που παντρεύτηκε ο φουκαράς ο ήρωας του παρακάτω τραγουδιού και που κατέβαζε αδιακρίτως παξιμάδια, πίτες, προβατίνες οικογενειακώς με τ' αρνιά τους και καπάκι.....

Τραγουδιούνται επίσης τραγούδια της αγάπης και του έρωτα, καθώς και τραγούδια της παλικαριάς, της αντρείοσύνης, εμπνευσμένα από τα κατόρθωμα των Κλεφτών στην Επανάσταση.

Τα πιο φημισμένα όμως είναι τα "ξεδιάντροπα", κατ' ευφημισμόν "νοικοκυρίσια", ή "μασκαραλίτικα". Άλλα είναι υπαινικτικά και άλλα τα λεν' στα ίσια, χωρίς ντροπές και πολλές περιστροφές, αφού εκείνη τη νύχτα όλα επιτρέπονται.

ΚΑΘΑΡΗ ΔΕΥΤΕΡΑ, η έναρξη της νηστείας της Σαρακοστής. Το γλέντι όμως συνεχίζεται στις εξοχές με νηστίσιμα, με χαρταετούς, με καλό κρασί, με φασολάδα στα ορειβατικά καταφύγια και στέκια.

(Καθαρή Δευτέρα στην Κοζάνη)

Τουριστική ανάπτυξη νομού Κοζάνης

Με το τελευταίο πανηγύρι στον Άη Δημήτρη, όπου συγκεντρώνονται όλοι οι εκπρόσωποι και οι πρωταγωνιστές των Φανών και της Παρέλασης με τη συνοδεία χάλκινων κυρίως οργάνων. Εκεί απονέμονται οι έπαινοι και τα βραβεία για τον Καλύτερο Φανό, το πιο καυστικό τραγούδι, το καλύτερο άρμα στην παρέλαση. Εκεί όλοι μαζί δίνουν την υπόσχεση για του χρόνου και.....αποχωρίζονται.... "Κι από αύριο σαρακοστή, σαρακοστή Τρανή..."

Μετά το μεσημέρι της Καθαρής Δευτέρας, όλοι ανέβαιναν στο πάρκο του Αγίου Δημητρίου και χόρευαν και γλεντούσαν με τα όργανα. Εκεί γινόταν ένας άτυπος διαγωνισμός χορευτικής ικανότητας από τους φουστανελάδες με τα πολλά λαγγιόλα, τα ασημοκέντητα πισλιά και τα τσαρούχια με τις μεγάλες φούντες. Από την Καθαρά Δευτέρα κρατούσαν και το Τριόημερο (Τριήμερο), δηλαδή τρεις μέρες συνεχώς, όσοι συμμετείχαν, είχαν ολική αποχή από το φαγητό το ψωμί και το νερό. Η μόνη τροφή ήταν δύο καφέδες την ημέρα, που τους έπιναν ένα στις 10 το πρωί και ένα στις 4 το απόγευμα. Την πρώτη τροφή μετά το Τριήμερο την έπαιρναν την Τετάρτη στις δέκα το πρωί, τρώγοντας πίτα με ταχίни.

2.5.ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΝΟΜΟΥ ΓΡΕΒΕΝΩΝ

2.5.1. ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΝΟΜΟ

Ένας ορεινός νομός στη Δυτική Μακεδονία. Η φύση τον προίκισε με τη Βόρεια Πίνδο, τη Βάλια Κάλντα, τους όμορφους ποταμούς Αλιάκμονα και Βενέτικο, τα βουνά Όρλιακας, Βούρινος, Καμβούνια, Σμόλικας, Χάσια και τις αμέτρητες

κορυφές. Δάση, φαράγγια, ποτάμια και βουνά συνθέτουν ένα παραδεισένιο σκηνικό άγριας ομορφιάς.

Είναι ένας κατ' εξοχήν ορεινός νομός, αφού το 1/3 της έκτασής του καταλαμβάνει η οροσειρά της Πίνδου, όπου δεσπόζουν τα όρη Όρλιακας, Λύγκος και Σμόλικας με το μεγαλύτερο υψόμετρο 2610 μ.

Οι 37.000 σήμερα, κάτοικοι του νομού, ασχολούνται με την κτηνοτροφία, τη γεωργία και τη χειροτεχνία.

Ο επισκέπτης θα μαγευτεί από έναν υπερβολικά όμορφο κόσμο, όπως ο Εθνικός Δρυμός της Βάλια Κάλντα με τις καφέ αρκούδες και την τεράστια ποικιλία των μορφολογικών και βλαστητικών χαρακτηριστικών.

Τα πέτρινα γεφύρια που διέσχιζαν τα караβάνια του παλιού καιρού, τα ποτάμια, η άγρια ζωή, τα σπάνια φυτά, οι λίμνες σε υψόμετρο 2.000 μ. είναι το ντεκόρ μιας φύσης που επιμένει να υπάρχει.

Σε απόσταση 45 χιλιομέτρων από την πόλη των Γρεβενών βρίσκεται και το περίφημο χιονοδρομικό Κέντρο της Βασιλίτσας.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Γρεβενών

2.5.2. ΓΡΕΒΕΝΑ

Επισκεφθείτε τη Μητρόπολη για τα εκκλησιαστικά κειμήλια που εκθέτει και το Θέατρο που με χωρητικότητα 2500 θεατών, κατασκευάστηκε σύμφωνα με τα αρχαία Ελληνικά πρότυπα. Στην κεντρική Πλατεία θα δείτε τα κανόνια της Επανάστασης του 1854

2.5.3. ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΡΥΜΟΣ ΒΑΛΙΑ ΚΑΛΝΤΑ

Η Βάλια Κάλντα, ο εθνικός δρυμός Β. Πίνδου, τα δάση του Όρλιακα, οι παραποτάμιες ομορφιές του Βενέτικου, τα Καμβούνια, το φαράγγι του Σπηλαίου και πολλά ακόμα φυσικά αξιοθέατα. Η περιοχή της Βάλια Κάλντα έχει χαρακτηριστεί ως Εθνικός Δρυμός από το 1966.

(Βάλια Κάλντα)

Ιδιαίτερο γνώρισμα της περιοχής είναι η εξαιρετικά πλούσια και ταυτόχρονα σπάνια χλωρίδα και πανίδα που διαθέτει, σε συνδυασμό με τους απόκρημνους γκρεμούς και τα ορμητικά ρέματα με τα τρεχούμενα νερά. Το τοπίο χαρακτηρίζεται ως ένα από τα πιο εντυπωσιακά, σε ολόκληρη τη χώρα. Τεράστια ποικιλία ειδών, τόσο από το φυτικό, όσο και από το ζωικό βασίλειο «φιλοξενούνται» στη ζεστή αγκαλιά της κοιλάδας. Έχουν εντοπιστεί 30 είδη δένδρων και 120, περίπου, είδη ποώδους βλάστησης. Τοπία εκπληκτικής ομορφιάς, που αποτελούνται από μαύρη και λευκόδερμη πεύκη, από αιωνόβιες οξιές και υπεραιωνόβια ρόμπολα, σμίγουν αρμονικά με τη σπάνια κηλίδα δασικής πεύκης, τη μοναδική που συναντάται στην περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας. Τα ρόμπολα είναι πανύψηλα δένδρα και η ηλικία, πολλών από αυτών, αγγίζει τα 500 χρόνια.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Γρεβενών

Εκεί βρίσκουν καταφύγιο 72 είδη σπάνιων ορνέων και πτηνών. Από τα όρνεα ξεχωρίζουν ο βασιλαετός και ο γύπας, ενώ, από τα πιο μικρά πτηνά, ξεχωρίζουν ο δρυοκολάπτης και η τσικλιτάρα. Μάλιστα, από τα 10 είδη δρυοκολαπτών, που φιλοξενούνται στο δρυμό, έχουν εντοπισθεί τα 8. Ταυτόχρονα, διαβιούν εκεί ερπετά, όπως η σαλαμάνδρα και η κερασφόρος οχιά, καθώς και μεγαλόσωμα θηλαστικά. Στα τελευταία ανήκουν σπάνια είδη ζώων, περίπου 17, τα οποία έχουν εξαφανισθεί από άλλες περιοχές της ηπειρωτικής και ορεινής Ελλάδας. Ανάμεσά τους συμπεριλαμβάνονται ζαρκάδια, λαγοί, κουνάβια, αλεπούδες, σκίουροι, ασβοί και αγριόγιδες. Το σημαντικότερο από όλα τα είδη που μπορεί κανείς να συναντήσει στην περιοχή, είναι η καφετιά αρκούδα. Πρόκειται για το πιο γνωστό είδος αρκούδας στην Ελλάδα, το οποίο, δυστυχώς, κινδυνεύει με εξαφάνιση. Αξιόλογο ρόλο στην περιοχή διαδραματίζει και το Αρκουδόρεμα, στα παγωμένα νερά του οποίου επιβιώνουν μερικά από τα πιο γνωστά είδη ψαριών των γλυκών νερών, οι πέστροφες.

2.5.4. ΑΝΑΚΑΤΩΣΑΡΙΑ

Κάθε χρόνο τις απόκριες, στα Γρεβενά γίνονται τα «Ανακατωσάρια» ένα 3-ήμερο γλέντι σε ολόκληρη την πόλη.

Τρία μερόνυχτα με δεκάδες ορχήστρες στους δρόμους και τα μαγαζιά, μάσκες, χορούς, εκθέσεις, τοπικά έθιμα, φανούς, και πολλές εκπλήξεις! Φούμο στο πρόσωπο, μαύρο καπέλο και ξέφρενο γλέντι. Η διοργάνωση ανήκει στον δραστήριο Μοτοσικλετιστικό Όμιλο Γρεβενών υπό την αιγίδα του Δήμου, της Νομαρχίας και άλλων τοπικών φορέων.

2.5.5. ΜΟΥΣΕΙΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Το Δημοτικό Μουσείο των Γρεβενών θα το βρείτε στα δυτικά της πόλης, στο σημείο που λέγεται ότι υπήρχε ο παλιός οικισμός Αυλαίς και σήμερα βρίσκεται ο συνοικισμός των Εργατικών κατοικιών. Στεγάζεται δίπλα στο Μύλο του Μπούσιου, ένα κτίσμα του περασμένου αιώνα, που αποτελεί το μοναδικό βιομηχανικό κτίριο της περιοχής. Πρόκειται για ένα αλευρόμυλο, ο οποίος λειτούργησε για έναν αιώνα με μια ατμομηχανή, που ήταν τεχνολογικό επίτευγμα για την εποχή του. Είχε τρεις ορόφους και ήταν χτισμένος από πέτρα, συμπαγείς πλίνθους, ξύλο και βυζαντινά κεραμίδια. Σήμερα σώζεται μόνο το διώροφο νότιο τμήμα του, που αποτελούσε και την θερινή κατοικία των ιδιοκτητών του. Ο μύλος ήταν ιδιοκτησίας της οικογένειας Γ. Μπούσιου, από όπου πήρε και το όνομά του. Σήμερα ανήκει στο δήμο Γρεβενών. Ένα μέρος του μύλου κατεδαφίστηκε. Ένα σύγχρονο κτίριο πήρε την θέση του και αποτελεί το Δημοτικό Μουσείο Γρεβενών. Στον πρώτο όροφο του μουσείου, στεγάζεται η συλλογή ξυλογλυπτικής του Δημήτρη Αγοραστή. Μια δωρεά, εκ μέρους του καλλιτέχνη προς το μουσείο, με θέματα από λαϊκούς μύθους, σκηνές από την αγροτική ζωή, σύγχρονα θέματα, ιστορικές στιγμές του παρελθόντος. Δημιουργίες από ξύλο, που φτιάχτηκαν με αγάπη και μεράκι, όπως η επιστροφή του πολεμιστή, ο άγνωστος στρατιώτης, η Γενοβέφα, ο άγνωστος στρατιώτης, ο φιλάργυρος, το όργωμα. Στο ισόγειο του κτιρίου, εκτίθεται μέρος των οστών σκελετού ελέφαντα και δυο δόντια μεγάλου βοοειδούς. Η χρονολόγηση των αποθέσεων αυτών, με βάση τον παλαιοντολογικό προσδιορισμό του ελέφαντα, που είναι ο *Elephas Antiquus*, τοποθετείται στο Μέσο Πλειστόκαινο (πριν από 500.000-200.000 χρόνια), κατά την διάρκεια του οποίου έζησε το ζώο αυτό.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΜΗΛΙΑΣ

Στο χωριό Μηλιά του Δήμου Ηρακλεωτών, 15 χλμ. από τα Γρεβενά, θα δείτε ένα ενδιαφέρον μουσείο. Πρόκειται για το μουσείο φυσικής ιστορίας με την παλαιοντολογική έκθεσή του, από πολύ σημαντικά και σπάνια ευρήματα της περιοχής. Συγκεκριμένα, μετά από ανασκαφές βρέθηκαν κοντά στο χωριό απολιθωμένα οστά τεράστιων ζώων που έζησαν στην περιοχή πριν από 3 εκατ. χρόνια! Εντυπωσιακοί είναι οι δυο χαυλιόδοντες μήκους 4,40 περίπου μέτρων, τα σαγόνια και η άκρη του βραχίονα προβοσκίδας ενός ζώου που είχε ύψος 4,5 μέτρα και ζύγιζε πάνω από 12 τόνους. Στην ίδια περιοχή βρέθηκαν και άλλα οστά ζώων. Από το 1997 λειτουργεί η παλαιοντολογική έκθεση, ενώ από το 2003 θεσμοθετήθηκε το μουσείο φυσικής ιστορίας, που στεγάζεται στο κτίριο της πρώην κοινότητας Μηλιάς.

2.5.6. ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΚΑΙ ΜΟΝΕΣ

ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Σε ολόκληρο το Νομό Γρεβενών θα συναντήσετε σπουδαία μνημεία της μεταβυζαντινής περιόδου. Πανέμορφες εκκλησίες και μοναστήρια με περίτεχνες αιογραφίες, ξυλόγλυπτα τέμπλα και ενδιαφέροντες αρχιτεκτονικούς ρυθμούς.

(Εκκλησία Αγίου Νικολάου)

Τουριστική ανάπτυξη νομού Γρεβενών

Αναφέρουμε ενδεικτικά τη Μονή Παναγίας Τορνικίου κοντά στο χωριό Παναγία, τη Μονή της Κοίμησης της Θεοτόκου ή Μονή Σπηλαίου στην είσοδο του ομώνυμου χωριού, τη Μονή Αγ. Νικολάου και τον Αγ. Γεώργιο στο Περιβόλι, τις εκκλησίες της Σαμαρίνας (Αγ. Αθανάσιος και μονή Αγ. Παρασκευής). Πολλές θα δείτε ακόμα στα χωριά της ορεινής ζώνης.

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΑΝΟΡΟΣ ΖΑΒΟΡΔΑΣ

Η ιερά μονή Οσίου Νικάνορος βρίσκεται στη Ζάβορδα Γρεβενών. Χτισμένη στο όρος Καλλίστρατο, διατηρεί αλώβητο το θρησκευτικό φρόνημα εκατοντάδων χριστιανών, από την περιφέρεια της δυτικής Μακεδονίας, οι οποίοι θεωρούν το προσκύνημα ως το κατ' εξοχήν για την περιοχή και κάθε χρόνο επισκέπτονται το μοναστήρι στις 6 και 7 Αυγούστου. Τις δύσκολες ώρες των απελευθερωτικών αγώνων, το μοναστήρι, εξαιτίας της νευραλγικής θέσης του, προσέφερε τις υπηρεσίες του στο μαχόμενο ελληνισμό, και για έναν επιπρόσθετο λόγο, ότι βρισκόταν σε οικονομική ευεξία, ακόμη και μετά το θάνατο του Οσίου Νικάνορα, στις 7 Αυγούστου του 1549. Πολλά μονοπάτια από πόλεις της Δυτικής Μακεδονίας οδηγούν στο μοναστήρι, όπου συχνά περαστικοί έβρισκαν και βρίσκουν φιλοξενία. Ένας ισχυρός σεισμός, στις 13 Μαΐου του 1995 προξένησε μεγάλες ζημιές στη μονή, με αποτέλεσμα να γκρεμιστούν όλα τα κελιά και το καθολικό. Όμως με πρωτοβουλίες των εκκλησιαστικών παραγόντων και αρχών αποκαταστάθηκαν τόσο τα κελιά, όσο και οι ξενώνες και οι αποθήκες, ενώ παράλληλα ανακαινίστηκε ο περίβολος χώρος. Έτσι το μοναστήρι, που έπαιξε τόσο σημαντικό ρόλο στην περιοχή, αποτελεί και πάλι τόπο προσκυνήματος των χριστιανών.

ΜΟΝΗ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ (ΖΑΒΟΡΛΑ).

Χτίστηκε το 1534 από τον Όσιο Νικάνορα στην κορυφή φαραγγιού πάνω από τον Αλιάκμονα. Σε εσοχή του φαραγγιού βρίσκεται το ασκηταριό όπου μόνασε το 12ο αιώνα ο Καλλίστρατος.

2.5.7. ΆΛΛΑ ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ

ΓΕΦΥΡΙ ΠΟΡΤΙΤΣΑΣ

Τα πέτρινα γεφύρια των Γρεβενών δημιουργήθηκαν την περίοδο της Τουρκοκρατίας και έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του εμπορίου, καθώς δημιουργούσαν διόδους προς την Θεσσαλία, την Ήπειρο και την Μακεδονία. Τα ονόματα των γεφυριών έχουν σχέση με την τοποθεσία στην οποία βρίσκονται, τον άνθρωπο που τα κατασκεύασε ή που χρηματοδότησε την κατασκευή τους, ή με κάποιο άλλο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τους. Γεφύρι Ζιάκα, γεφύρι Κρανιάς, γεφύρι Αζίζ-Αγά, γεφύρι Σπανού... Μερικά μόνο, από τα απaráμιλλης ομορφιάς και τεχνικής τελειότητας, γεφύρια της περιοχής των Γρεβενών. Στην Μακεδονία, οι μεγάλοι ποταμοί σχηματίζουν με τους παραποτάμους και τους χείμαρρους τους ένα υδάτινο δίκτυο, η διάβαση του οποίου απαιτεί την ύπαρξη γεφυριών.

ΛΙΜΝΕΣ ΦΛΕΓΓΑ

Στα υψίπεδα του Μαυροβουνίου, στα 1.940 και 1.960 μέτρα, υπάρχουν δύο μικρές, αλλά εντυπωσιακές λιμνούλες, οι οποίες είναι γνωστές με το όνομα Φλέγγα. Οι αλπικές λίμνες είναι το σήμα κατατεθέν της περιοχής και η λαϊκή παράδοση έχει δημιουργήσει πολλούς θρύλους. Το νερό που έχουν, προέρχεται από τα χιόνια και διατηρείται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Η πρόσβαση στις λίμνες Φλέγγα είναι δυνατή από τρία μονοπάτια. Το πρώτο έχει ως αφετηρία το Αρκουδόρεμα. Το δεύτερο ξεκινά από το ρέμα «Σαλιατούρα» και το τρίτο, βρίσκεται στο διάσελο «Σαλιατούρα - Μηλιά» και φθάνει στην περιοχή των λιμνών, μέσω της κορυφογραμμής του όρους Μαυροβούνι.

ΜΥΛΟΣ ΤΟΥ ΜΠΟΥΣΙΟΥ

Στα δυτικά της πόλης βρίσκεται ένας παραδοσιακός αλευρόμυλος, μοναδικό δείγμα βιομηχανικού κτιρίου της εποχής του προηγούμενου αιώνα.

Ο γνωστός αλευρόμυλος είχε μεγάλη παραγωγή και η συναλλαγές του έφτασαν μέχρι τη Μασσαλία, την Προύσα και το Λονδίνο! Λειτουργούσε το χειμώνα με νερό, άφθονο στην περιοχή, ενώ για το καλοκαίρι υπήρχε μια προηγμένης -για την εποχή - τεχνολογίας ατμομηχανή. Σήμερα το κτίριο έχει αναστηλωθεί και αξίζει να το επισκεφθείτε! Ακριβώς δίπλα στο μύλο μπορείτε να επισκεφθείτε το Δημοτικό Μουσείο με εκθέματα από απολιθωμένα ζώα που βρέθηκαν στην περιοχή, αλλά και λαογραφικές ενδυμασίες καθώς και ξυλόγλυπτα του Δη. Αγοραστή.

ΛΑΣΗ

Νοτιοανατολικά, στους πρόποδες του Σμόλικα, μπορείτε να θαυμάσετε τη «Δρακόλιμνη» αλλά και τον μεγάλο καταρράκτη Άπα Σπιντζουριάτα (κρεμαστό νερό), τα νερά του οποίου πέφτουν στη χαράδρα της Βάλια Κίρνα. Μέσα στο δάσος της Κιούριστα, πάνω από το χωριό, βρίσκεται η πηγή «της κυράς» με το δροσερό ολοκάθαρο νερό της. Σε απόσταση 7 χλμ. νότια του χωριού, μέσα στο δάσος, αξίζει να επισκεφθείτε το μοναστήρι της Αγ. Παρασκευής, βυζαντινού ρυθμού, κτίσμα του 1713. Το μοναδικό ξυλόγλυπτο τέμπλο και οι τοιχογραφίες του είναι θαυμάσια. Πολύ κοντά βρίσκεται και η εκκλησία του Σωτήρα, κτίσμα του 1813, αγιογραφημένος από ντόπιους τεχνίτες. Σύμφωνα με μαρτυρίες, η παλιά θέση της Σαμαρίνας βρίσκονταν σε αυτό το σημείο και το μοναστήρι και η εκκλησία αποτελούσαν τους ναούς του χωριού.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Γρεβενών

ΣΑΜΑΡΙΝΑ

Μέσα στο σημερινό χωριό υπάρχουν αρκετές αξιόλογες εκκλησίες, όπως αυτές του Αγ. Αθανασίου και των Αγ. Αναργύρων, του Προφ. Ηλία, της Κοιμήσεως της Θεοτόκου και το παρεκκλήσι των Αγ. Αποστόλων. Στο ναό της Κοιμήσεως Θεοτόκου θα δείτε ένα δέντρο φυτρωμένο στη στέγη! Επίσης υπάρχουν οι εκκλησίες της Γέννησης της Θεοτόκου, ο Αγ. Κοσμάς, η εκκλησία του Αγ. Δημητρίου του Νεομάρτυρα και του Αρχαγγέλου Μιχαήλ. Η περιοχή όπως είναι φυσικό, είναι πλούσια σε νερά, και έτσι, στη Σαμαρίνα υπήρχαν 7 νερόμυλοι, οι οποίοι λειτουργούσαν μέχρι το 1940. Μπορείτε να δείτε μόνο τα ερείπιά τους σήμερα.

Αξιόλογα είναι και τα αρχοντικά του χωριού. Λόγο του ψυχρού κλίματος, τα σπίτια χτίζονταν με βαριές κατασκευές και έτσι άντεξαν στο χρόνο. Σήμερα, πολύ καλά διατηρούνται οι οικίες Μητσιομπούνα (του 1878), των Αδελφών Μπασδέκη και Κιλιμπογκίνη (1865) και Χατζημίχου (1847). Χαρακτηριστικές είναι και οι πέτρινες βρύσες της Σαμαρίνας. Έντεκα τέτοιες βρύσες θα δείτε μέσα στο χωριό και τρεις έξω από αυτό.

ΑΒΔΕΛΛΑ

Το χωριό των αδελφών Μανάκη, κατοικείται μόνο το καλοκαίρι, οπότε μπορείτε και να γνωρίσετε τους κατοίκους του στα καφενεία, που είναι και τα μοναδικά μαγαζιά.

ΒΑΣΙΛΙΤΣΑ

Ορεινό συγκρότημα στα δυτικά σύνορα Γρεβενών-Ιωαννίνων με χιονοδρομικό κέντρο και καταφύγια για ορειβασία. Το χιονοδρομικό κέντρο διαθέτει 3 πίστες, σχολή σκι και σαλέ.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Γρεβενών

ΒΕΝΕΤΙΚΟΣ

Παραπόταμος του Αλιάκμονα, περνάει κάτω από τα θρυλικά γεφύρια και ενδείκνυται για ράφτιγκ και καγιάκ.

ΛΕΣΚΑΤΗ

Κωμόπολη στη Νοτιανατολική άκρη του νομού, δεύτερο κέντρο μετά την πόλη των Γρεβενών, χτισμένη στους πρόποδες των Καμβουνίων, έχει ως αξιοθέατο το Σπήλαιο στην τοποθεσία Αγία Παρασκευή.

ΖΙΑΚΑ

Στους πρόποδες της Πίνδου, στα 900 μ. υψόμετρο, είναι το χωριό του οπλαρχηγού Θόδωρου Ζιάκα, που κήρυξε την Επανάσταση της Μακεδονίας το 1854.

2.5.8. ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

RAFTING

Το Rafting είναι η κατάβαση ποταμού με φουσκωτή βάρκα 6 έως 8 ατόμων. Αποτελεί το πιο διασκεδαστικό σπορ σε ποτάμι. Οι βάρκες 6-8 ατόμων εξοπλισμένων με ένα κουπί ο καθένας αφήνονται στο ρεύμα του ποταμού.

(Rafting στους ποταμούς των Γρεβενών)

Τουριστική ανάπτυξη νομού Γρεβενών

Τα κουπιά χρησιμοποιούνται για τη διόρθωση της πορείας και την αποφυγή των εμποδίων. Τα ποτάμια της Ελλάδας ποικίλλουν ως προς το βαθμό δυσκολίας τους. Πρώτου και δεύτερου βαθμού (εύκολα) είναι ο Αλιάκμονας, ο Αχελώος, ο Βοϊδομάτης και ο Ταυρωπός. Τρίτου βαθμού ο Εύηνος στην ορεινή Ναυπακτία και ο Άραχθος. Τέταρτου βαθμού ο Πηνειός και ο Καλαρύτικος και πέμπτου βαθμού (μόνο για έμπειρους) ο Βενέτικος και ο Μηλοπόταμος στα Γρεβενά. Στις διαδρομές βαθμού δυσκολίας μέχρι II+ (π.χ. Βοϊδομάτης) σχεδόν όλοι, από 8 ετών και άνω, μπορούν να κάνουν Rafting.

Εναλλακτικά, το Hot Dog και το Monoraft είναι οι παραλλαγές του Rafting για δύο ή για ένα άτομο αντίστοιχα.

TREKKING

Πραγματοποιείται εναλλακτικά σε βουνά και δάση ή σε μονοπάτια δίπλα σε ποτάμια. Πρόκειται για πεζοπορία σε ειδικές διαδρομές μέσα στη φύση. Μοναδική ευκαιρία για να απολαύσει κανείς την ομορφιά του ελληνικού τοπίου. Απαιτεί σχετικά καλή φυσική κατάσταση, καθώς η πεζοπορία κρατά συνήθως 4 με 6 ώρες (με συχνές στάσεις φυσικά).

(Πεζοπορία στην φύση των Γρεβενών)

CANOE- CAYAK

Κατάβαση ποταμών με μικρά αλλά ευρύχωρα και πολύ άνετα κανό, μίας ή δύο θέσεων. Ακολουθώντας το ρεύμα του ποταμού και με το διπλό κουπί να χρησιμεύει για την αποφυγή των εμποδίων και την αλλαγή πορείας, αποτελεί μια από τις πιο συναρπαστικές δραστηριότητες.

(Canoe-Kayak στους Ποταμούς των Γρεβενών)

Η γνώση κολύμβησης είναι απολύτως απαραίτητη, καθώς είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα βρεθείτε στο νερό τουλάχιστον κατά τα πρώτα μαθήματα. Ιδανικοί ποταμοί για Canoe Cayak, ο Αώος, ο Εύηνος και ο Αλιάκμονας, αλλά μπορείτε να δοκιμάσετε και στις λίμνες της Ελλάδας, με ιδανικότερες προτάσεις τη λίμνη Πλαστήρα, τις λίμνες της Καστοριάς και των Κρεμαστών.

ΑΝΑΡΡΙΧΗΣΗ

Η αναρρίχηση γίνεται σε βράχους, με έμπειρους αναρριχητές και με επιλογή του βαθμού δυσκολίας ανάλογα με τις δυνατότητες των συμμετεχόντων. Οι σχολές αναρρίχησης παραδίδουν μαθήματα με τα μικρά και μεγάλα μυστικά του αθλήματος και τις τεχνικές του. Τα μαθήματα παραδίδονται είτε σε τεχνητές πίστες είτε σε πραγματικό πεδίο δράσης.

RAPPEL

Το Rappel είναι η κατάβαση απότομων βράχων με τη χρήση αναρριχητικού εξοπλισμού. Συνήθως συνδυάζεται με την αναρρίχηση, αλλά πραγματοποιείται και σε φαράγγια ή σε απότομες πλαγιές μικρών λόφων. Απαιτεί καλή φυσική κατάσταση και σχετική διαβάθμιση της δυσκολίας των βράχων καθώς και αυξημένη προσοχή κατά την κατάβαση. Η εταιρία διοργάνωσης θα σας παράσχει έμπειρο οδηγό και τον απαραίτητο εξοπλισμό. Ιδανικός προορισμός για Rappel, τα Μετέωρα, με διάφορους βαθμούς δυσκολίας ανάλογα με το βράχο.

MOUNTAIN BIKE

Ιδιαίτερα απαιτητικό σε φυσική κατάσταση άθλημα, καθώς δεν πρόκειται για απλή βόλτα με ποδήλατο αλλά για μια δραστηριότητα με σημαντικό βαθμό δυσκολίας. Φυσικά, πάντα υπάρχει η δυνατότητα μιας βόλτας σε ρυθμούς χαλαρούς μέσα σε πανέμορφα δάση.

(Ποδηλασία στα Δάση των Γρεβενών)

CANYONING

Το «πέραςμα φαραγγιού», όπως είναι το ελληνικό όνομα του αθλήματος, περιλαμβάνει συνδυασμό διάφορων αθλημάτων, όπως πεζοπορία, αναρρίχηση, κατάβαση βράχων, πέραςμα ποταμού και κολύμπι. Η διάσχιση γίνεται από μικρές ομάδες με επικεφαλής έμπειρο οδηγό. Τα φαράγγια στην Ελλάδα χωρίζονται σε μέτριας (Αώος, Βικάκι, Βίνιανη) και υψηλότερης (Φόνισσα, Ξυλόκαστρο) δυσκολίας.

PARAPENTE

Η λέξη parapente είναι γαλλική και προέρχεται από τη σύντμηση των λέξεων «Parachute de Pente» (αλεξίπτωτο πλαγιάς). Πρόκειται για την απογείωση από βουνά που πληρούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις και πτήση με αλεξίπτωτο προς συγκεκριμένο χώρο προσγείωσης.

(Απογείωση με Αλεξίπτωτο)

Οι εταιρίες διοργάνωσης παρέχουν σχετικά μαθήματα, τα οποία πραγματοποιούνται σε ειδικό διαθέσιμο αλεξίπτωτο που το οδηγεί επαγγελματίας εκπαιδευτής. Ιδανικό βουνό για τις πρώτες πτήσεις είναι ο Κιθαιρώνας στη Βοιωτία, όπου υπάρχει εκτεταμένη έκταση του πεδίου προσγείωσης. Οργανωμένες πτήσεις Parapente διοργανώνονται στην κοιλάδα Βίκου-Αώου, ενώ ένας από τους σημαντικότερους αγώνες παγκοσμίως πραγματοποιείται το Μάιο στην Κόνιτσα.

2.5.9. ΓΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΪΟΝΤΑ

ΤΥΡΟΚΟΜΙΚΑ

Το ανεβατό και ο μπάτζος ή μπατζοτύρι είναι πεντανόστιμα Γρεβενιώτικα τυριά, που πρέπει οπωσδήποτε να δοκιμάσετε.

ΚΑΤΣΙΚΑΚΙ

Στη σούβλα, με καλό κρασί, ντομάτα και τυρί. Ένα τραπέζι με 100% γρεβενιώτικα προϊόντα.

ΣΟΥΠΑ

Κρέας κοκκινιστό σούπα θα βρείτε στις ταβέρνες στα χωριά.

ΚΡΑΣΙ

Το Τρίκωμο (Ζάλοβο) με τα αμπέλια του στα 800 μ. υψόμετρο, έχει τη φήμη ότι βγάζει καλό κρασί και δυνατό τσίπουρο. Κάθε Νοέμβριο γίνεται μια γιορτή κρασιού, όταν ανοίγονται τα νέα βαρέλια και από όλο το νομό συρρέουν για να δοκιμάσουν τη νέα παραγωγή.

ΜΑΝΙΤΑΡΙΑ

Τα Γρεβενά είναι πλέον και επίσημα η «πρωτεύουσα» των μανιταριών στην Ελλάδα. Στους πρόποδες της Πίνδου, στα μονοπάτια της Βάλια-Κάλντα, αλλά και στα πυκνά δρυοδάση της περιοχής, στα σύνορα του νομού Γρεβενών με την επαρχία Βοΐου Κοζάνης, φύονται περισσότερα από χίλια είδη άγριων μανιταριών, τα περισσότερα από οποία αποτελούν βασικό στοιχείο διατροφής και λαογραφίας για τους κατοίκους της περιοχής.

Τουριστική ανάπτυξη νομού Γρεβενών

Ήδη τα Γρεβενά εδώ και μια δεκαετία προσελκύουν περίπου 10.000 επισκέπτες λάτρεις του είδους στην ετήσια πανελλήνια γιορτή μανιταριού (τέλη Αυγούστου). Παράλληλα στην περιοχή ανθούν επιχειρήσεις που συλλέγουν, τυποποιούν και εμπορεύονται μανιταροπροϊόντα, ενώ όλα σχεδόν τα κέντρα εστίασης της Δυτικής Μακεδονίας συμπεριλαμβάνουν στον κατάλόγό τους εδέσματα με άγρια αυτοφυή μανιτάρια, με αποκλειστική μάλιστα μανιταροταβέρνα στα Γρεβενά.

2.5.11. ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ

ΤΡΑΧΑΝΑ

Από τη Συνεταιριστική επιχείρηση γυναικών του Αγίου Γεωργίου.

ΣΟΥΒΕΝΙΡ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Θα προμηθευτείτε τις Παρασκευές στο χώρο της Πλατείας της Λαχαναγοράς στα Γρεβενά, όπου γίνεται μεγάλο λαϊκό παζάρι.

ΥΦΑΝΤΑ

Παραδοσιακά υφαντά, κλίμια και βελέντζες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

3.1. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ LEADER

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΑΞΗΣ	1.2.1	Παρεμβάσεις αγροτικού τουρισμού ολοκληρωμένης προσέγγισης	
ΔΡΑΣΕΙΣ	1.2.1.1	Δημιουργία και βελτίωση υποδομών διανυκτέρευσης για τη συμπλήρωση της δυναμικότητας της περιοχής	Φυσικά ή Νομικά Πρόσωπα
	1.2.1.2	Δημιουργία και βελτίωση χώρων εστίασης με ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά και τοπική παραδοσιακή κουζίνα	Φυσικά ή Νομικά Πρόσωπα
	1.2.1.3	Αγροκτήματα με υποδομή διανυκτέρευσης	Φυσικά ή Νομικά Πρόσωπα
	1.2.1.4	Εναλλακτικές και ειδικές μορφές τουρισμού	Φυσικά ή Νομικά Πρόσωπα
	1.2.1.5	Τοπικά κέντρα οργάνωσης, πληροφόρησης και προώθησης αγροτικού τουρισμού	Φυσικά ή Νομικά Πρόσωπα, Συλλογικοί Φορείς
	1.2.1.7	Βελτίωση επιχειρήσεων αγροτικού τουρισμού για την προσαρμογή στις ανάγκες πιστοποίησης και δικτύωσης	Φυσικά ή Νομικά Πρόσωπα
ΜΕΤΡΟ	1.4	Προστασία – ανάδειξη και αξιοποίηση φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς	
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΑΞΗΣ	1.4.1	Προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος	

ΔΡΑΣΕΙΣ	1.4.1.1	Αξιοποίηση, ανάδειξη και προστασία περιοχών φυσικού κάλλους, τοπιών και περιοχών Natura 2000	ΟΤΑ, Νομικά Πρόσωπα, Συλλογικοί Φορείς, ΜΚΟ (με σχετικό καταστατικό σκοπό - για δημόσιο έργο ή πράξη δημοσίου χαρακτήρα)
	1.4.1.3	Βελτίωση καταφυγίων	ΟΤΑ, Νομικά Πρόσωπα, Συλλογικοί Φορείς, ΜΚΟ (με σχετικό καταστατικό σκοπό - για δημόσιο έργο ή πράξη δημοσίου χαρακτήρα)
	1.4.1.4	Δρόμοι πρόσβασης - μονοπάτια	ΟΤΑ, Νομικά Πρόσωπα, Συλλογικοί Φορείς, ΜΚΟ (με σχετικό καταστατικό σκοπό - για δημόσιο έργο ή πράξη δημοσίου χαρακτήρα)
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΑΞΗΣ	1.4.2	Αναβάθμιση οικιστικού περιβάλλοντος και ανάδειξη παραδοσιακής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του αγροτικού χώρου	
ΔΡΑΣΕΙΣ	1.4.2.1	Οικιστική αναβάθμιση περιοχών (οικισμών, γειτονιών κ.λ.π.)	ΟΤΑ, Νομικά Πρόσωπα, Συλλογικοί Φορείς, ΜΚΟ (με σχετικό καταστατικό σκοπό

			- για δημόσιο έργο ή πράξη δημοσίου χαρακτήρα)
	1.4.2.2	Ανάδειξη μνημείων και κτιρίων αγροτικής κληρονομιάς (μνημεία, μύλοι, γεφύρια κ.λ.π.)	ΟΤΑ, Νομικά Πρόσωπα, Συλλογικοί Φορείς, ΜΚΟ (με σχετικό καταστατικό σκοπό - για δημόσιο έργο ή πράξη δημοσίου χαρακτήρα)
	1.4.2.3	Μουσεία αγροτικής, λαογραφικής και πολιτιστικής κληρονομιάς – κέντρα πολιτιστικών δραστηριοτήτων	ΟΤΑ, Νομικά Πρόσωπα, Συλλογικοί Φορείς, ΜΚΟ (με σχετικό καταστατικό σκοπό - για δημόσιο έργο ή πράξη δημοσίου χαρακτήρα)
	1.4.2.5	Σήμανση αξιοθέατων, μνημείων, μονοπατιών	ΟΤΑ, Νομικά Πρόσωπα, Συλλογικοί Φορείς, ΜΚΟ (με σχετικό καταστατικό σκοπό - για δημόσιο έργο ή πράξη δημοσίου χαρακτήρα)
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΑΞΗΣ	1.4.3	Δράσεις για την ενίσχυση πολιτιστικών εκδηλώσεων και εκδηλώσεων ανάδειξης και διατήρησης της τοπικής κληρονομιάς	
ΔΡΑΣΕΙΣ	1.4.3.1	Ενίσχυση πολιτιστικών εκδηλώσεων	ΟΤΑ, Επιχειρήσεις

			ΟΤΑ, Πολιτιστικοί Σύλλογοι & Σωματεία, Λοιποί Συλλογικοί Φορείς και Ο.Τ.Δ.
	1.4.3.2	Ανάδειξη παραδοσιακού οικισμού μέσα από τη διοργάνωση φεστιβάλ παραμυθιού σε «παραμυθοχώρι»	ΟΤΑ, Επιχειρήσεις ΟΤΑ, Πολιτιστικοί Σύλλογοι & Σωματεία, Λοιποί Συλλογικοί Φορείς και Ο.Τ.Δ.

Τουριστική πολιτική Δυτικής Μακεδονίας

3.1.1 ΤΕΛΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ LEADER I ΜΕΤΡΟ 3 : ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Στο Μέτρο 3 (αγροτουρισμός) εντάχθηκαν αρχικά 20 έργα μετά τις συμπληρωματικές αυξήσεις έγιναν 31 τα οποία έχουν υλοποιηθεί στο σύνολό τους. Ο αγροτουρισμός αποτελεί τον κορμό του προγράμματος με επενδύσεις κύρια σε καταλύματα που εντοπίζονται στην περιοχή Γρεβενών (ορεινός όγκος Πίνδου).

A. Στρατηγικοί στόχοι

B. Βασικά οικονομικά στοιχεία

Γ. Πορεία υλοποίησης του Μέτρου

Δ. Έργα Μέτρου

Ε. Αποτελέσματα Μέτρου

A. Στρατηγικοί στόχοι

Στόχος του προγράμματος ήταν η ανάδειξη τουριστικών πόρων και η δημιουργία τουριστικού ιστού, δηλαδή η οργάνωση στοιχειώδους τουριστικής υποδομής.

Η υποδομή αυτή ήταν αναγκαία για να στηριχθεί οποιαδήποτε προσπάθεια προσέλκυσης επισκεπτών, σύνδεση μεταναστών με τον τόπο καταγωγής μέσα από την ανάδειξη και αξιοποίηση χώρων φυσικού κάλλους, αναψυχής, και λειτουργία καταλυμάτων.

Για το λόγο αυτό έχει γίνει:

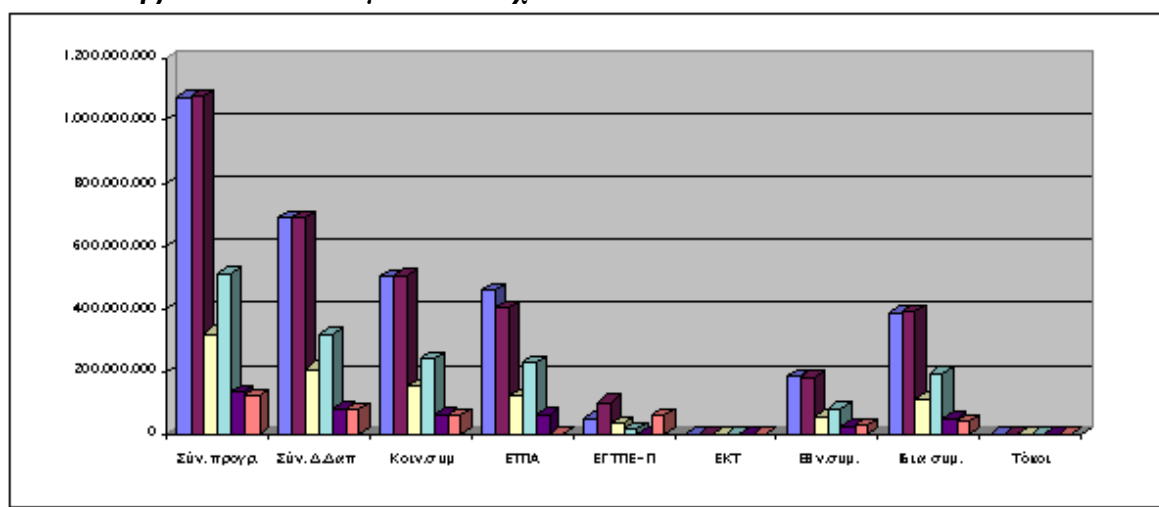
- ανακαίνιση ξενώνων
- δημιουργία και εξοπλισμός ενοικιαζόμενων δωματίων δημιουργία χώρων αναψυχής και περιπάτων
- γραφείο (περίπτερο) προβολής, πληροφόρησης και προώθησης προϊόντων, δραστηριοτήτων και χαρακτηριστικών της περιοχής
- δημιουργία αναψυκτηρίων
- γραφείο διαχείρισης αγροτουρισμού
- αναστήλωση μνημείου αγροτικής παραγωγής κλπ.

Τουριστική πολιτική Δυτικής Μακεδονίας

Β. Βασικά οικονομικά στοιχεία

ΜΕΤΡΟ 3	Υφιστάμενη κατανομή*	Συνολική κατανομή	Αρχική κατανομή	Συμπληρωματικές πιστώσεις		
				Α συμπληρ.	Β συμπληρ.	Γ συμπληρ.
Σύν. προγρ.	1.077.485.282	1.081.250.000	319.750.000	513.000.000	131.500.000	117.000.000
Σύν. Δ.Δαπ	690.623.108	688.650.000	208.250.000	318.100.000	82.100.000	80.200.000
Κοιν.συμ	505.666.860	506.230.000	152.750.000	235.915.000	60.875.000	56.690.000
ΕΤΠΑ	456.980.185	404.483.000	120.293.000	223.315.000	60.875.000	0
ΕΓΤΠΕ- Π	48.686.675	101.747.000	32.457.000	12.600.000	0	56.690.000
ΕΚΤ	0	0	0	0	0	0
Εθν.συμ.	184.956.248	182.420.000	55.500.000	82.185.000	21.225.000	23.510.000
Ίδια συμ.	386.862.174	392.600.000	111.500.000	194.900.000	49.400.000	36.800.000
Τόκοι	0	0	0	0	0	0

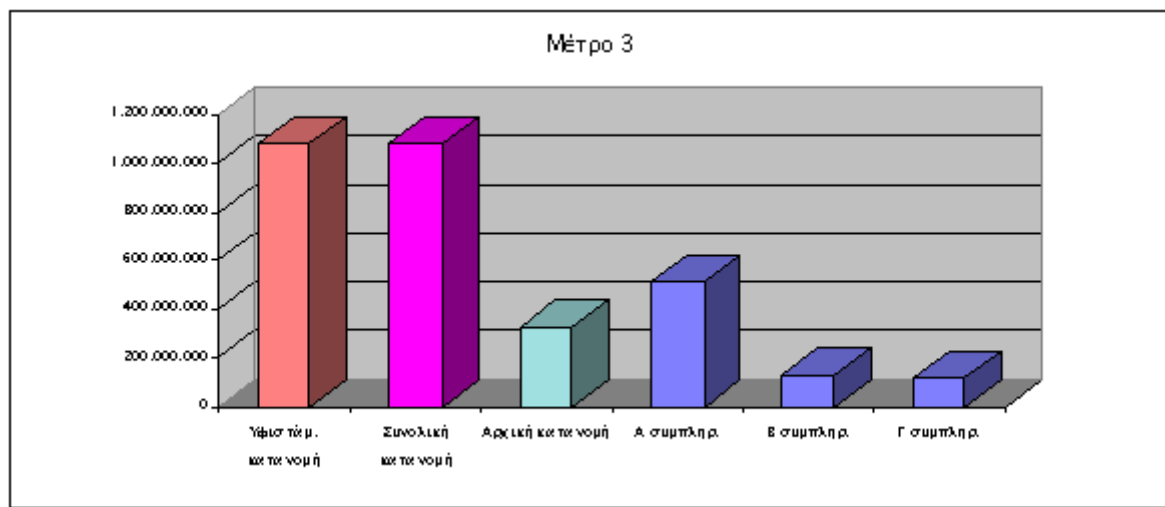
Απεικόνιση βασικών οικονομικών στοιχείων

■ Υφιστάμενη κατανομή
■ Συνολική κατανομή
■ Αρχική κατανομή

■ Α συμπληρωματική
■ Β συμπληρωματική
■ Γ συμπληρωματική

Τουριστική πολιτική Δυτικής Μακεδονίας

Γ. Πορεία υλοποίησης του Μέτρου

Η πορεία υλοποίησης του μέτρου κρίνεται θετική.

Τα μέχρι στιγμής αποτελέσματα από την παρέμβαση στον αγροτουρισμό κρίνονται ιδιαίτερα ενθαρρυντικά. Το πρόγραμμα LEADER είναι ενταγμένο στην αναπτυξιακή λογική της τοπικής κοινωνίας, σύμφωνα με την οποία ο τουρισμός αποτελεί προτεραιότητα της αναπτυξιακής διαδικασίας στον Νομό Γρεβενών.

Με σημείο αναφοράς το χιονοδρομικό κέντρο Βασιλίτσας έχει αναπτυχθεί αξιόλογη κίνηση με παράλληλη αύξηση της ζήτησης υπηρεσιών διαμονής, διατροφής και άλλων δραστηριοτήτων.

Τουριστική πολιτική Δυτικής Μακεδονίας

Α. Έργα Μέτρου 3 LEADER I

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ / ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΣ	ΤΟΠΟΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΠΟΣΟ ΕΠΙΛΟΤΗΣΗΣ
Εκσυγχρονισμός Ξενώνα	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΕΡΑΤΥΡΑΣ	ΕΡΑΤΥΡΑ	44.128.571	30.890.000
Ενοικιαζόμενα δωμάτια	ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	ΝΕΡΑΪΔΑ	13.000.000	7.800.000
Ολοκλήρωση ναυταθλητικών εγκαταστάσεων	ΝΑΥΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ	ΛΙΜΝΗ ΠΟΛΥΦΥΤΟΥ	9.058.300	6.340.810
Κατασκηνώσεις στην Αγία Τριάδα	ΔΗΜΟΣ ΒΕΛΒΕΝΤΟΥ	ΒΕΛΒΕΝΤΟ	84.505.495	59.153.847
Ξενώνας, επιμορφωτικό κέντρο	ΔΗΜΟΣ ΣΕΡΒΙΩΝ	ΣΕΡΒΙΑ	162.635.610	113.844.927
Οργάνωση βοτανικού κήπου	ΔΗΜΟΣ ΣΕΡΒΙΩΝ	ΣΕΡΒΙΑ	32.657.000	22.859.900
Οργάνωση χώρου αναψυχής	ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΠΟΛΗΣ	ΝΕΑΠΟΛΗ	18.430.000	11.058.000
Γραφείο Τουρισμού - Προβολής	ΔΗΜΟΣ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ	ΣΙΑΤΙΣΤΑ	10.196.000	7.137.200
Ενοικιαζόμενα δωμάτια	ΓΚΟΛΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	ΡΟΔΙΑ	20.333.333	12.200.000
Ενοικιαζόμενα δωμάτια	ΤΣΙΡΟΓΙΑΝΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΡΟΔΙΑ	21.666.667	13.000.000
Κέντρο πληροφόρησης	ΤΕΔΚ ΓΡΕΒΕΝΩΝ	ΓΡΕΒΕΝΑ	77.888.410	54.521.887
Ξενώνας Αγίου Γεωργίου	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ	ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	54.628.359	32.777.015
Αθλητικές εγκαταστάσεις, Ξενώνας	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΒΛΑΣΤΗΣ	ΒΛΑΣΤΗ	12.500.000	8.750.000

Αναστήλωση μνημείου αγροτικής παραγωγής	ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΧΡΥΣΑΥΓΗΣ	ΧΡΥΣΑΥΓΗ	7.750.000	5.425.000
Γραφείο ήπιων μορφών τουρισμού	ΔΙΑΝΕΛΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ	ΓΡΕΒΕΝΑ	4.997.687	2.998.612
Συμπληρωματικές δραστηριότητες αγροτουρισμού	ΜΠΑΚΟΛΑ ΕΥΡΙΔΙΚΗ	ΦΙΛΙΠΠΑΙΟΙ	38.415.591	23.049.355
Ενοικιαζόμενα δωμάτια	ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ ΒΑΣΙΛΗΣ	ΝΕΡΑΪΔΑ	6.600.000	3.960.000
Ενοικιαζόμενα δωμάτια	ΔΑΣΚΑΛΟΥ ΑΡΕΤΗ	ΣΜΙΞΗ	37.500.000	22.500.000
Ενοικιαζόμενα δωμάτια	ΚΩΤΟΥΛΑ ΔΕΣΠΟΙΝΑ	ΚΥΠΙΑΡΙΣΙ	44.115.317	26.469.190
Ενοικιαζόμενα δωμάτια	ΚΩΣΤΟΥΛΗΣ ΘΕΟΧΑΡΗΣ	ΣΜΙΞΗ	29.445.655	17.667.393
Ενοικιαζόμενα δωμάτια	ΦΛΩΡΟΥ ΚΩΝ/ΝΙΑ-ZABBA	ΣΜΙΞΗ	23.666.667	14.200.000
Ενοικιαζόμενα δωμάτια	ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ ΛΑΜΠΡΟΣ	ΜΟΝΑΧΙΤΙ	30.000.000	18.000.000
Εστιατόριο	ΜΠΑΪΝΕΤΑΣ ΓΕΩΡΓ.	ΖΙΑΚΑΣ	12.833.333	7.700.000
Κατασκευή περιφερειακού πεζόδρομου	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΝΕΡΑΪΔΑΣ	ΝΕΡΑΪΔΑ	27.205.774	16.323.464
Ενοικιαζόμενα δωμάτια	ΠΡΙΝΤΖΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ	ΚΟΣΜΑΤΙ	30.000.000	18.000.000
Ενοικιαζόμενα δωμάτια	ΜΠΑΡΛΑΓΙΑΝΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΠΑΝΟΡΑΜΑ	42.166.667	25.300.000
Ενοικιαζόμενα δωμάτια	ΚΑΝΙΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ	ΜΕΣΟΛΟΥΡΙ	32.833.333	19.700.000
Ενοικιαζόμενα δωμάτια	ΓΙΑΤΣΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	ΑΒΔΕΛΛΑ	31.333.333	18.800.000
Ενοικιαζόμενα	ΜΠΑΣΔΕΚΗ	ΣΑΜΑΡΙΝΑ	35.880.000	21.528.000

δωμάτια	ΕΙΡΗΝΗ			
Ενοικιαζόμενα δωμάτια	ΑΡΚΤΟΣ ΕΠΕ	ΠΑΝΟΡΑΜΑ	41.621.000	24.972.600
Ενοικιαζόμενα δωμάτια	ΑΦΟΙ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ	ΣΜΙΞΗ	39.493.180	23.695.908
Σύνολο			1.077.485.282	690.623.108

Ε. Αποτελέσματα Μέτρου

Αριθμός έργων σε σχέση με την ιδιότητα του φορέα

ΙΔΙΟΤΗΤΑ		ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΓΩΝ
Ιδιώτες	Γεωργός	
	Ατομική	17
Προσωπικές Εταιρίες	Ο.Ε.	1
	Ε.Ε.	
Ε.Π.Ε.		1
Α.Ε.		
Συνεταιρισμός		
Ομάδα		
Ο.Τ.Α.		10
Άλλη		2

Αριθμός έργων σε σχέση με την φύση του έργου

ΦΥΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΓΩΝ
Νέα παραγωγική μονάδα	17
Επέκταση υφιστάμενης μονάδας	6
Ανανέωση εξοπλισμού	
Οργάνωση Λειτουργίας υφιστάμενης μονάδας	
Δημιουργία Υποδομής	8
Άλλο	4

Επίδραση Μέτρου στην απασχόληση	
Νέες θέσεις εργασίας	
* Μόνιμες	42
* Εποχιακές	47
Διατήρηση θέσεων εργασίας	49

Τουριστική πολιτική Δυτικής Μακεδονίας

Ποσοτικοί & φυσικοί δείκτες Μέτρου

1.	Μελέτες	
1.1.	Υποδομές - Περιβάλλον	
1.2.	Παραγωγικό δυναμικό (Φυσικοί - ανθρώπινοι πόροι)	
1.3.	Έρευνα αγοράς, συμμετοχή σε εκθέσεις	
1.4.	Άλλο (Τεχνική στήριξη, αγορά Η/Υ, λογισμικό)	
2.	Καταλύματα	
2.1.	Αριθμός καταλυμάτων	17
2.2.	Αριθμός νέων δωματίων	122
2.3.	Αριθμός νέων κλινών	303
2.4.	Διανυκτερεύσεις (ετησίως)	63024
2.5.	Τουριστική περίοδος σε μήνες (πριν)	3
2.6.	Τουριστική περίοδος σε μήνες (μετά)	12
3.	Δημιουργία υποδομών	
3.1.	Δίκτυο τηλεματικής	
3.2.	Γραφεία	3
3.3.	Προβολή περιοχής και προγράμματος – υποστήριξη ανάπτυξης – εκδόσεις	
3.4.	Διαμορφώσεις, αναπλάσεις	5
3.5.	Ανάδειξη χώρων	
3.6.	Προστασία περιβάλλοντος	
3.7.	Οδοποιία (σε km)	
3.8.	Μονοπάτια - διαδρομές (σε km)	0,6
4.	Οργάνωση Παραγωγής	
4.1.	Βελτίωση και έλεγχος ποιότητας προϊόντων	
4.2.	Σχεδιασμός νέου προϊόντος	
5.	Προβολή - προώθηση προϊόντων	
5.1.	Ανάπτυξη δικτύου διανομής	
5.2.	Συμμετοχή σε εκθέσεις	
5.3.	Έρευνες αγοράς	
5.4.	Φυλλάδια - Έντυπα	
5.5.	Τυποποίηση και νέα συσκευασία	
5.6.	Συμβόλαια συνεργασίας	
6.	Επαγγελματική κατάρτιση	
6.1.	Άνδρες <25 ετών	
6.2.	Άνδρες >25 ετών	
6.3.	Γυναίκες <25 ετών	
6.4.	Γυναίκες >25 ετών	
6.5.	Ωρες κατάρτισης	

Δείκτες επιπτώσεων Μέτρου

Τουριστική πολιτική Δυτικής Μακεδονίας

α. Επιπτώσεις στο παραγωγικό περιβάλλον	
Αύξηση αγροτικού και τοπικού εισοδήματος	◆
Στήριξη της απασχόλησης	◆
Βελτίωση της παραγωγικότητας με χρήση σύγχρονης τεχνολογίας	
Ορθολογική τουριστική παρέμβαση μέσα από ενιαία στρατηγική	◆
Τουριστική ανάπτυξη ήπιας μορφής	◆
Επιμήκυνση τουριστικής περιόδου (σε ημέρες)	◆
Βελτίωση ποιότητας παρεχόμενων υπηρεσιών	◆
Προώθηση τοπικών προϊόντων	◆
Στήριξη και προβολή τουριστικών προϊόντων	
Αύξηση συμπληρωματικού εισοδήματος	◆
Σύνδεση εκπαίδευσης με την πράξη	
Αύξηση επισκεπτών στην περιοχή	◆
Τουριστική προβολή περιοχής	◆
Αξιοποίηση έργων υποδομής του Κ.Π.Σ.	◆
Προβολή τοπικού προγράμματος	◆
Αξιοποίηση τοπικής αγροτικής παραγωγής	◆
Οργανωμένη προσφορά υπηρεσιών	◆
Στήριξη πρωτοβουλιών των γυναικών	
Στήριξη Μ.Μ.Ε. με έμφαση στον εκσυγχρονισμό, την παραγωγικότητα και την καινοτομία	
Αύξηση ανταγωνιστικότητας των Μ.Μ.Ε.	
Αξιοποίηση συγκριτικού πλεονεκτήματος της περιοχής	◆
Αξιοποίηση κτηνοτροφικής παραγωγής και στήριξη κτηνοτρόφων	
Στήριξη παραγωγής νέων προϊόντων και υπηρεσιών	
Βελτίωση χρονοαποστάσεων και μείωση διάρκειας μετακινήσεων	
Αύξηση επιβατικής κίνησης	
Αύξηση εμπορευματικής κίνησης	
Αύξηση τοπικού εισοδήματος	◆
Αύξηση αναλογίας κλινών ανά 1000 κατοίκους	◆
Αύξηση αριθμού θέσεων εργασίας	◆
Νέα συμβόλαια συνεργασίας	
Εφαρμογή προγραμμάτων προώθησης	
Αύξηση ενδιαφέροντος των κατοίκων για πληροφόρηση και αξιοποίηση των χρηματοδοτικών δυνατοτήτων	
β. Επιπτώσεις στο φυσικό - πολιτιστικό περιβάλλον	
Ανάδειξη και αξιοποίηση τουριστικών πόρων	◆
Αναβάθμιση περιοχής	◆
Καλλιέργεια οικολογικής συνείδησης	◆
Αξιοποίηση περιοχών φυσικού κάλλους	◆
Διατήρηση και προβολή πολιτιστικής κληρονομιάς	◆
Προστασία περιβάλλοντος και βελτίωση ποιότητας ζωής	◆
Αξιοποίηση παραδοσιακής κληρονομιάς	◆
Αναβίωση παραδοσιακών μεθόδων παραγωγής	
Προστασία πανίδας και χλωρίδας της περιοχής	◆
Προβολή ιστορικών και φυσικών πλεονεκτημάτων της περιοχής	◆
γ. Επιπτώσεις στο κοινωνικό περιβάλλον	
Συγκράτηση του πληθυσμού στον αγροτικό χώρο	◆

Στήριξη κοινωνικών δραστηριοτήτων
Βελτίωση κοινωνικής υποδομής
Σύνδεση μεταναστών με τον τόπο καταγωγής
Ενίσχυση αθλητικών δραστηριοτήτων
Βελτίωση συνθηκών ζωής στους ορεινούς οικισμούς
Αύξηση ατόμων που καταρτίζονται για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα από τη διαφοροποίηση της εργασίας και τις νέες ανάγκες που προκύπτουν από τη διαδικασία κατευθυνόμενης ανάπτυξης
Αύξηση πολιτιστικής κίνησης και ανάδειξη πολιτιστικής ταυτότητας
Ενθάρρυνση τοπικών πρωτοβουλιών

* Οι δείκτες επιπτώσεων απεικονίζονται με αναγραφή της ένδειξης ♦ στο σημείο που αντιστοιχεί

3.1.2. ΤΕΛΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ LEADER I ΜΕΤΡΟ 6 :

ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΥΠΟΔΟΜΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑ

Στο Μέτρο 6 (έργα τεχνικής υποδομής και άλλα) εντάχθηκαν αρχικά 5 έργα μετά τις συμπληρωματικές αυξήσεις έγιναν 7 τα οποία έχουν υλοποιηθεί στο σύνολό τους.

Το μέτρο περιλαμβάνει έργα και ενέργειες με εντελώς διαφορετικό περιεχόμενο και σκοπό, τα οποία όμως ξεχωριστά εκπληρώνουν τους στόχους του προγράμματος, είτε αυτόνομα, είτε συμπληρωματικά προς άλλα έργα ή ενέργειες.

[Α. Στρατηγικοί στόχοι](#)

[Β. Βασικά οικονομικά στοιχεία](#)

[Γ. Πορεία υλοποίησης του Μέτρου](#)

[Δ. Έργα Μέτρου Ε. Αποτελέσματα Μέτρου](#)

Α. Στρατηγικοί στόχοι

Σημαντικό μέρος αποτελούν έργα όπως :

οδική σύνδεση και
περιπατητικό μονοπάτι

τα οποία βοηθούν την λειτουργία και ανάδειξη τουριστικών πόλων ή ολοκληρώνουν το δίκτυο της περιοχής.

Η οδική σύνδεση είναι έργο που διευκολύνει την εύκολη πρόσβαση, την ταχύτητα επικοινωνίας και την δυνατότητα καλύτερης αξιοποίησης του δικτύου μέσα από κατευθυνόμενη κίνηση των επισκεπτών.

Η υλοποίησή του έχει συμβάλει στην συγκοινωνιακή σύνδεση τμημάτων της περιοχής δράσης μεταξύ τους και με τον τρόπο αυτό θα βοηθηθεί η δράση των περιοχών αυτών μέσα από ενιαία στρατηγική και αμφίδρομη τροφοδότηση των υποπεριοχών μεταξύ τους.

Επίσης, το μέτρο περιλαμβάνει έργα αξιοποίησης του φυσικού τοπίου - Διαμορφώσεις χώρων αναψυχής, έργα διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς- Λαογραφικό Μουσείο, καθώς και ένα σύγχρονο εδαφολογικό εργαστήριο για αναλύσεις εδάφους, νερών, φυλλοδιαγνωστικής κλπ. με βασικό σκοπό την στήριξη του πρωτογενή τομέα.

Τουριστική πολιτική Δυτικής Μακεδονίας

Β. Βασικά οικονομικά στοιχεία

ΜΕΤΡΟ 6	Υφιστάμενη κατανομή*	Συνολική κατανομή	Αρχική κατανομή	Συμπληρωματικές πιστώσεις		
				Α συμπληρ.	Β συμπληρ.	Γ συμπληρ.
Σύν. προγρ.	250.484.547	225.535.000	183.250.000	30.285.000	12.000.000	0
Σύν. Δ.Δαπ	171.943.129	157.850.000	128.250.000	21.200.000	8.400.000	0
Κοιν.συμ	130.213.054	118.449.000	96.250.000	15.899.000	6.300.000	0
ΕΤΠΑ	128.555.259	117.920.000	96.250.000	15.370.000	6.300.000	0
ΕΓΤΠΕ-Π	1.657.795	529.000	0	529.000	0	0
ΕΚΤ	0	0	0	0	0	0
Εθν.συμ.	41.730.075	39.401.000	32.000.000	5.301.000	2.100.000	0
Ίδια συμ.	78.541.418	67.685.000	55.000.000	9.085.000	3.600.000	0
Τόκοι	0	0	0	0	0	0

Απεικόνιση βασικών οικονομικών στοιχείων

	Υφιστάμενη κατανομή		Α συμπληρωματική
	Συνολική κατανομή		Β συμπληρωματική
	Αρχική κατανομή		Γ συμπληρωματική

Γ. Πορεία υλοποίησης του Μέτρου

Η πορεία υλοποίησης του μέτρου κρίνεται ιδιαίτερα θετική.

Η υλοποίηση των ενεργειών έχει ενισχύσει τις ανταγωνιστικές δυνατότητες των τοπικών επιχειρήσεων και επιπλέον έχει δημιουργήσει ευνοϊκό επιχειρηματικό περιβάλλον για νέες δραστηριότητες.

Επίσης έχει βοηθήσει τη διασύνδεση της τοπικής παραγωγής μέσα από τυποποίηση, συσκευασία και προώθηση τοπικών προϊόντων, με την τουριστική αγορά και την γενικότερη προβολή της περιοχής.

Τουριστική πολιτική Δυτικής Μακεδονίας

Δ. Έργα Μέτρου 6 LEADER I

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ / ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΣ	ΤΟΠΟΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΠΟΣΟ ΕΠΙΔΟΤΗΣΗΣ
Διαμόρφωση χώρου αναψυχής	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΕΛΑΤΗΣ	ΕΛΑΤΗ	8.771.404	6.139.983
Περιπατητικός διάδρομος στη θέση φαράγγι	ΔΗΜΟΣ ΣΕΡΒΙΩΝ	ΣΕΡΒΙΑ	41.835.000	29.284.500
Αναπαλαίωση Αγροτικού-Λαογραφικού Μουσείου	ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ	ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	34.857.143	24.400.000
Οδική Σύνδεση Βλάστης-Σισανίου	ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΚΟΖΑΝΗΣ	ΒΛΑΣΤΗ-ΣΙΣΑΝΙ	117.550.000	78.888.946
Έργα διαμόρφωσης στην είσοδο του Νομού	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΠΟΛΥΡΡΑΧΟΥ	ΠΟΛΥΡΡΑΧΟΣ	13.800.000	9.660.000
Εξοπλισμός-εγκατάσταση εδαφολογικού εργαστηρίου	Ε.Γ.Σ. ΚΟΖΑΝΗΣ-ΣΕΡΒΙΩΝ	ΣΕΡΒΙΑ	28.499.000	19.949.300
Εκτύπωση ιστορικών-λαογραφικών εντύπων	ΚΑΣΤΡΑ ΣΕΡΒΙΩΝ	ΣΕΡΒΙΑ	5.172.000	3.620.400
Σύνολο			250.484.547	171.943.129

Ε. Αποτελέσματα Μέτρου

Αριθμός έργων σε σχέση με την ιδιότητα του φορέα

ΙΔΙΟΤΗΤΑ		ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΓΩΝ
Ιδιώτες	Γεωργός	
	Ατομική	
Προσωπικές	Ο.Ε.	
Εταιρίες	Ε.Ε.	
Ε.Π.Ε.		
Α.Ε.		
Συνεταιρισμός		1
Ομάδα		
Ο.Τ.Α.		3
Άλλη		3

Αριθμός έργων σε σχέση με την φύση του έργου

ΦΥΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΓΩΝ
Νέα παραγωγική μονάδα	1
Επέκταση υφιστάμενης μονάδας	
Ανανέωση εξοπλισμού	
Οργάνωση Λειτουργίας υφιστάμενης μονάδας	
Δημιουργία Υποδομής	5
Άλλο	1

Επίδραση Μέτρου στην απασχόληση	
Νέες θέσεις εργασίας	
* Μόνιμες	3
* Εποχιακές	
Διατήρηση θέσεων εργασίας	

Τουριστική πολιτική Δυτικής Μακεδονίας

Ποσοτικοί & φυσικοί δείκτες Μέτρου

1.	Μελέτες	
1.1.	Υποδομές - Περιβάλλον	
1.2.	Παραγωγικό δυναμικό (Φυσικοί - ανθρώπινοι πόροι)	
1.3.	Έρευνα αγοράς, συμμετοχή σε εκθέσεις	
1.4.	Άλλο (Τεχνική στήριξη, αγορά Η/Υ, λογισμικό)	
2.	Καταλύματα	
2.1.	Αριθμός καταλυμάτων	
2.2.	Αριθμός νέων δωματίων	
2.3.	Αριθμός νέων κλινών	
2.4.	Διανυκτερεύσεις (ετησίως)	
2.5.	Τουριστική περίοδος σε μήνες (πριν)	
2.6.	Τουριστική περίοδος σε μήνες (μετά)	
3.	Δημιουργία υποδομών	
3.1.	Δίκτυο τηλεματικής	
3.2.	Γραφεία	
3.3.	Προβολή περιοχής και προγράμματος - υποστήριξη ανάπτυξης - εκδόσεις	
3.4.	Διαμορφώσεις, αναπλάσεις	3
3.5.	Ανάδειξη χώρων	1
3.6.	Προστασία περιβάλλοντος	
3.7.	Οδοποιία (σε km)	7 km
3.8.	Μονοπάτια - διαδρομές (σε km)	0,7 km
4.	Οργάνωση Παραγωγής	
4.1.	Βελτίωση και έλεγχος ποιότητας προϊόντων	
4.2.	Σχεδιασμός νέου προϊόντος	
5.	Προβολή - προώθηση προϊόντων	
5.1.	Ανάπτυξη δικτύου διανομής	
5.2.	Συμμετοχή σε εκθέσεις	
5.3.	Έρευνες αγοράς	
5.4.	Φυλλάδια - Έντυπα	
5.5.	Τυποποίηση και νέα συσκευασία	
5.6.	Συμβόλαια συνεργασίας	
6.	Επαγγελματική κατάρτιση	
6.1.	Άνδρες <25 ετών	
6.2.	Άνδρες >25 ετών	
6.3.	Γυναίκες <25 ετών	
6.4.	Γυναίκες >25 ετών	
6.5.	Ώρες κατάρτισης	

Δείκτες επιπτώσεων Μέτρου

α. Επιπτώσεις στο παραγωγικό περιβάλλον	
Αύξηση αγροτικού και τοπικού εισοδήματος	◆
Στήριξη της απασχόλησης	◆
Βελτίωση της παραγωγικότητας με χρήση σύγχρονης τεχνολογίας	◆
Ορθολογική τουριστική παρέμβαση μέσα από ενιαία στρατηγική	◆
Τουριστική ανάπτυξη ήπιας μορφής	◆
Επιμήκυνση τουριστικής περιόδου (σε ημέρες)	◆
Βελτίωση ποιότητας παρεχόμενων υπηρεσιών	◆
Προώθηση τοπικών προϊόντων	◆
Στήριξη και προβολή τουριστικών προϊόντων	◆
Αύξηση συμπληρωματικού εισοδήματος	◆
Σύνδεση εκπαίδευσης με την πράξη	◆
Αύξηση επισκεπτών στην περιοχή	◆
Τουριστική προβολή περιοχής	◆
Αξιοποίηση έργων υποδομής του Κ.Π.Σ.	◆
Προβολή τοπικού προγράμματος	◆
Αξιοποίηση τοπικής αγροτικής παραγωγής	◆
Οργανωμένη προσφορά υπηρεσιών	◆
Στήριξη πρωτοβουλιών των γυναικών	◆
Στήριξη ΜΜΕ με έμφαση στον εκσυγχρονισμό, την παραγωγικότητα και την καινοτομία	◆
Αύξηση ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ	◆
Αξιοποίηση συγκριτικού πλεονεκτήματος της περιοχής	◆
Αξιοποίηση κτηνοτροφικής παραγωγής και στήριξη κτηνοτρόφων	◆
Στήριξη παραγωγής νέων προϊόντων και υπηρεσιών	◆
Βελτίωση χρονοαποστάσεων και μείωση διάρκειας μετακινήσεων	◆
Αύξηση επιβατικής κίνησης	◆
Αύξηση εμπορευματικής κίνησης	◆
Αύξηση τοπικού εισοδήματος	◆
Αύξηση αναλογίας κλινών ανά 1000 κατοίκους	◆
Αύξηση αριθμού θέσεων εργασίας	◆
Νέα συμβόλαια συνεργασίας	◆
Εφαρμογή προγραμμάτων προώθησης	◆
Αύξηση ενδιαφέροντος των κατοίκων για πληροφόρηση και αξιοποίηση των χρηματοδοτικών δυνατοτήτων	◆
β. Επιπτώσεις στο φυσικό - πολιτιστικό περιβάλλον	
Ανάδειξη και αξιοποίηση τουριστικών πόρων	◆
Αναβάθμιση περιοχής	◆
Καλλιέργεια οικολογικής συνείδησης	◆
Αξιοποίηση περιοχών φυσικού κάλλους	◆
Διατήρηση και προβολή πολιτιστικής κληρονομιάς	◆
Προστασία περιβάλλοντος και βελτίωση ποιότητας ζωής	◆
Αξιοποίηση παραδοσιακής κληρονομιάς	◆

Αναβίωση παραδοσιακών μεθόδων παραγωγής	◆
Προστασία πανίδας και χλωρίδας της περιοχής	
Προβολή ιστορικών και φυσικών πλεονεκτημάτων της περιοχής	
γ. Επιπτώσεις στο κοινωνικό περιβάλλον	
Συγκράτηση του πληθυσμού στον αγροτικό χώρο	◆
Στήριξη κοινωνικών δραστηριοτήτων	◆
Βελτίωση κοινωνικής υποδομής	
Σύνδεση μεταναστών με τον τόπο καταγωγής	◆
Ενίσχυση αθλητικών δραστηριοτήτων	
Βελτίωση συνθηκών ζωής στους ορεινούς οικισμούς	◆
Αύξηση ατόμων που καταρτίζονται για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα από τη διαφοροποίηση της εργασίας και τις νέες ανάγκες που προκύπτουν από τη διαδικασία κατευθυνόμενης ανάπτυξης	
Αύξηση πολιτιστικής κίνησης και ανάδειξη πολιτιστικής ταυτότητας	◆
Ενθάρρυνση τοπικών πρωτοβουλιών	

Οι δείκτες επιπτώσεων απεικονίζονται με αναγραφή της ένδειξης ◆ στο σημείο που αντιστοιχεί

3.2 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LEADER II

Στο πλαίσιο της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER II, έχει εγκριθεί, από την Ευρωπαϊκή Ένωση, για το διάστημα 1994-2001, πρόγραμμα πλαίσιο ύψους περίπου 64 δις. δρχ., από τα οποία η κοινοτική συμμετοχή ανήλθε σε 51,7 δις. δρχ. και η Εθνική συμμετοχή σε 12,3 δις. δρχ.

Στόχος της πρωτοβουλίας ήταν τόσο, η κατά το δυνατόν, εξομάλυνση των δυσμενών επιπτώσεων που έχει για την Ελλάδα η εφαρμογή της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, όσο και η συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στην ύπαιθρο με παρεμβάσεις που εξασφαλίζουν την αειφόρο ανάπτυξη της, δίνουν τη δυνατότητα συμπληρωματικού εισοδήματος και συμβάλλουν στη μείωση της ανεργίας, στη διαφύλαξη των φυσικών πόρων και την προστασία του περιβάλλοντος.

Σε σχετική σύμβαση που υπέγραψε η χώρα μας με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ως ενδιάμεσος φορέας ορίστηκε το Υπουργείο Γεωργίας, ήταν δηλαδή το Υπουργείο η υπεύθυνη αρχή για την διαχείριση και την παρακολούθηση της πρωτοβουλίας LEADER II σε επίπεδο χώρας.

Φορείς υλοποίησης της πρωτοβουλίας ήταν οι Ομάδες Τοπικής Δράσης στις οποίες συμμετέχουν κυρίως τοπικοί συλλογικοί φορείς (οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, ενώσεις ή επιχειρήσεις ΟΤΑ, γεωργικοί Συνεταιρισμοί ή ενώσεις τους, άλλοι κοινωνικοί ή επαγγελματικοί φορείς), έχουν τη μορφή ανώνυμης εταιρείας και καταστατικό σκοπό την αγροτική ανάπτυξη, είτε άλλοι Συλλογικοί Φορείς του αγροτικού χώρου, δημόσιοι ή ιδιωτικοί, οι οποίοι αναλαμβάνουν την υλοποίηση θεματικών δράσεων στα πλαίσια της αγροτικής ανάπτυξης.

Τελικοί δικαιούχοι, δηλαδή επενδυτές, της πρωτοβουλίας μπορούν να είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο (Ιδιώτες, ΟΤΑ, επιχειρήσεις των ΟΤΑ, Συνεταιρισμοί, Σύλλογοι κλπ.).

Στην πρωτοβουλία LEADER II περιλαμβάνονται τα ακόλουθα τρία σκέλη:

Σκέλος Α' : Απόκτηση ικανοτήτων

Πρόκειται για ένα προκαταρτικό στάδιο με αντικείμενο τη διάγνωση των αναγκών μιας περιοχής, την ενημέρωση, κατάρτιση, και ευαισθητοποίηση του πληθυσμού για την ενεργό συμμετοχή του στο σχεδιασμό της αναπτυξιακής προσπάθειας και τελικό στόχο τη δημιουργία αναπτυξιακού Φορέα και την κατάρτιση σχεδίου τοπικής αγροτικής ανάπτυξης.

Σκέλος Β' : Καινοτόμα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης

Τα προγράμματα καταρτίζονται από τοπικούς αναπτυξιακούς φορείς (φορείς υλοποίησης) και αφορούν την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου στο σύνολο του με διάφορες δράσεις, οι οποίες πρέπει να έχουν χαρακτηριστικά καινοτομίας, δυνατότητας μεταφοράς τεχνογνωσίας, πολλαπλασιαστικότητας των αποτελεσμάτων, συμπληρωματικότητας με άλλες παρεμβάσεις, δημιουργίας θέσεων εργασίας,

διαφοροποίησης της απασχόλησης και της παραγωγής κλπ. Οι δράσεις αυτές εντάσσονται σε 6 μέτρα, ανάλογα με το είδος τους.

Μέτρο 1: Τεχνική στήριξη

Αφορά κυρίως την κάλυψη των λειτουργικών δαπανών των φορέων υλοποίησης.

Μέτρο 2: Επαγγελματική κατάρτιση

Οι ενέργειες του μέτρου αυτού συνδέονται με τις δράσεις που περιλαμβάνονται στα υπόλοιπα μέτρα του προγράμματος και πραγματοποιούνται σύμφωνα με τους κανόνες του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Μέτρο 3: Αγροτουρισμός

Στα πλαίσια ενός στρατηγικού σχεδιασμού τοπικής αγροτουριστικής ανάπτυξης σχεδιάζονται από τους φορείς υλοποίησης οι παρεμβάσεις, οι οποίες ενδεικτικά μπορεί να είναι:

Δημιουργία, εκσυγχρονισμός, επέκταση αγροτουριστικών καταλυμάτων.
Εναλλακτικές μορφές τουρισμού (τουρισμός για την υγεία και την καλή φυσική κατάσταση τοπικού πληθυσμού και επισκεπτών, ιπποτουρισμός, ορειβατικός τουρισμός, πολιτιστικός, θρησκευτικός, περιπατητικός - περιηγητικός, φυσιολατρικός - οικολογικός - οικοτουρισμός, νέες μορφές τουρισμού) - Κατασκηνωτικά κέντρα.
Κέντρα εστίασης και αναψυχής (παραδοσιακές ταβέρνες, χώροι γευσιγνωσίας, αναψυκτήρια, χώροι αναψυχής).
Μικρά έργα υποδομής για τουριστική αξιοποίηση κτισμάτων και χώρων.
Μουσεία (ανταποδοτικά).
Προβολή, προώθηση, τουριστικά πακέτα, συστήματα κράτησης δωματίων, περίπτερα τουριστικών πληροφοριών.

<i>A/A</i>	<i>ΔΡΑΣΕΙΣ</i>	<i>ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ Σ</i>	<i>ΠΕΡΙΟΧΗ</i>	<i>ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ</i>
3.1	<i>ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ - ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ - ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ</i>	ΙΔΙΩΤΕΣ, ΣΥΛΛΟΓΟΙ, ΟΤΑ, ΝΠΙΔ	ΠΕΡΙΟΧΗ LEADER*	465,333,3333

Μέτρο 4: Μικρές επιχειρήσεις

Ενδεικτικές δράσεις:

Νέες μονάδες ή εκσυγχρονισμός μονάδων οικοτεχνίας, χειροτεχνίας και ειδών λαϊκής τέχνης.

Νέες βιοτεχνίες, μικρές επιχειρήσεις ή εκσυγχρονισμός και επέκταση βιοτεχνιών.
Αξιοποίηση ήπιων μορφών ενέργειας (εκτός γεωργίας).
Προβολή, προώθηση, εκθετήρια, πρατήρια πώλησης, κέντρα και δίκτυα εξυπηρέτησης και στήριξης.
Μελέτες, έρευνα.

Μέτρο 5: Αξιοποίηση επί τόπου και εμπορία γεωργικής, δασοκομικής παραγωγής και αλιείας

Ενδεικτικές δράσεις:

Δράσεις τύπου Καν. (ΕΟΚ) 866/90 (κρέας, γάλα & γαλακτοκομικά, αυγά & πουλερικά, μέλι & σηροτροφία, σιτηρά, ελαιούχα, οίνος, οπωροκηπευτικά, άνθη, γεώμηλα, ζωτροφές).
Αξιοποίηση φυτικής, κτηνοτροφικής, δασικής και αλιευτικής παραγωγής.
Βιολογικές καλλιέργειες & προϊόντα από βιολογική γεωργία.
Αρωματικά φυτά.
Δημιουργία μονάδων τύπου φάρμας - Οικολογικό αγρόκτημα.
Παραγωγή πολλαπλασιαστικού υλικού.
Μονάδες παραγωγής και αξιοποίησης τσίπουρου και λοιπών αποσταγμάτων.
Επενδύσεις παραγωγής ειδών διατροφής (αρτοσκευάσματα, γλυκά, ζυμαρικά κλπ).
Αξιοποίηση ήπιων μορφών ενέργειας - Αξιοποίηση γεωθερμίας.
Αναβάθμιση ζωϊκού κεφαλαίου.
Αξιοποίηση υποπροϊόντων γεωργικής & κτηνοτροφικής παραγωγής.
Εκτροφεία.
Υποδομή στήριξης παραγωγής (εδαφολογικά, φυτοπαθολογικά εργαστήρια).
Μονάδες εδαφοβελτιωτικών.
Νερόμυλοι - Ανεμόμυλοι (παραγωγικοί).
Δημοτικές αγορές.
Παραδοσιακά πατητήρια - κελάρια - βαρελάδικα - επισκέψιμα οινοποιεία.
Πιστοποίηση ποιότητας - σήμανση προϊόντων.
Εκθετήρια γεωργικών προϊόντων, χώροι πώληση, προβολή, προώθηση, τηλεματικό κέντρο, πωλήσεις με τηλεαγορά, δίκτυα διανομής, κέντρα αγροτικών δραστηριοτήτων.

Μέτρο 6: Διατήρηση και βελτίωση περιβάλλοντος & περιβάλλοντος χώρου

Ενδεικτικές δράσεις:

Αναπλάσεις, αξιοποιήσεις και ανάδειξη τοπίων, οικισμών και παραδοσιακών κτιρίων.
Σήμανση αξιοθέατων μνημείων, μονοπατιών, χαρτογραφήσεις - Διαδρομές πρόσβασης - γεφύρια.
Αξιοποίηση μύλων (επισκέψιμων).
Δημιουργία, βελτίωση καταφυγίων.
Πολιτιστικά κέντρα, αίθουσες πολλαπλών χρήσεων, κέντρα διατήρησης πολιτιστικής κληρονομιάς - Μουσεία (μη ανταποδοτικά).
Αξιοποίηση μοναστηριών και εκκλησιών.

Ενίσχυση πολιτιστικών εκδηλώσεων ανάδειξης και διατήρησης τοπικής κληρονομιάς.
 Εκθεσιακοί χώροι - χώροι εξυπηρέτησης επισκεπτών.
 Συστήματα προστασία περιβάλλοντος (απομάκρυνση, ανακύκλωση απορριμμάτων κ.λ.π.)
 Ευαισθητοποίηση πληθυσμού - προβολή.

ΜΕΤΡΟ 6 : ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΧΩΡΟΥ

<i>A/A</i>	<i>ΔΡΑΣΕΙΣ</i>	<i>ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ</i>	<i>ΠΕΡΙΟΧΗ</i>	<i>ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ</i>
6.1	<i>ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ - ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ, ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ</i>	ΟΤΑ, ΣΥΛΛΟΓΟΙ	ΟΡΕΙΝΑ ΓΡΕΒΕΝΑ, ΒΟΙΟ, ΠΑΡΑΛΙΜΝΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ, ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ, ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟ ΦΥΣΙΚΟ ΚΑΛΛΟΣ	
6.2	<i>ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ - ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΟΛΗΣ</i>	ΟΤΑ, ΣΥΛΛΟΓΟΙ	ΠΕΡΙΟΧΗ LEADER	
	ΣΥΝΟΛΟ			245.000

Σκέλος Γ' : Διακρατική συνεργασία

Αφορά σχέδια που υλοποιούνται από κοινού μεταξύ των φορέων υλοποίησης δύο ή περισσότερων κρατών - μελών της Ευρωπαϊκή Ένωσης.

Το ποσοστό ενίσχυσης για το Σκέλος Γ' "Διακρατική Συνεργασία" είναι 71%.

Το υπόλοιπο ποσοστό αποτελεί την ίδια συμμετοχή των τελικών δικαιούχων (επενδυτών).

3.3 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LEADER+

3.3.1 Τι είναι η LEADER+;

Η LEADER+ είναι μια πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία έχει ως βασικό σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της υπαίθρου μέσα από μία συνεχή ανάπτυξη.

Η ανάπτυξη αυτή επιτυγχάνεται μέσα από δραστηριότητες των κατοίκων, που αξιοποιούν τους φυσικούς, ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους του τόπου τους, αναδεικνύουν τις ομορφιές του, ανακαλύπτουν νέες πηγές εισοδήματος και παράλληλα προστατεύουν τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά.

Στα πλαίσια της LEADER+, οι άνθρωποι της υπαίθρου:

- συμμετέχουν ενεργά και αποφασίζουν οι ίδιοι για την αναπτυξιακή προσπάθεια που γίνεται στην περιοχή τους,
- προβαίνουν σε μικρές επενδύσεις που δημιουργούν, όμως, έναν ιδιαίτερα παραγωγικό ιστό και
- κάνουν οι ίδιοι πράξη όσα οραματίζονται για την περιοχή τους.

Τα κέντρα λήψης αποφάσεων δεν βρίσκονται σε κάποιο απομονωμένο από τα προβλήματα της υπαίθρου γραφείο κεντρικής υπηρεσίας στην Αθήνα, αλλά εκεί στη δική τους περιοχή.

3.3.2 Ποιοι είναι οι Αναπτυξιακοί Στόχοι του προγράμματος LEADER+ της Χώρας μας;

Το πρόγραμμα LEADER+ της Χώρας μας διαρθρώνεται σε δύο γενικούς Αναπτυξιακούς Στόχους:

- Ο πρώτος στόχος είναι η «Ολοκληρωμένη, Υψηλής ποιότητας, Αειφόρος Ανάπτυξη της Υπαίθρου μέσω πιλοτικών εφαρμογών» και
- Ο δεύτερος στόχος είναι η «ενίσχυση της προσπάθειας για άρση της απομόνωσης των περιοχών σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής».

3.3.3 Οικονομικά στοιχεία του Προγράμματος LEADER + στη Χώρα μας:

Το πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων – Τμήμα Προσανατολισμού (ΕΓΤΠΕ-Π) και το πρόγραμμα Δημοσίων επενδύσεων του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

Ποσό ύψους περίπου 255 εκ. euro (κοινοτική συμμετοχή: 186 εκ. euro και Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων: 69 εκ. euro) θα διατεθεί για την εφαρμογή της πρωτοβουλίας LEADER+ της Χώρας μας.

Αν στο ποσό αυτό προστεθεί η ίδια συμμετοχή, που εκτιμάται περίπου στα 113 εκ. euro, ο συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος θα διαμορφωθεί περίπου στα 368 περίπου εκ. euro., ως ακολούθως:

Συνολικό Κόστος	368.693.321 €
Δημόσια Δαπάνη	255.778.400 €
Κοινοτική Συμμετοχή (ΕΓΤΠΕ-Π)	186.129.877 €
Εθνική Συμμετοχή (Υπουργείο Γεωργίας)	69.648.523 €
Ίδια Συμμετοχή	112.914.921 €

3.3.4 Ποιο το περιεχόμενο της LEADER+

Το πρόγραμμα LEADER+ της Χώρας περιλαμβάνει 4 άξονες προτεραιότητας:

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1

«Ολοκληρωμένες, πιλοτικού χαρακτήρα στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης» με 4 επιμέρους μέτρα:

ΜΕΤΡΟ 1: «Τεχνική στήριξη των Ομάδων Τοπικής Δράσης»:

Στο μέτρο δικαιολογούνται δαπάνες για τη στήριξη της λειτουργίας της Ομάδας Τοπικής Δράσης και της εφαρμογής του τοπικού προγράμματος, όπως:

- στελέχωση και λειτουργία της Ομάδας Τοπικής Δράσης,
- εξοπλισμός και μηχανοργάνωση της Ομάδας Τοπικής Δράσης,
- ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του πληθυσμού,
- αξιολόγηση του τοπικού προγράμματος.

Ο προϋπολογισμός του μέτρου μπορεί να φθάσει μέχρι το 15% του συνολικού κόστους του προγράμματος.

ΜΕΤΡΟ 2: «Ενισχύσεις σε επενδύσεις – Στήριξη στην επιχειρηματικότητα»:

Στο μέτρο αυτό μπορούν να ενισχυθούν:

- επενδύσεις αγροτικού τουρισμού, που εντάσσονται σε ένα σχεδιασμό ολοκληρωμένης ανάπτυξης του τομέα στην περιοχή,
- μικρές επιχειρήσεις του αγροτικού τομέα, καθώς και των λοιπών τομέων της τοπικής οικονομίας,
- επενδύσεις που αφορούν στη χρήση σύγχρονης τεχνολογίας, τεχνογνωσίας και νέων τεχνικών στις επιχειρήσεις.

ΜΕΤΡΟ 3: «Υποστηρικτικές ενέργειες»:

Στο μέτρο αυτό μπορούν να ενισχυθούν ενέργειες που υποστηρίζουν ή συμπληρώνουν τις δράσεις των λοιπών μέτρων του προγράμματος, όπως:

- καταρτίσεις (σε θέματα που δρουν συνοδευτικά στα επενδυτικά σχέδια του προγράμματος),
- μελέτες (τομεακές, διαχείρισης και αξιοποίησης πόρων της περιοχής, σχεδιασμού και ανάπτυξης συστημάτων ποιότητας, έρευνες αγοράς από συλλογικούς φορείς κ.λ.π. – συμβουλευτικές υπηρεσίες), και
- προβολή και προώθηση τομέων και περιοχών από συλλογικούς φορείς.

ΜΕΤΡΟ 4: «Προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς»:

Δράσεις που υποστηρίζουν τη στρατηγική ανάπτυξης του αγροτικού τουρισμού της περιοχής μπορούν να ενισχυθούν στο μέτρο αυτό. Δηλαδή δράσεις ανάδειξης και προστασίας του περιβάλλοντος και δράσεις που αναδεικνύουν την ταυτότητα της περιοχής μέσα από την αξιοποίηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

Οι δράσεις αυτές απευθύνονται κυρίως σε φορείς του ευρύτερου Δημόσιου τομέα και το ποσοστό τους μπορεί να φθάσει στο 15% του συνολικού κόστους του προγράμματος.

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 2

«Στήριξη συνεργασίας μεταξύ αγροτικών περιοχών» που περιλαμβάνει:

ΜΕΤΡΟ 1: «Συνεργασία μεταξύ περιοχών της Χώρας: διατοπική και διαπεριφερειακή συνεργασία»:

Ενισχύεται η ανάπτυξη της συνεργασίας των Ομάδων Τοπικής Δράσης που υλοποιούν πρόγραμμα LEADER+ μεταξύ τους ή με άλλες Ομάδες Τοπικής Δράσης (της LEADER I, LEADER II) ή με άλλους φορείς που συνδέονται με την αγροτική ανάπτυξη της Χώρας μας.

ΜΕΤΡΟ 2: «Συνεργασία μεταξύ περιοχών δύο ή περισσότερων κρατών – Διακρατική Συνεργασία»:

Ενισχύεται η ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ Ομάδων Τοπικής Δράσης της Χώρας μας με Ομάδες Τοπικής Δράσης άλλου κράτους μέλους ή με ομοειδείς Αναπτυξιακούς Φορείς υπό ένταξη Χωρών, καθώς και τρίτων Χωρών.

Τα θέματα συνεργασίας πρέπει να συμβάλλουν στην επίτευξη του αναμενόμενου αποτελέσματος από την εφαρμογή του τοπικού προγράμματος και να εξυπηρετούν τη λογική και τη στρατηγική του.

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 3

«Δικτύωση» :

Περιλαμβάνει δύο μέτρα :

ΜΕΤΡΟ 1: «Λειτουργία δικτύου LEADER» και

ΜΕΤΡΟ 2: «Ελληνική Μονάδα Εμπύχωσης Δικτύου LEADER (Μ.Ε.Δ.)».

Στο δίκτυο LEADER συμμετέχουν υποχρεωτικά όλες οι Ομάδες Τοπικής Δράσης του προγράμματος, αλλά και άλλοι Φορείς Αγροτικής Ανάπτυξης, που με τη γνώση και την εξειδίκευσή τους θα βοηθήσουν στη διάχυση της πληροφόρησης και των εμπειριών.

Το γραφείο συντονισμού του Ελληνικού Δικτύου LEADER+ είναι η ANKO Α.Ε.

Η Ελληνική Μονάδα Εμπύχωσης Δικτύου LEADER (Μ.Ε.Δ.) επιλέγεται μετά από διαγωνισμό ως υποστηρικτικός φορέας, που έχει στόχο την υποστήριξη των δράσεων, ενεργειών και εκδηλώσεων που είναι απαραίτητες για την διακίνηση της πληροφορίας μέσα στο Δίκτυο, τόσο στο Ελληνικό, όσο και στο Ευρωπαϊκό.

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 4

«Διαχείριση – Παρακολούθηση – Αξιολόγηση του Προγράμματος»:

Αφορά δαπάνες που πραγματοποιούνται από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων για ενέργειες διαχείρισης, παρακολούθησης και αξιολόγησης του προγράμματος LEADER+ σε επίπεδο Χώρας.

Ανοιχτές προκηρύξεις προγραμμάτων

3.4 ΑΝΟΙΧΤΕΣ ΠΡΟΚΗΡΥΞΕΙΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

A/A	ΔΡΑΣΗ - ΜΕΤΡΟ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙΧΟΡ/ΣΗΣ	ΠΡΟΘΕΣΜΙΑ	ΩΦΕΛΟΥΜΕΝΟΙ
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ						
1	2.2.3.1	30 εκατ. €	Από 300.000€ έως 3.000.000€	50%	31.12.05	Οποιαδήποτε επιχείρηση δραστηριοποιείται στον τουριστικό τομέα καθώς και επιχειρήσεις που ανήκουν στον τομέα της μεταποίησης, του εμπορίου και της παροχής υπηρεσιών
	Πρώθηση της Δικτύωσης των Τουριστικών ΜΜΕ (Clustering)					
2	2.2.2	110.340.000 €	Μέγιστος 73.367 € για μεμονωμένες επιχ/σεις & 117.388 € για συνεργαζόμενες επιχ/σεις	40%	Ανοιχτή Προκήρυξη (με κύκλο αξιολόγησης ανά εξάμηνο 15/05/2004 και 15/11/2004) μέχρι 30.06.06	Επιχειρήσεις Τουριστικών Καταλυμάτων
	Ποιοτικός εκσυγχρονισμός τουριστικών καταλυμάτων					
3	2.2.3	127.100.000 €	Μέγιστος 58.700 €	40%	Ανοιχτή Προκήρυξη (με κύκλο αξιολόγησης ανά εξάμηνο 15/05 και 15/11) μέχρι 30.06.06	Μικρομεσαίες Τουριστικές Επιχειρήσεις

3.5 ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΣ ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Το ΚΕΠΑ / ANEM είναι ένας από τους Ενδιάμεσους Φορείς Διαχείρισης χρηματοδοτικών προγραμμάτων που συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Ελληνικό Δημόσιο. Το 1997 το ΚΕΠΑ σε συνεργασία με:

- τα Επιμελητήρια των Περιφερειών Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας και
- την Αναπτυξιακή Εταιρία Δυτικής Μακεδονίας (ANKO Α.Ε)

δημιούργησαν την Αναπτυξιακή Ένωση Μακεδονίας (ANEM), αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία, με σκοπό τη διαχείριση των προγραμμάτων των ΜΜΕ (Κοινοτική Πρωτοβουλία ΜΜΕ, ΠΕΠ, ΕΠΒ (Φθίνουσες Περιοχές, Τουρισμός, Clusters), Κοινοτική Πρωτοβουλία INTERREG II, κλπ).

Η ANKO Α.Ε. έχει επιλεγεί ως παράρτημα του ΕΦΔ για την περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας (πληροφόρηση, υποβολή προτάσεων, διαχείριση των επενδυτικών σχεδίων στην Περιφέρεια Δυτ. Μακεδονίας).

Ποιοτικός εκσυγχρονισμός μικρών καταλυμάτων, που δεν εντάσσονται στον Αναπτυξιακό Νόμο (Πράξη 2, Μέτρο 2.2.)

Στόχος του προγράμματος είναι ο ολοκληρωμένος εκσυγχρονισμός των εγκαταστάσεων και της λειτουργίας των επιχειρήσεων.

Στο πρόγραμμα μπορούν να συμμετέχουν:

- Ενοικιαζόμενα Επιπλωμένα Δωμάτια
- Επιπλωμένα Διαμερίσματα
- Camping Δ' κατηγορίας
- Ξενοδοχεία Δ' & Ε' κατηγορίας
- Τουριστικές επιπλωμένες κατοικίες - επαύλεις
- Ξενοδοχεία και camping Γ' κατηγορίας που δεν έχουν επιχορηγηθεί από τον αναπτυξιακό νόμο την τελευταία επταετία και δεν υπερβαίνουν σε δυναμικότητα τα μεν ξενοδοχεία τις 30 κλίνες τα δε camping τις 100 θέσεις.

Προϋποθέσεις:

Να απασχολεί έως 50 άτομα

Κύκλος Εργασιών όχι > 880.441 €

Χρόνος λειτουργίας τουλάχιστον 3 έτη

Να διαθέτουν σήμα ΕΟΤ

Ενδιάμεσος φορέας διαχείρισης

Προϋπολογισμός:

73.367,57 € για μεμονωμένες επιχειρήσεις

117.388,11 € για συνεργαζόμενες επιχειρήσεις.

Χρηματοδότηση: 40% η δημόσια και 60% η ιδιωτική συμμετοχή.

ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΜΜΕ (ΠΡΑΞΗ 3, ΜΕΤΡΟ 2.2.)

Στόχος του προγράμματος είναι η ενίσχυση επιχειρηματικών σχεδίων που θα περιλαμβάνουν συνδυασμένες οργανωτικές δράσεις για τη βελτίωση της οργάνωσης των ΜΜΕ (αυτοματοποίηση, έρευνα αγοράς, ηλεκτρονική δικτύωση, προβολή & διαφήμιση, συνενώσεις, απόκτηση τεχνογνωσίας κ.λ.π).

Στο πρόγραμμα μπορούν να συμμετέχουν:

- Κύρια Ξενοδοχειακά Καταλύματα (Ξενοδοχεία), και camping
- Ενοικιαζόμενα επιπλωμένα δωμάτια και διαμερίσματα
- Τουριστικά γραφεία και τουριστικές επιχειρήσεις οδικών μεταφορών (TEOM)
- Επιχειρήσεις εκμίσθωσης αυτοκινήτων Ι.Χ.
- Ναυλομεσιτικά γραφεία
- Επιχειρήσεις - πλοιοκτήτες τουλάχιστον πέντε (5) επαγγελματικών σκαφών αναψυχής του Ν. 2743/99 καθώς και επιχειρήσεις κρουαζιερόπλοιων δυναμικότητας μέχρι 50 επιβατών (εξαιρουμένου του πληρώματος)
- Επιχειρήσεις εκμετάλλευσης εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής (δηλ. επιχειρήσεις εκμετάλλευσης γκολφ, μαρινών, συνεδριακών κέντρων, χιονοδρομικών κέντρων, κέντρων θαλασσοθεραπείας, ιαματικών πηγών κ.λ.π)
- Καταστήματα τουριστικών ειδών, εφόσον διαθέτουν ειδικό σήμα ΕΟΤ.
- Τουριστικές επιπλωμένες κατοικίες - επαύλεις.

Προϋποθέσεις:

Να απασχολεί με σχέση εξαρτημένης εργασίας έως 150 άτομα και να έχει ετήσιο κύκλο εργασιών που δεν υπερβαίνει τα 4.400.000 €

Να έχει μέσο ετήσιο κύκλο εργασιών τα τρία (3) τελευταία έτη ίσο ή μεγαλύτερο των 44.000 €

Ενδιάμεσος φορέας διαχείρισης

Χρόνος λειτουργίας τουλάχιστον 3 έτη

Να διαθέτουν σήμα ΕΟΤ

Προϋπολογισμός:

58.700 € για μεμονωμένες επιχειρήσεις

58.700 € επί του αριθμού των συνεργαζόμενων επιχειρήσεων

Χρηματοδότηση: 40% η δημόσια και 60% η ιδιωτική συμμετοχή.

ΕΝΔΟΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ (ΔΡΑΣΗ 8.1.6.1 ΕΠΑΝ)

Στόχος της Πράξης είναι η υλοποίηση προγραμμάτων ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης σε εργαζομένους του τουριστικού τομέα. Δικαίωμα συμμετοχής έχουν οι επιχειρήσεις που ενισχύονται ή και ενισχύθηκαν στο πλαίσιο των 2.2.1, 5.1, 5.2 του ΕΠ Ανταγωνιστικότητα.

Δράση 2.2.1: Ποιοτικός εκσυγχρονισμός Ξενοδοχείων και κάμπινγκ Γ΄ τάξης και άνω, βάσει του Ν.2601/98.

Δράση 5.2.1: Δημιουργία δικτύων πολιτιστικών στοιχείων και διαδρομών πολιτιστικού τουρισμού.

Δράση 5.2.2: Παρεμβάσεις υποστήριξης επιχειρήσεων του τουριστικού τομέα για αξιοποίηση του πολιτιστικού αποθέματος (Διάσωση και καθιέρωση της ελληνικής κουζίνας (εθνικής, τοπικής, δημιουργικής), διάδοσής της και χορήγησης ειδικού σήματος ποιότητας.

Δράση 5.2.3: Κατασκευή τουριστικών αγκυροβολίων.

Ενδεικτικά:

- Ξενοδοχεία και camping Γ΄ Τάξης και άνω.
- Επιχειρήσεις εκμετάλλευσης εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής για την ανάπτυξη θεματικού τουρισμού (μαρίνες, κέντρα θαλασσοθεραπείας, ιαματικές πηγές, γήπεδα γκολφ, χιονοδρομικά κέντρα, κλπ).
- Πολιτιστικά μουσεία.

Ενδιάμεσος φορέας διαχείρισης

- Ειδικές εταιρείες παροχής υπηρεσιών θεματικού τουρισμού (ορειβασία, ράφτινγκ κλπ.).
- Ειδικές εταιρείες παροχής υπηρεσιών εναλλακτικού τουρισμού.
- Υπηρεσίες διοργάνωσης εκθέσεων και συνεδρίων-Επιχειρήσεις εκμετάλλευσης συνεδριακών κέντρων.
- Επιχειρήσεις επισιτισμού, αναψυχής και μαζικής εστίασης, παραγωγής ελληνικών παραδοσιακών προϊόντων.
- Αναπτυξιακές επιχειρήσεις και επιχειρήσεις του ευρύτερου δημόσιου τομέα που ασχολούνται με την παροχή τουριστικών υπηρεσιών.

Χρηματοδότηση Πράξης:

Η χρηματοδοτική ενίσχυση (Δημόσια Επιχορήγηση) μιας εγκεκριμένης επένδυσης, ανέρχεται σε ποσοστό 60% επί του εγκεκριμένου προϋπολογισμού της. Το υπόλοιπο 40% από τις επιχειρήσεις των οποίων οι εργαζόμενοι συμμετέχουν στο συγκεκριμένο πρόγραμμα.

Οι ενισχύσεις στο πλαίσιο της Πράξης 8.1.6 υπόκεινται στις διατάξεις του Ευρωπαϊκού Κανονισμού de minimis.

ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΠΟΛΥ ΜΙΚΡΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (ΔΡΑΣΗΣ 2.11.2 ΕΠΑΝ)

Το Πρόγραμμα εντάσσεται στο Μέτρο 2.11, Δράση 2.11.2 του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητας (ΕΠΑΝ) του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (Γ' ΚΠΣ).

Το Πρόγραμμα αποσκοπεί στην στήριξη της ανταγωνιστικότητας των υφιστάμενων επιχειρήσεων Παροχής Υπηρεσιών μέσω ενίσχυσης ολοκληρωμένων επιχειρηματικών σχεδίων, που αποσκοπούν στην αναβάθμιση / ανακαίνιση του χώρου που ασκείται η δραστηριότητα της επιχείρησης ή/και στον τεχνολογικό, οργανωτικό κλπ. εκσυγχρονισμό της

ΠΟΙΟΙ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΥΠΟΒΑΛΟΥΝ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Δικαίωμα συμμετοχής στο πρόγραμμα έχουν επιχειρήσεις που:

- έχουν κέντρο άσκησης της δραστηριότητας τους μέσα στα όρια της ελληνικής επικράτειας
- είναι επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών ή δραστηριότητας που περιλαμβάνεται στον πίνακα I του Οδηγού προγράμματος.

Ενδιάμεσος φορέας διαχείρισης

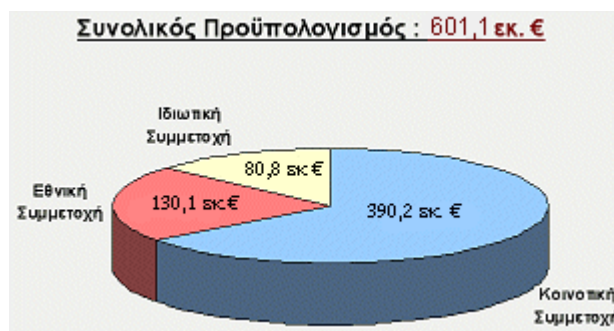
- λειτουργούν νόμιμα. Επισημαίνεται ότι με την υπογραφή της σύμβασης μεταξύ Ενδιάμεσου Φορέα Διαχείρισης (ΕΦΔ) και επιχείρησης θα πρέπει να υποβληθεί στον ΕΦΔ η υποχρεωτική κατά το νόμο άδεια για την κάθε επιχείρηση
  - έχουν έναρξη λειτουργίας πριν από την 1η Ιανουαρίου 2002. Συμπεριλαμβάνονται και οι επιχειρήσεις οι οποίες κατά τη διάρκεια της τελευταίας τριετίας παρότι άλλαξαν νομική μορφή ή μεταβιβάστηκαν αποτελούν συνέχεια ή διαδοχή του προηγούμενου φορέα και ασκούν την ίδια δραστηριότητα
  - κατά το έτος 2004 απασχολούσαν με σχέση εξαρτημένης εργασίας από ένα (1) και μέχρι και εννέα (9) άτομα (στα οποία δεν περιλαμβάνονται οι αυτοαπασχολούμενοι), εκφραζόμενα σε ετήσιες μονάδες εργασίας (ΕΜΕ)
  - Εμφανίζουν την τελευταία τριετία θετικό μέσο όρο κερδών προ αποσβέσεων και φόρων
  - Είναι σε θέση να προσκομίσουν πιστοποιητικά Ασφάλισης και Φορολογικής Ενημερότητας
  - Είναι εγγεγραμμένες σε οικείο Επιμελητήριο σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις
- Ο κατώτατος προϋπολογισμός των επιχειρηματικών σχεδίων ορίζεται στα € 25.500
- Ο ανώτατος συγχρηματοδοτούμενος προϋπολογισμός κάθε επιχειρηματικού σχεδίου μπορεί να ανέλθει στα € 100.000
- Η επιχορήγηση ανέρχεται έως 50% για την λοιπή ελληνική επικράτεια (και για την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, πλην των περιοχών των Νομών Καστοριάς και Φλώρινας που απέχουν 20 χλμ. από τα σύνορα).

3.6 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ 2005 – 2006

Το ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας αποτελεί ένα ολοκληρωμένο αναπτυξιακό πρόγραμμα που περιλαμβάνει δράσεις για την ανάπτυξη των ανθρωπίνων πόρων, τη βελτίωση των υποδομών της Περιφέρειας, την αξιοποίηση των διευρωπαϊκών δικτύων μεταφορών, την ανάπτυξη του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, την ανάδειξη των αστικών περιοχών, την ενδυνάμωση των ορεινών και αγροτικών περιοχών της υπαίθρου, την προστασία του περιβάλλοντος και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής.

Ο κύριος στόχος του Προγράμματος είναι:

να συνεισφέρει στη δημιουργία μιας δυναμικής Περιφέρειας, που θα αξιοποιεί τα φυσικά της αποθέματα και τη θέση της στα Δυτικά Βαλκάνια, για να δημιουργήσει ένα ανταγωνιστικό παραγωγικό περιβάλλον και νέες ευκαιρίες απασχόλησης.

Οι δράσεις του ΠΕΠ 2000-2006 Δυτικής Μακεδονίας συγχρηματοδοτούνται από Εθνικούς και Κοινοτικούς πόρους.

3.6.1. ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Ταυτότητα Δυτικής Μακεδονίας

Γεωγραφικά – μορφολογικά στοιχεία

Η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα της Ελλάδας και συνορεύει με την Αλβανία και την FYROM. Αποτελείται από τους Νομούς Γρεβενών , Καστοριάς , Κοζάνης και Φλώρινας και έχει έδρα την Κοζάνη , που αποτελεί την Πρωτεύουσα του ομώνυμου Νομού.

Η Δυτική Μακεδονία έχει έκταση 9.451 χλμ² και καταλαμβάνει το 7,2 % της συνολικής έκτασης της χώρας. Είναι περιοχή κατ' εξοχήν ορεινή , με το 82 % του εδάφους της να καλύπτεται από ορεινές και ημιορεινές εκτάσεις.

Η Περιφέρεια έχει σημαντικούς φυσικούς πόρους όπως ενεργειακά ορυκτά , μεταλλεύματα , δάση (50 % της συνολικής της έκτασης) , βοσκότοπους και το 65 % των επιφανειακών υδάτινων πόρων της χώρας.

Πληθυσμός

Ο πληθυσμός της Δυτικής Μακεδονίας ανέρχεται σε 302.892 κατοίκους (ΕΣΥΕ 1998) και αντιστοιχεί στο 2,9 % του συνολικού πληθυσμού της χώρας.

Ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού την περίοδο 1993-1998 είναι 1,66% , λίγο μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο της χώρας (1,56%). Η πληθυσμιακή πυκνότητα της Περιφέρειας είναι 32 κάτοικοι ανά τετρ. χλμ. έναντι 79,7 της χώρας.

Ο αστικός πληθυσμός ανέρχεται στο 29% του συνολικού πληθυσμού , ο ημιαστικός στο 15% και ο αγροτικός στο 56% αντίστοιχα.

ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Η ανάπτυξη του τουρισμού στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας είναι ιδιαίτερα χαμηλή. Πρόκειται για περιοχή υποδοχής χαμηλού αριθμού τουριστών, στη συντριπτική τους πλειοψηφία Ελλήνων. Η ξενοδοχειακή υποδομή της Περιφέρειας είναι ανεπαρκής.

Ωστόσο, ο τουρισμός στην Περιφέρεια παρουσιάζει έντονη αυξητική πορεία τα τελευταία χρόνια. Συγκεκριμένα, όσον αφορά τις διανυκτερεύσεις πραγματοποιήθηκε αύξηση της τάξης του 30,7% στο διάστημα 1995-1998. Αύξηση παρουσιάζει και η πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων όπου από το 33,7% το 1995 ανήλθε στο 40,8% το 1998.

Η Περιφέρεια τέλος, διαθέτει σημαντικούς πολιτιστικούς πόρους, όπως π.χ. αρχαιολογικά μνημεία, ενδιαφέρουσες βυζαντινές και μεταβυζαντινές εκκλησίες, ιστορικά και λαογραφικά μουσεία, παραδοσιακά αρχοντικά κ.ά.

ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

Λόγω της μορφολογίας του εδάφους της Περιφέρειας και της γεωγραφικής της θέσης απομονώνεται από την υπόλοιπη χώρα. Στο πρόβλημα της μορφολογίας προστίθεται ότι ένα μεγάλο μέρος του συγκοινωνιακού δικτύου παραμένει δύσβατο, ακόμα και άβατο, για μεγάλες περιόδους του χειμώνα, λόγω καιρικών συνθηκών.

Η κατασκευαζόμενη Εγνατία Οδός διέρχεται μέσα από την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας. Με την ολοκλήρωσή της και την δημιουργία των κάθετων αξόνων που θα οδηγούν στα μεγάλα αστικά κέντρα της Περιφέρειας θα γίνει εφικτή η σύνδεση με την Κεντρική Ελλάδα και πολλές Ευρωπαϊκές χώρες.

Το ενδοπεριφερειακό οδικό δίκτυο είναι ικανοποιητικό για τις ανάγκες της Περιφέρειας. Το σιδηροδρομικό δίκτυο της Δυτικής Μακεδονίας είναι ανεπαρκές και καλύπτεται από δίκτυο μονής κατεύθυνσης μήκους 170 χλμ.. Τέλος, η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας εξυπηρετείται αεροπορικώς από τα αεροδρόμια Καστοριάς και Κοζάνης.

ΦΥΣΙΚΟ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η Περιφέρεια διαθέτει πολλά και πλούσια οικοσυστήματα. Όλες οι λίμνες αποτελούν σημαντικούς υδροβιότοπους και οι ορεινοί όγκοι φιλοξενούν σπάνια και αξιόλογα είδη γλωρίδας και πανίδας. Δύο από τους δέκα εθνικούς δρυμούς της χώρας βρίσκονται μέσα στα όρια της Περιφέρειας.

Ο οικολογικός πλούτος της Περιφέρειας είναι χωρικά συγκεντρωμένος σε τρεις κύριες ζώνες. Την οροσειρά της Πίνδου στο δυτικό άκρο, τον κεντρικό άξονα Πρέσπες- Βίτσι- Σινιάτσικο και Βούρινο και τη ΝΔ λωρίδα Βελβεντός- λίμνη Πολύφυτου.

Οι δύο πρώτες ζώνες λόγω της ελάχιστης και ήπιας ανθρώπινης παρέμβασης έχουν διατηρήσει τους μηχανισμούς ανανέωσης και επιβίωσης των οικοσυστημάτων που φιλοξενούν, καθώς επίσης και τα αισθητικά τους χαρακτηριστικά.

ΥΓΡΟΒΙΟΤΟΠΟΙ

Η Περιφέρεια διαθέτει το 65% των επιφανειακών υδάτων της χώρας , που αποτελείται από 10 λίμνες, το υδρογραφικό δίκτυο Αλιάκμονα και άλλων ποταμών.

Ο σημαντικότερος είναι αυτός των Πρεσπών που εκτός από την προστασία του ως Εθνικός δρυμός έχει χαρακτηριστεί περιοχή ειδικής προστασίας με την οδηγία 79/409 της Ε.Ε. και υγροβιότοπος διεθνούς σημασίας. Η χλωρίδα και κυρίως η πανίδα του χαρακτηρίζεται πλούσια και σε πολλές περιπτώσεις σπάνια με παρουσία ειδών μοναδικών παγκοσμίως.

Οι σημαντικότεροι κίνδυνοι που απειλούν τον συγκεκριμένο υγροβιότοπο είναι: η λαθροθηρία, ο εκσυγχρονισμός των αλιευτικών μεθόδων, η συρρίκνωση των υγρολίβαδων (τόποι αναπαραγωγής ψαριών), η επέκταση των αρδευτικών έργων, η εναπόθεση μάζων και απορριμμάτων από τους κατοίκους και γενικά η μόλυνση λόγω των φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων μέσω της επιφανειακής απορροής των νερών.

Οι υπόλοιπες λίμνες εξακολουθούν να έχουν προβλήματα από το συνεχώς αυξανόμενη ρύπανση που δέχονται από τις γεωργικές καλλιέργειες και τα αστικά λύματα και παρουσιάζουν τάσεις υπερτροφισμού και αυξανόμενης ανισορροπίας των οικοσυστημάτων τους (Καστοριά, Βεγορίτιδα, Χειμαδίτιδα, Ζάζαρη, Πετρών και λίμνη Πολυφύτου).

ΔΑΣΗ

Σημαντικούς βιότοπους, αλλά και παράγοντες ευρύτερης προστασίας του περιβάλλοντος, αποτελούν τα δάση της περιφέρειας, λόγω της έκτασης και της χωρικής συνέχειάς τους. Η συμβολή τους στη μείωση των χειμαρικών φαινομένων, την προστασία των εδαφών από διαβρώσεις και την αντιρρυπαντική δράση, θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική.

Ο εθνικός δρυμός Βάλια Κάλντα στο Ν. Γρεβενών είναι το σημαντικότερο δασικό οικοσύστημα. Η ποικιλία των ειδών χλωρίδας και πανίδας και η σπανιότητά τους με επτά είδη δρυός, πέντε σφενδάμου, τρία πεύκης, πολλά και σπάνια είδη πλατύφυλλων, μανιτάρια, την καφετιά αρκούδα, αγριόγιδες, λύκους, αγριόγατες, βίδρες, τον Γύπας τον Ασπροκάρη, Χρυσαιτό, Σταυραετό, Πετρίτη, Χρυσογέρακα, είδη νυχτόβιων, κ.α. τον καθιστούν μοναδικό.

Άλλα σημαντικά δασικά οικοσυστήματα είναι αυτά του Βιτσίου, του Σινιάτσικου, και του Βούρινου, που είναι μοναδικό από πλευράς ποικιλίας στην περιοχή του Μεσιανού Νερού, καθώς επίσης και το δάσος των Πιερίων από πλευράς μεγέθους.

Οι σημαντικότεροι κίνδυνοι για τα δασικά οικοσυστήματα της περιοχής είναι η βοσκή και το λαθραίο κυνήγι, ενώ κρίνεται απαραίτητη η διατήρηση του ήπιου χαρακτήρα της τουριστικής κίνησης.

ΑΞΙΟΛΟΓΑ ΤΟΠΙΑ

Ο οικολογικός πλούτος της Περιφέρειας είναι χωρικά συγκεντρωμένος σε τρεις κύριες ζώνες: Την οροσειρά της Πίνδου στο δυτικό άκρο, τον κεντρικό άξονα Πρέσπες- Βίτσι- Σινιάτσικο και Βούρινος και τη ΝΔ λωρίδα Βελβενδός- λίμνη Πολύφυτου.

Από μορφολογική άποψη οι δύο πρώτες ζώνες προσφέρουν έντονες εναλλαγές του φυσικού τοπίου με διαφορετικά κυρίαρχα στοιχεία κάθε φορά, που εναλλάσσονται απρόσμενα: λίμνη, δάσος, κοιλάδα, ορμητικό ποτάμι, αλπικό τοπίο, έντονο ανάγλυφο, οροπέδιο. Σε δεκάδες σημεία όπως τα πέτρινα γεφύρια του Ν. Γρεβενών, ασκηταριά των Πρεσπών, Ανταρτικό, Νυμφαίο, Μαστοροχώρια του Βοΐου, η ανθρώπινη παρέμβαση συντονίστηκε με την φύση και αναβάθμισε αισθητικά το τοπίο.

Η τρίτη περιοχή Βελβενδού- Πιερίων χαρακτηρίζεται από την μεγάλη τεχνητή λίμνη Πολυφύτου, η οποία σήμερα έχει ενταχθεί και συμπληρώνει το φυσικό τοπίο των δασικών εκτάσεων του ορεινού όγκου.

Όσον αφορά τους κινδύνους υποβάθμισης, επειδή η διατήρηση των αξιόλογων τοπίων είναι συνδεδεμένη με την προστασία των οικοσυστημάτων της περιοχής, ταυτίζονται στην ουσία με τους κινδύνους που διατρέχουν τα οικοσυστήματα.

ΠΗΓΕΣ ΡΥΠΑΝΣΗΣ - ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ

Η οικολογική ισορροπία της περιοχής διαταράσσεται σημαντικά από την δραστηριότητα της ΔΕΗ κατά μήκος του άξονα Κοζάνης- Πτολεμαΐδας- Αμυνταίου.

ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ

Ευτυχώς, σήμερα το σύνολο των σταθμών παραγωγής ενέργειας διαθέτουν ηλεκτροστατικά φίλτρα και έχει μειωθεί η εκπομπή αιωρούμενων σωματιδίων στο 2% περίπου. Όμως η ρύπανση της ατμόσφαιρας δεν έχει μοναδική αιτία την καύση λιγνίτη. Ακόμα και η εξόρυξη και μεταφορά του, καθώς και η μεταφορά και απόθεση στείρων και τέφρας παραμένουν σοβαρές αιτίες εκπομπής σωματιδίων. Επίσης, επισημαίνεται ότι τα ηλεκτροστατικά φίλτρα δεν αντιμετωπίζουν τους ρύπους της ποιότητας και ποσότητας του καιγόμενου λιγνίτη που είναι τα

οξειδία του θείου, αζώτου, άνθρακα, καπνού, όζοντος. Τέλος η συνεχόμενη εκπομπή ενέργειας και νερού στην ατμόσφαιρα έχει αλλοιώσει σημαντικά το κλίμα στην περιοχή.

Σημαντική σχετικά βελτίωση στην κατάσταση της ατμόσφαιρας στην Κοζάνη και την Πτολεμαΐδα παρατηρείται το τελευταίο διάστημα, με την χρήση της τηλεθέρμανσης, που συντελείται με την αστική αξιοποίηση της εκλυόμενης θερμότητας των ηλεκτρογεννητριών. Μείωση στις δύο πόλεις παρουσιάζουν οι αέριοι ρύποι διοξείδιο του θείου και ο καπνός (μέση τιμή διοξειδίου του θείου 1995, 4 mg/m³, έναντι 170 mg/m³ του έτους 1988 όταν δεν λειτουργούσε η τηλεθέρμανση, με οριακή τιμή οδηγίας Ε.Ε. 80/779 τα 80 mg/m³).

Όσον αφορά τους υπόλοιπους ατμοσφαιρικούς ρύπους με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία του έτους 1995 της έκθεσης Νομαρχίας Κοζάνης, οι μέγιστες ωριαίες τιμές που καταγράφηκαν ήταν: διοξείδιο του αζώτου 179 mg/m³ με οριακή τιμή 200 mg/m³, στην πόλη της Κοζάνης και όζον 109 mg/m³ στην Πτολεμαΐδα.

Στα υπόλοιπα αστικά κέντρα της περιφέρειας δυστυχώς δεν υπάρχουν σταθμοί μέτρησης, αλλά αναμένεται ότι οι τιμές θα προσεγγίζουν προς τις τυπικές σε συνάρτηση με την απόσταση από τον άξονα ηλεκτροπαραγωγής, το μέγεθος του οικισμού, της βιομηχανικής δραστηριότητας και των μετεωρολογικών συνθηκών.

ΥΔΑΤΙΝΟΙ ΠΟΡΟΙ

Σε επίπεδο χώρας η Περιφέρεια διαθέτει ιδιαίτερα σημαντικά αποθέματα επιφανειακών και υπόγειων υδάτων. Σημαντική αρνητική περιβαλλοντική επίπτωση έχει η διαδικασία εξόρυξης του λιγνίτη με την υποχρεωτική καταστροφή των υδροφορέων ώστε να προσεγγισθεί το κοίτασμα.

Η εξαντλητική διαχείριση του υδάτινου δυναμικού στην ευρύτερη περιοχή, προκαλεί διαρκή πτώση της στάθμης της Βεγορίτιδας και της Χειμαδίτιδας. Το μέσο υψόμετρο της ελεύθερης επιφάνειας της πρώτης, έχει μειωθεί πάνω από 20 μέτρα στο διάστημα 1957-98, ενώ ο σημερινός ρυθμός πτώσης είναι περίπου 1 μέτρο το χρόνο! Το έργο της σταθεροποίησης της στάθμης της λίμνης που βρίσκεται σε εξέλιξη στα πλαίσια του 2^{ου} Π.Ε.Π και θα συνεχισθεί, αναμένεται να συμβάλλει καθοριστικά στη σωτηρία της λίμνης

Η λίμνη της Καστοριάς, με τη λειτουργία του σταθμού βιολογικού καθαρισμού, βρίσκεται σε φάση αποκατάστασης, σε ότι αφορά τα ρυπαντικά φορτία αστικής και βιομηχανικής προέλευσης. Παραμένει να αντιμετωπιστεί η ρύπανση από τις γεωργικές δραστηριότητες και τις φερτές ύλες. Η λίμνη Πολυφύτου αντιμετωπίζει το ίδιο πρόβλημα, με την διαφορά ότι οι συγκεντρώσεις ρύπων είναι μικρότερες καθώς παρουσιάζει ταχύτερους ρυθμούς ανανέωσης των υδάτων της.

3.6.2. ΕΝΔΟΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

ΔΙΑΝΟΜΑΡΧΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ

Οι διανομαρχιακές ανισότητες της Περιφέρειας βασίζονται στην κυριαρχία του Ν. Κοζάνης, που είναι ο πιο αναπτυγμένος νομός. Τα τελευταία χρόνια η κυριαρχία αυτή φαίνεται να μειώνεται με αποτέλεσμα να υπάρχει εξομάλυνση των διανομαρχιακών ανισοτήτων. Συγκεκριμένα, από τον υπολογισμό του Συντελεστή Μεταβλητότητας της κατανομής του ΑΕΠ κατά νομό για τα έτη 1989-94, φαίνεται η μικρή κάμψη των ανισοτήτων όπου ο συντελεστής από το 92,5% το 1989, έπεσε στο 91,11% το 1994. Η παραπάνω κάμψη οφείλεται στη μικρή πτώση του ΑΕΠ του Ν. Κοζάνης, που όμως εξακολουθεί να διατηρείται σε υψηλότερα επίπεδα από τον εθνικό μέσο όρο.

Νομοί	κ.κ. ΑΕΠ (Χώρα=100)		% Κατανομή Α.Ε.Π.		% Κατανομή Πληθυσμού		%Κατανομή Αστικού Πληθυσμού		% Απασχ. Β'γενή Τομέα		% Απασχ. Γ'γενή Τομέα	
	1989	1994	1989	1994	1991	1996	1981	1991	1981	1991	1981	1991
Γρεβενά	71,8	51,8	8,3	8,2	12,6	14,1	0	0	8,2	7,8	12,7	13,6
Καστοριά	70,2	63,7	12,4	12,4	18,0	17,2	24,3	18,4	29,7	26,6	17,2	16,9
Κοζάνη	130,3	112,5	64,9	64,2	51,3	50,9	60,9	66,9	52,4	55,2	51,6	50,8
Φλώρινα	82,3	76,0	14,5	15,2	18,1	17,7	14,7	14,8	9,7	10,3	18,5	18,6

ΟΡΕΙΝΟΣ ΧΩΡΟΣ

Η Περιφέρεια είναι μία κατ' εξοχήν ορεινή Περιφέρεια. Οι ορεινές εκτάσεις της Δυτικής Μακεδονίας καλύπτουν το 51,9% της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας. Ο αριθμός των ορεινών οικισμών ανέρχεται στους 144 (επί συνόλου 361) και αποτελούν το 39,9% του συνόλου των οικισμών, ενώ ο πληθυσμός των ορεινών περιοχών είναι 60.193 κάτοικοι, ποσοστό 20,5% του συνολικού πληθυσμού.

ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ - ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ

Ο αστικός πληθυσμός της Περιφέρειας καταλαμβάνει το 29% του συνολικού πληθυσμού. Τα αστικά κέντρα της Περιφέρειας, σύμφωνα με την απογραφή του 1991, είναι η Κοζάνη με 32.010 κατοίκους, η Πτολεμαΐδα με 25.195 κατοίκους, η Καστοριά με 15.710 κατοίκους και η Φλώρινα με 12.622 κατοίκους, ενώ τα Γρεβενά, πρωτεύουσα του ομώνυμου νομού, έχουν πληθυσμό 9.619 κατοίκους.

Για την αξιοποίηση των αστικών κέντρων στην αναπτυξιακή διαδικασία, απαιτείται:

Η εξειδίκευση του αναπτυξιακού τους ρόλου, η αξιοποίηση των επιχειρηματικών και αναπτυξιακών υποδομών τους, η βελτίωση των αστικών υποδομών και υπερδομών και η στήριξη και ανάπτυξη των «προωθητικών δραστηριοτήτων» τους. Ο αναπτυξιακός ρόλος των αστικών κέντρων δίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Αστικό Κέντρο	Αναπτυξιακός Ρόλος	Προωθητικές Δραστηριότητες
Κοζάνη	Περιφερειακός Πόλος Ανάπτυξης	Τριτογενής τομέας, Βιομηχανία, Βιοτεχνία, Εμπόριο Ενέργεια, Τεχνολογικές-Πολιτιστικές δραστηριότητες, Τριτοβάθμια Εκπαίδευση
Καστοριά	Κέντρο Βυζαντινού και παραδοσιακού πολιτισμού και Τουριστικής Ανάπτυξης, Εμπορικό Κέντρο	Πολιτισμός, Παράδοση, Τουρισμός, Εμπόριο, Τοπικά προϊόντα (δέρμα –γούνα)
Φλώρινα	Κέντρο πολιτισμού, Κέντρο Τουριστικής Ανάπτυξης, Εμπορικό Κέντρο	Εμπόριο, Ειδικές Μορφές Τουρισμού, Πολιτισμός, Τριτοβάθμια Εκπαίδευση
Γρεβενά	Νομαρχιακό Κέντρο Ανάπτυξης, Κέντρο Τουριστικής Ανάπτυξης	Ορεινός Τουρισμός
Πτολεμαΐδα	Ενεργειακό Κέντρο Ανάπτυξης	Ενέργεια, Βιομηχανία, Βιοτεχνία, Εμπόριο

Στην περιοχή διαμορφώνονται οι εξής άξονες:

Κοζάνη-Πτολεμαΐδα: ισχυρό αστικό, δίπολο, βιομηχανικό και εμπορικό κέντρο.

Φλώρινα-Καστοριά: άξονας τουριστικών δραστηριοτήτων.

Πτολεμαΐδα-Κοζάνη-Αμύνταιο: ενεργειακός άξονας.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ – ΒΑΘΜΟΣ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΣΤΟΧΩΝ

Η εγκεκριμένη Δημόσια Δαπάνη για την περίοδο 1994 - 99 στο ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας ήταν 347,9 εκ.ΕΥΡΩ.

Στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας εφαρμόστηκε ένα σύνολο πολιτικών παρεμβάσεων χρηματοδοτούμενων από τα διαρθρωτικά ταμεία, τους εθνικούς πόρους και την ιδιωτική πρωτοβουλία, οι επιπτώσεις των οποίων παρουσιάζονται παρακάτω συνοπτικά ανά τομέα:

A. Βασικές υποδομές

Τις μεταφορικές υποδομές, προσδιορίζει ουσιαστικά η Εγνατία οδός που διασχίζει την Περιφέρεια από το ένα άκρο στο άλλο σε μήκος άξονα εντός της Περιφέρειας 123 χλμ. Έχουν ολοκληρωθεί ή βρίσκονται υπό κατασκευή 90 χλμ. Οι κάθετοι άξονες συνδέουν την Περιφέρεια με τα βόρεια σύνορά της, ενώ με την ολοκλήρωσή τους θα την συνδέουν και με την κεντρική Ελλάδα. Στον άξονα «Κρυσταλλοπηγή - Σιάτιστα» κατασκευάζονται 24 χλμ. και η ολοκλήρωσή του θα συνεχισθεί στο Γ' ΚΠΣ. Στον άξονα «Νίκης - Φλώρινας - όρια Ν. Λάρισας» εκτελούνται ή ολοκληρώθηκαν έργα σε μήκος 90 χλμ. Η ολοκλήρωση του άξονα θα συνεχισθεί και στο Γ' ΚΠΣ. Στόχος για το ενδοπεριφερειακό και τοπικό επαρχιακό οδικό δίκτυο ήταν η κατασκευή 350 χλμ. οδού και 166 μ. γεφυρών. Έχουν ολοκληρωθεί 220 χλμ και είναι σε εξέλιξη 130 χλμ. οδικού δικτύου, ενώ έχουν ολοκληρωθεί 106 μ. γεφυρών και είναι σε εξέλιξη 60 μ. Το σιδηροδρομικό δίκτυο της Δυτικής Μακεδονίας είναι ανεπαρκές και καλύπτεται από δίκτυο μονής κατεύθυνσης 170 χλμ. Τα δύο αεροδρόμια Καστοριάς και Κοζάνης εκσυγχρονίζονται και αναβαθμίζονται στα πλαίσια του Β' ΚΠΣ και από εθνικούς πόρους. Με την ολοκλήρωση του Γ' ΚΠΣ προβλέπεται να καλυφθεί πλήρως ο βασικός στόχος της βελτίωσης του μεταφορικού δικτύου και της άρσης της απομόνωσης.

B. Παραγωγικοί τομείς

Στον τουρισμό υλοποιήθηκαν δύο σημαντικά έργα, αυτά των δύο χιονοδρομικών κέντρων της Βασιλίτσας στα Γρεβενά και του Πισοδερίου στη Φλώρινα. Παράλληλα βρίσκονται σε εξέλιξη τα έργα ολοκληρωμένων παρεμβάσεων σε ευαίσθητα οικοσυστήματα και αστικών αναπλάσεων τα οποία αποσκοπούν στην ανάπτυξη του τουρισμού, καθώς και έργα πολιτισμού.

Τέλος, στον τομέα της έρευνας και τεχνολογίας σε επίπεδο Περιφέρειας η συμμετοχή του Β'ΚΠΣ ήταν σχεδόν ανύπαρκτη και έτσι η συμβολή του στην παραγωγική διαδικασία είναι απειροελάχιστη μιας και το μέγεθός του είναι μικρό.

Συμπερασματικά, ο στόχος της άρσης της απομόνωσης προσεγγίστηκε ικανοποιητικά. Τα μεγάλα έργα της Εγνατίας οδού και των καθέτων αξόνων βελτιώνουν σημαντικά την πρόσβαση στην Περιφέρεια. Η άρση της απομόνωσης θα εξυπηρετηθεί πλήρως με την ολοκλήρωση της Εγνατίας οδού και την ολοκλήρωση του κάθετου άξονα – σύνδεσης με ΠΑΘΕ.

Η ποιότητα ζωής βελτιώνεται. Οι στόχοι που τέθηκαν στον τομέα των τηλεπικοινωνιών καλύφθηκαν. Οι κτιριακές υποδομές υγείας ολοκληρώθηκαν κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο καθιστώντας την Περιφέρεια αυτάρκη. Βελτίωση ωστόσο απαιτεί η ποιότητα των λειτουργιών και του εξοπλισμού των μονάδων. Επίσης, η Περιφέρεια στερείται Περιφερειακού Νοσοκομείου, ενώ απαιτείται αναδιάρθρωση και ανασυγκρότηση των λειτουργιών του δικτύου Α' βάθμιας υγείας. Στο περιβάλλον, παρά τη σημαντική προσπάθεια που έγινε για τη βελτίωση της κατάστασης χρειάζεται περαιτέρω προσπάθεια..

Όσον αφορά τον στόχο της αναδιάρθρωσης του παραγωγικού δυναμικού, τα αποτελέσματα ακόμα δεν έχουν φτάσει το επιθυμητό επίπεδο. Σημαντική έλλειψη αποτελεί το μικρό ποσοστό για E&T, γεγονός που εμποδίζει την ανάπτυξη καινοτομικών δραστηριοτήτων που θα βοηθήσουν στην διαφοροποίηση. Τέλος, ο στόχος της μείωσης των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων παραμένει, παρά τις σημαντικές βελτιώσεις που έγιναν, κυρίως στον τομέα των υποδομών.

3.6.3. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ - ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Με βάση την παραπάνω ανάλυση ο κύριος στόχος του προγράμματος είναι να συνεισφέρει στη δημιουργία μιας δυναμικής Περιφέρειας, που θα αξιοποιεί τα φυσικά της αποθέματα και τη θέση της στα Δυτικά Βαλκάνια, για να δημιουργήσει ένα ανταγωνιστικό παραγωγικό περιβάλλον και νέες ευκαιρίες απασχόλησης.

ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ - ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΙΜΝΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

- Η συμβολή στη συγκράτηση του πληθυσμού.
- Η ενεργοποίηση του ενδογενούς παραγωγικού δυναμικού.
- Η ανάπτυξη της τοπικής επιχειρηματικότητας.
- Η ανάπτυξη εναλλακτικών δραστηριοτήτων.
- Η αξιοποίηση των φυσικών πόρων.
- Η παροχή επαρκών υποδομών ποιότητας ζωής.

Το συνολικό ποσό που θα διατεθεί στην Ανάπτυξη της Υπαίθρου είναι της τάξης του 37% της Δημόσιας Δαπάνης του Προγράμματος και προέρχεται από το σύνολο των Αξόνων Προτεραιότητας 5 και 6 και μέρος των Αξόνων Προτεραιότητας 1 και 2.

Στο πλαίσιο της Ανάπτυξης της υπαίθρου προβλέπονται και ειδικές ολοκληρωμένες παρεμβάσεις σε ορεινές, απομονωμένες περιοχές που θα καθοριστούν από την Περιφέρεια και θα εφαρμοστούν με ειδικές διαδικασίες. Για τις ολοκληρωμένες αυτές παρεμβάσεις θα υπάρξει χρηματοδότηση από το ΠΕΠ σε ποσοστό 3,6% της Δημόσιας Δαπάνης του Προγράμματος που προέρχεται από το Μέτρο 6.5 και μέρος των Μέτρων 5.6, 5.8 και 6.4 και θα καθοριστούν ειδικές διαδικασίες εφαρμογής.

Επιπλέον του ανωτέρω ποσοστού θα υπάρξει συμπληρωματική χρηματοδότηση των ζωνών του Τομεακού Προγράμματος του Υπουργείου Γεωργίας ύψους 1 – 1,5% και θα αφορά σε έργα και δράσεις, στα πλαίσια της στρατηγικής που ορίζουν τα Ταμεία ΕΚΤ και ΕΤΠΑ.

Έτσι ο συνολικός προϋπολογισμός για ολοκληρωμένες παρεμβάσεις σε ορεινές ζώνες με ειδικές διαδικασίες, θα ανέλθει σε 5%, ενώ υπάρχει φιλοδοξία το ποσοστό αυτό να αυξηθεί ανάλογα με την επιτυχή πορεία υλοποίησης.

ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ

Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στην ανάπτυξη του τουρισμού. Ο σχεδιασμός θα πρέπει να αποσκοπεί στην διαφοροποίηση από τον παραδοσιακό τουρισμό και την ανάπτυξη εναλλακτικού όπως, παραδοσιακός, πολιτιστικός, οικολογικός, γεωργικός, θρησκευτικός, αρχαιολογικός, τουρισμός για νέους, αθλητικός, εκπαιδευτικός, βιομηχανικός, συνεδριακός, τουρισμός Σαββατοκύριακου, περιπέτειας, που θα διασφαλίζει τη συμμετοχή μεγάλου μέρους του τοπικού πληθυσμού, καθόλη τη διάρκεια του έτους μέσα από τη σύνδεση με την τοπική παραγωγή.

Η επί τόπου συσκευασία των τοπικά παραγόμενων προϊόντων και η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και ανταγωνιστικότητας με την δημιουργία νέων (χρηματοδότηση μέσω του Εθνικού Αναπτυξιακού Νόμου 2601/98) ή ενίσχυση και εκσυγχρονισμό υφιστάμενων επιχειρήσεων, αποτελούν δράσεις που τονώνουν την απασχόληση και συγκρατούν τους κατοίκους στην ύπαιθρο. Η προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος δημιουργεί προοπτικές απασχόλησης και δίνει προστιθέμενη αξία στις δράσεις προώθησης του τουρισμού.

Σπουδαίο ρόλο παίζει η προβολή κάθε περιοχής βάση της παραγωγής της που αποτελείται από τα τουριστικά αξιοθέατα, παραδοσιακά προϊόντα, αντικείμενα λαϊκής τέχνης, παραδοσιακές εκδηλώσεις κλπ. Στόχος είναι η προώθηση και ανάδειξη της πρωτότυπης και μοναδικής τοπικής πολιτιστικής και παραδοσιακής ταυτότητας (σήμα ποιότητας), η οποία θα κάνει τα προϊόντα της περιοχής γνωστά στην διεθνή αγορά μέσω του έντυπου και ηλεκτρονικού τύπου, τουριστικών έντυπων, γραμματοσήμων, καρτών, διαδρομών πολιτιστικών – θρησκευτικών – οικολογικών κλπ.

Η φέρουσα ικανότητα των περιοχών που θα αναπτυχθούν τουριστικά πρέπει να λαμβάνεται υπόψη συνεκτιμώντας την κατάταξη των περιοχών-ζωνών με βάση την ισχύουσα νομοθεσία 2601/98 και σχετικές υπουργικές αποφάσεις. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στη φέρουσα ικανότητα των υπό ανάπτυξη περιοχών που βρίσκονται στις περιοχές Natura 2000.

ΜΕΤΡΟ 3.3 ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ, ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Οι δράσεις για την ανάδειξη και προβολή της σύγχρονης πνευματικής δραστηριότητας και της πολιτιστικής κληρονομιάς στις αστικές περιοχές, εστιάζονται αφενός στους πλούσιους πολιτιστικούς πόρους της Περιφέρειας που ξεκινούν από τους προϊστορικούς χρόνους , την κλασική εποχή , τη Ρωμαϊκή μέχρι και το Βυζάντιο και συνεχίζει με τα μνημεία της νεότερης ιστορίας όπως τα αρχοντικά και αφετέρου στην πλούσια παράδοση την οποία διατηρούν οι κάτοικοι της Δυτικής Μακεδονίας με το καρναβάλι, τα πανηγύρια, τα χάλκινα και τις σύγχρονες εκφράσεις πολιτιστικής - πνευματικής δραστηριότητας στη ζωγραφική, στο βιβλίο, στο θέατρο κ.α..

Η ενδεικτική χρηματοδοτική βαρύτητα του Μέτρου ανέρχεται στο 8,7% της δημόσιας δαπάνης του Άξονα Προτεραιότητας.

Αντικειμενικοί Στόχοι

- Διατήρηση - αξιοποίηση - προστασία των φυσικών και πολιτισμικών πόρων της Περιφέρειας
- Σύνδεση πολιτισμού - τουρισμού
- Ανάδειξη της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας

Ενδεικτικές Δράσεις

- Δημιουργία των διαδρομών πολιτισμού (αρχαιοτήτων, βυζαντινών, παραδοσιακών οικισμών και τεχνών και σύγχρονου πολιτισμού)
- Δράσεις διάσωσης - αναβίωσης και προβολής της πολιτιστικής κληρονομιάς και της παράδοσης
- Δράσεις ενίσχυσης σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας

Ενδεικτικοί Τελικοί Δικαιούχοι	ΥπΠο, ΝΑ, ΟΤΑ, Επιχειρήσεις ΝΑ-ΟΤΑ, Πανεπιστημιακά ιδρύματα, κ.α.
---------------------------------------	---

Υπεύθυνη Αρχή	Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας
----------------------	-------------------------------

Χρονική Διάρκεια	2000-2006
-------------------------	-----------

Χρηματοδότηση	Πίνακες Κεφαλαίου 4
----------------------	---------------------

ΜΕΤΡΟ 4.5 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ - ΔΟΜΩΝ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Η ανάπτυξη του τουρισμού στη Δυτική Μακεδονία είναι ακόμη σε χαμηλά επίπεδα. Ωστόσο η πορεία του τουρισμού στην περιφέρεια παρουσιάζει αυξητική πορεία τα τελευταία χρόνια. Η Περιφέρεια διαθέτει πλούσιους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους, που αποτελούν σπουδαίο προτέρημα για την ανάπτυξη του τομέα.

Παράλληλα η υλοποίηση των μεγάλων οδικών έργων και κυρίως της Εγνατίας και των κάθετων προς αυτήν αξόνων διευκολύνουν την πρόσβαση στην περιοχή καθιστώντας την προσιτή οδικά.

Σήμερα βρίσκονται σε εξέλιξη σημαντικά έργα όπως αυτά των δύο χιονοδρομικών κέντρων στη Βασιλίτσα και στο Πισοδέρι, γίνονται ολοκληρωμένες παρεμβάσεις σε φυσικά οικοσυστήματα που συμβάλλουν στην ανάπτυξη του τουρισμού, καθώς και έργα πολιτισμού.

Η ολοκλήρωση και παραπέρα συνέχιση των έργων υποδομής στον τομέα του τουρισμού θα τον αναδείξει σε σημαντικό κλάδο της τοπικής ανάπτυξης.

Η ενδεικτική χρηματοδοτική βαρύτητα του Μέτρου ανέρχεται στο 30,0% της δημόσιας δαπάνης του Άξονα Προτεραιότητας.

Αντικειμενικοί Στόχοι

- Ενίσχυση της τουριστικής ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος
- Αξιοποίηση τοπικών πόρων

Ενδεικτικές Δράσεις

- Ανάπτυξη υποδομών και δράσεων ενδυνάμωσης των τουριστικών δραστηριοτήτων (οδικό δίκτυο, αναπλάσεις, δίκτυα τουριστικών διαδρομών, κ.α.)
- Οριζόντιες δράσεις προώθησης τουριστικών δραστηριοτήτων

Ενδεικτικοί Τελικοί Δικαιούχοι ΥΠΑΝ, ΝΑ, ΟΤΑ, Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, κ.α.

Υπεύθυνη Αρχή	Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας
Χρονική Διάρκεια	2000-2006
Χρηματοδότηση	Πίνακες Κεφαλαίου 4

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 6

ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΕΙΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΙΜΝΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη χωρικών μονάδων που θα δημιουργεί τις προϋποθέσεις ενδογενούς ανάπτυξης και θα συγκρατήσει τον πληθυσμό στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές αποτελεί προτεραιότητα και μεγάλη ανάγκη για την Περιφέρεια.

Η ανάπτυξη αυτή θα στηριχθεί σε ολοκληρωμένες παρεμβάσεις και δράσεις που αφορούν στην ενίσχυση της τοπικής επιχειρηματικότητας με την αξιοποίηση των τοπικών πόρων και προϊόντων, τη διεύρυνση των αγορών της τοπικής παραγωγής και την κατοχύρωση των προϊόντων (ΠΟΠ, ΠΓΕ), την δημιουργία εναλλακτικών πηγών εισοδήματος, την ενίσχυση - αναβίωση των κωμοπόλεων στις ορεινές περιοχές, την ενίσχυση του ρόλου των Καποδιστριακών ΟΤΑ, την προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος, την ανάπτυξη της πρωτότυπης και μοναδικής τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς και παράδοσης.

Η δημόσια δαπάνη του Άξονα Προτεραιότητας ανέρχεται σε 45.820.542 €, ποσοστό 8,8% της δημόσιας δαπάνης του προγράμματος.

Οι κύριοι στόχοι αυτής της προτεραιότητας είναι η στήριξη ενεργειών για την ενδυνάμωση της υπαίθρου, την ολοκληρωμένη ανάπτυξη και την ορθολογική αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων των ορεινών και παραλίμνιων περιοχών της Περιφέρειας και κυρίως των περιοχών Ορεινών Γρεβενών - Βοίου, Βούρινου - Ασκίου - Δυτικής Εορδαίας, Νυμφαίου - ευρύτερης περιοχής Αμυνταίου, Γράμμου - Οντρίων - Καστοριάς - Βιτσίου, Φλώρινας - Πισοδερίου - Πρεσπών, Πιερίων - Πολυφύτου - Αιανής και Βερμίου.

Στο πλαίσιο του άξονα προβλέπονται ειδικές ολοκληρωμένες παρεμβάσεις σε ορεινές, απομονωμένες περιοχές που θα εφαρμοστούν με ειδική διαδικασία.

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων, η στήριξη θα εστιαστεί με σεβασμό του κανόνα 35 του άρθρου 29(4)β. του κανονισμού 1260/99 στο μέτρο 6.4, και στα παρακάτω μέτρα.

Μέτρο	6.1	Ανάπτυξη βασικών υποδομών - υπηρεσιών και μεταφορών
Μέτρο	6.2	Προστασία και ανάδειξη περιβάλλοντος
Μέτρο	6.3	Προστασία και ανάδειξη πολιτιστικής κληρονομιάς
Μέτρο	6.4	Αξιοποίηση τοπικών πόρων
Μέτρο	6.5	Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ανάπτυξης ειδικών περιοχών με συγκροτημένες και αλληλοσυμπληρούμενες δράσεις

Αναμενόμενα Αποτελέσματα

- Κατασκευή – βελτίωση περίπου 30 Km ενδοπεριφερειακού οδικού δικτύου
- Παρεμβάσεις αναπλάσεων σε 5 οικισμούς
- Δύο παρεμβάσεις σε περιοχές φυσικού κάλους / Natura
- Κατασκευή – βελτίωση 30 km υδρευτικού δικτύου
- Κατασκευή – βελτίωση 20 km αποχετευτικού δικτύου
- Κατασκευή 2 μονάδων εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων (ΕΕΛ)
- Επεμβάσεις σε 30 αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία και μουσεία
- Ενίσχυση περίπου 30 παραγωγικών – τουριστικών μονάδων
- Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις σε 2 ειδικές ορεινές ζώνες
- Δημιουργία περίπου 950 θέσεων εργασίας κατά την υλοποίηση (ισοδύναμα ανθρωπο/έτη εργασίας)
- Δημιουργία περίπου 200 θέσεων απασχόλησης κατά τη λειτουργία

ΜΕΤΡΟ 6.3 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Οι ορεινοί όγκοι της Δυτικής Μακεδονίας συνδέονται στενά με την μακραίωνη και πυκνή ανθρώπινη παρουσία στον ορεινό χώρο. Αποτέλεσμα αυτής της παρουσίας είναι η ύπαρξη σημαντικού πολιτιστικού πλούτου στις περιοχές αυτές.

Στα πλαίσια του Β' ΚΠΣ έγιναν σημαντικά έργα αναστήλωσης μοναστηριών, βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων και αναστηλώσεις γεφυριών στον ορεινό όγκο.

Η προσπάθεια πρέπει να συνεχισθεί με έμφαση στα πολιτιστικά μνημεία όλων των περιόδων που βρίσκονται σε συγκεκριμένες διαδρομές μοναστηριακού, φυσιολατρικού και πολιτιστικού τουρισμού.

Η ενδεικτική χρηματοδοτική βαρύτητα του Μέτρου ανέρχεται στο 25,6% της δημόσιας δαπάνης του Άξονα Προτεραιότητας.

Αντικειμενικοί Στόχοι

- Προστασία και ανάδειξη πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Δημιουργία ανταγωνιστικών πολιτιστικών προϊόντων.
- Τουριστική αξιοποίηση των πολιτιστικών στοιχείων.

Ενδεικτικές Δράσεις

- Δράσεις εμπλουτισμού του τουριστικού τομέα με πολιτιστικά γεγονότα.
- Προστασία και ανάδειξη πολιτιστικών μνημείων.
- Δημιουργία θεματικών διαδρομών εμπλουτισμένων με πολιτιστικά στοιχεία.

Ενδεικτικοί Τελικοί Δικαιούχοι

ΥπΠο, ΝΑ, ΟΤΑ, Επιχειρήσεις ΝΑ-ΟΤΑ, Πανεπιστημιακά ιδρύματα, κ.α.

Υπεύθυνη Αρχή	Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας
Χρονική Διάρκεια	2000-2006
Χρηματοδότηση	Πίνακες Κεφαλαίου 4

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΜΕΤΡΟΥ**Γενικά Στοιχεία**

<i>ΚΩΔ. ΟΠΣ</i>	ΤΙΤΛΟΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ	
	ΚΠΣ		2000 - 2006
	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ		ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
	ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ	5	ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ
	ΜΕΤΡΟ	5.7	Ενθάρρυνση τουριστικών – τοπικών (βιοτεχνικών κλπ.) δραστηριοτήτων
	ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ		Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας (πλην των περιοχών εφαρμογής των ολοκληρωμένων προγραμμάτων , όταν ξεκινήσει η υλοποίησή τους)
	ΩΦΕΛΟΥΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΤΟ ΜΕΤΡΟ		Φυσικά ή Νομικά Πρόσωπα Ι.Δ.
	ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ		2000 – 2006
	ΠΕΔΙΟ/Α ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ		

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

4.1 ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΤΗΚΑΝ

Παρακάτω θα γίνει μια περίληψη των θεμάτων που συγκαταλέχθηκαν και αναπτύχθηκαν παραπάνω, σε μια προσπάθεια παρουσίασης και προβολής άξιας της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας.

Η Δυτική Μακεδονία είναι μια περιοχή με πλούσια ιστορία και σημαντική συμβολή στους απελευθερωτικούς αγώνες της Ελλάδας. Στην συνέχεια αποτέλεσε εμπορικό κέντρο εκμεταλλεύμενη τα τοπικά αγροτικά προϊόντα, τα αλιεύματα, τα δάση, τα μεταλλεύματα και φυσικά –το σήμα κατατεθέν- την γούνα. Η πόλη της Πτολεμαΐδας εξελίχθηκε σε ενεργειακό κέντρο, τροφοδοτώντας όλη την Μακεδονία με ηλεκτρικό ρεύμα της ΔΕΗ. Η βιομηχανία αναπτύχθηκε και το εμπόριο άνθισε.

Εν καιρώ οι κάτοικοι της περιοχής αντιλήφθηκαν την σπουδαιότητα της τουριστικής ανάπτυξης και έπραξαν αναλόγως. Ξεκίνησαν προσπάθειες αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Εκμεταλλεύτηκαν οι αρχαιολογικοί χώροι, χτίστηκαν μουσεία, αναστηλώθηκαν βυζαντινά μνημεία και εκκλησίες, έγιναν δρόμοι για ευκολότερη πρόσβαση και προβλήθηκαν τα αξιοθέατα.

Πιο συγκεκριμένα, σε συνεργασία πάντα με τοπικούς και κρατικούς φορείς, κρίθηκαν εθνικοί δρυμοί(Βάλια Κάλντα), υδροβιότοποι(Πρέσπες), έγιναν μονοπάτια για τους φυσιολάτρες, χιονοδρομικά(Βασιλίτσα, Πισοδέριο), μουσεία. Φυσικά όλα αυτά τα τουριστικά θέλγητρα συνεπάγονται και την παροχή υπηρεσιών για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών. Έτσι, λειτούργησαν ξενοδοχεία από Α΄ ως Δ΄ κατηγορίας, με περισσότερα Β΄ και Γ΄ και ελάχιστα Α΄, ενοικιαζόμενα δωμάτια, παραδοσιακοί ξενώνες, που ωστόσο παραμένουν ανεπαρκείς. Δημιουργήθηκαν σύλλογοι και συνεταιρισμοί εναλλακτικών μορφών τουρισμού όπως, αθλητικού τουρισμού (καγιάκ, κανώ, ράτινγκ, ορειβασία, σκι), συνεταιρισμοί γυναικών για την παραγωγή και διάθεση τοπικών παραδοσιακών προϊόντων, μορφωτικοί σύλλογοι για την διοργάνωση φεστιβάλ και εκδηλώσεων. Μέσα στους νομαρχιακούς και τοπικούς οργανισμούς αυτοδιοίκησης στελεχώθηκαν τμήματα τουριστικής ανάπτυξης και διοργανώθηκαν σεμινάρια επιμόρφωσης για την σωστή κατάρτιση των κατοίκων.

Επίλογος - Συμπεράσματα

Και τέλος, χορηγήθηκαν κονδύλια μέσα από μελέτες και αναπτυξιακά προγράμματα για μια πιο συντονισμένη και αποτελεσματική προσπάθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε συνεργασία με κρατικούς φορείς, τοπικούς και ιδιώτες.

Στόχος όλων αυτών, η οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, η δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης για την συγκράτηση του πληθυσμού, η προβολή του τόπου ευρέως, η προσέλκυση επισκεπτών και η εύκολη πρόσβαση αυτών, η προστασία του περιβάλλοντος παράλληλα με την εκμετάλλευση των φυσικών και τεχνητών πόρων στο έπακρο.

4.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Συμπερασματικά, για την καλύτερη και αποδοτικότερη τουριστική και κατ'επέκταση οικονομική ανάπτυξη της περιφέρειας της Δυτικής Μακεδονίας προτείνονται οι παρακάτω λύσεις.

Σύμφωνα με το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΠΕΠ) Δυτικής Μακεδονίας 2005-2006, του οποίου ο συνολικός προϋπολογισμός ανέρχεται στα 601,1 εκ.€ με ιδιωτική συμμετοχή 80,8 εκ.€, εθνική συμμετοχή 130,1 εκ.€ και κοινοτική συμμετοχή 390,2 εκ.€, οι προτάσεις είναι οι εξής.

Σημαντικότερο μέλημα αποτελεί η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, δηλαδή όλων των περιοχών φυσικού κάλλους και φυσικής κληρονομιάς, αλλά και η φροντίδα για πρόσβαση με δρόμους, μονοπάτια και η βελτίωση των καταφυγίων για όσους ενδιαφέρονται να μείνουν να χαρούν τη φύση λίγο περισσότερο. Η περιοχή φιλοξενεί πολλά και πλούσια οικοσυστήματα. 2 από τους 10 συνολικά εθνικούς δρυμούς, την οροσειρά της Πίνδου, της Πρέσπες, το Βίτσι, το Σινιάτσικο, τον Βουρίνο, τον Βελβεντό, τη λίμνη Πολυφύτου και τα δάση Βάλια Κάλντα, Πιερίων. Ο υδροβιότοπος των Πρεσπών κινδυνεύει από την λαθροθηρία, τον εκσυγχρονισμό των αλιευτικών μεθόδων, την συρρίκνωση των υγρολίβαδων όπου τα ψάρια κάνουν τις φωλιές τους, την επέκταση των αρδευτικών και τέλος τα μπάζα, τα φυτοφάρμακα και τα λιπάσματα που πετιούνται αλόγιστα στη λίμνη. Άλλο σοβαρό πρόβλημα αποτελεί η σταθερή πτώση της στάθμης των νερών, περίπου 1 μέτρο κάθε χρόνο. Επίσης σοβαρή διατάραξη της οικολογικής ισορροπίας προκαλούν οι δραστηριότητες της ΔΕΗ.

Επίλογος - Συμπεράσματα

Ακολουθεί η υποδομή των παροχών διαμονής που είναι ανεπαρκής και δεν καλύπτει τις ανάγκες φιλοξενίας. Η Φλώρινα διαθέτει μόνο ένα ξενοδοχείο Α΄ κατηγορίας, άλλα 21 Β΄ και Γ΄ καθώς και κάποια ενοικιαζόμενα δωμάτια. Η Καστοριά είναι η πιο ανεπτυγμένη σε παροχές διαμονής αυτή την στιγμή καθώς έχει 4 ξενοδοχεία Α΄ κατηγορίας, 16 Β΄, Γ΄ και Δ΄ αλλά και παραδοσιακούς ξενώνες με δυναμικότητα από 8 ως 20 δωμάτια ο καθένας. Η Κοζάνη με την σειρά της έχει αναλογικά μεγάλο αριθμό καταλυμάτων, 25 τον αριθμό από τα οποία όμως ούτε ένα δεν είναι Α΄ κατηγορίας. Τέλος στα Γρεβενά βρίσκουμε μόνο 15 καταλύματα από Γ΄ κατηγορία και κάτω. Σύμφωνα με το πρόγραμμα LEADER, όσων αφορά τις υποδομές διανυκτέρευσης, θα δημιουργηθούν 122 νέα δωμάτια με 303 νέες κλίνες με στόχο ο αριθμός διανυκτερεύσεων να αυξηθεί σε 63.024 και η τουριστική περίοδος από 3 μήνες σε 12.

Η σύνδεση με την περιοχή γίνεται οδικά και αεροπορικά. Είναι δύσκολη λόγω της μορφολογίας και των ακραίων καιρικών συνθηκών. Το ενδοπεριφερειακό οδικό δίκτυο θεωρείται ικανοποιητικό και με την ολοκλήρωση της Εγνατίας Οδού η προσπέλαση θα είναι εύκολη και γρήγορη. Το σιδηροδρομικό δίκτυο κρίνεται ανεπαρκές και επιβάλλεται η αναβάθμιση του και η εξυπηρέτηση περισσότερων προορισμών. Δύο αεροδρόμια εξυπηρετούν την περιοχή, της Καστοριάς και της Κοζάνης. Και τα δύο είναι υπό αναβάθμιση.

Ας δούμε λίγο την ανάπτυξη που παρουσιάζει κάθε νομός και τα προτερήματά τους. Ο νομός Κοζάνης θεωρείται ο πιο αναπτυγμένος, κάτι που εξαλείφεται με συντονισμένες προσπάθειες. Παραμένει πάντως κεντρικός πόλος ανάπτυξης, κυρίως στον τριτογενή τομέα, την βιομηχανία, την βιοτεχνία, το εμπόριο και την τριτοβάθμια εκπαίδευση με τα ΤΕΙ και ΑΕΙ.

Προτέρημα της Καστοριάς αποτελεί η τουριστική ανάπτυξη χάρη στα βυζαντινά μνημεία, την ζωντανή παράδοση, τον πλούσιο πολιτισμό και φυσικά το εμπόριο της γούνας κυρίως και των υπολοίπων τοπικών προϊόντων.

Η Φλώρινα με την σειρά της υπερτερεί στις όλο και πιο γρήγορα αναπτυσσόμενες εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Πέρα από πόλο τουριστικής ανάπτυξης αποτελεί και εμπορικό κέντρο και φιλοξενεί ΤΕΙ και τμήμα ΑΕΙ.

Ο ορεινός τουρισμός είναι το αστέρι των Γρεβενών. Από εκεί πηγάζει η τουριστική ανάπτυξη του και ακολουθεί η ευρεία οικονομική.

Επίλογος - Συμπεράσματα

Δυστυχώς η πόλη της Πτολεμαΐδας δεν παρουσιάζει καμία τουριστική ανάπτυξη παρά είναι απασχολημένη με την διατήρηση της φυσικής ισορροπίας μιας και η οικονομική της ανάπτυξη περιορίζεται στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, την βιομηχανία, την βιοτεχνία και το εμπόριο.

Στόχος λοιπόν είναι η τουριστική ανάπτυξη με την βοήθεια επιχορηγήσεων για την συγκράτηση του πληθυσμού, την παραγωγή και διάθεση τοπικών προϊόντων και την προβολή του τόπου. Ο ποιοτικός εκσυγχρονισμός της τουριστικής κατάστασης τιμολογήθηκε σε 110.340εκ.€ με επιχορήγηση ως 40%. Πρωταρχικά θα πρέπει να αναβιώσει το οικιστικό περιβάλλον, να διατηρηθούν σωστά τα μνημεία και μουσεία και να τοποθετηθούν πινακίδες σήμανσης αξιοθέατων σε διάφορα εμφανή σημεία. Σπουδαίο ρόλο παίζουν επίσης τα τουριστικά περίπτερα παροχής πληροφοριών και διανομής έντυπου υλικού με χάρτες, εικόνες, προτάσεις κ.α. Η αναδόμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και η ανακατασκευή παραδοσιακών οικισμών και χώρων εστίασης παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και κουζίνας αποτελούν στολίδι για τον επισκέπτη. Το μυστικό για αυτές τις περιοχές είναι οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού που θα αναπτυχθούν βάση των ιδιαιτεροτήτων του τόπου. Μια τέτοια μορφή που ταιριάζει στην περίπτωση μας είναι ο αγροτουρισμός. Πιστοποίηση των αγροτικών επιχειρήσεων και δικτύωση. Δυνατότητα διαμονής επισκεπτών στα αγροκτήματα και γνωριμία με τον τρόπο ζωής, τη φύση, τα ζώα. Σπουδαία παρακίνηση θα προσέφεραν τοπικά κέντρα οργανωμένης πληροφόρησης και προώθησης αγροτικού τουρισμού σε κεντρικά και εμφανή σημεία.

Όλες αυτές οι δραστηριότητες απαιτούν οικονομικούς πόρους και συνεργασία μεταξύ κρατικών και ιδιωτικών φορέων. Για τον λόγο αυτό τα έργα ανατίθενται σε ιδιώτες ή εταιρείες και δημιουργούνται πολιτιστικοί σύλλογοι και συνεταιρισμοί για την διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων και φεστιβάλ, την ίδρυση νέων μονάδων ή την επέκταση των υφισταμένων και την δημιουργία θέσεων εργασίας μόνιμων, εποχικών και την διατήρηση αυτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ

5.1. ΦΛΩΡΙΝΑ

	Όνομα Ξενοδοχείου	Τάξη	Τοποθεσία	Νομός	Τηλέφωνο
6828	AGHIOS GERMANOS	A	Αγ. Γερμανός Πρέσπας	Φλώρινας	2385-051397
6811	ANTIGONE	2*	Φλώρινα	Φλώρινας	2385-023180
9651	ARIADNI	2*	Λαιμός	Φλώρινας	2385-051850
6825	ATERON	2*	Αμύνταιο	Φλώρινας	2386-020000
6805	FILARETI	2*	Φλώρινα	Φλώρινας	2385-023587
6819	FILIPPION	B	Φλώρινα	Φλώρινας	2385-023346
6818	FLABOURO	2*	Φλάμπουρο	Φλώρινας	2385-067355
6812	HELLINIS	C	Φλώρινα	Φλώρινας	2385-022671/2
6820	I LIMNI	C	Άγιος Παντελεήμονας	Φλώρινας	2386-061211
6814	I PRESPE	B	Αγ. Γερμανός Πρέσπας	Φλώρινας	2385-051320

	Όνομα Ξενοδοχείου	Τάξη	Τοποθεσία	Νομός	Τηλέφωνο
6822	KALINO	2*	Λέχοβο	Φλώρινας	2386-071285
6807	KING ALEXANDER	3*	Φλώρινα	Φλώρινας	2385-023501/3
6823	KONTOSSOROS	2*	Εινό Νερό	Φλώρινας	2386-081256
6824	LA BETLOU	C	Νυμφαίο	Φλώρινας	2386-041282
6808	LYNGOS	B	Φλώρινα	Φλώρινας	2385-028322/3
6809	MODESTIOS	C	Πισοδέρι	Φλώρινας	2385-061345
6813	MONASTIRI	E	Αμύνταιο	Φλώρινας	2386-022242
6821	NEVESKA	2*	Νυμφαίο	Φλώρινας	2386-031442
6806	PANORAMA	2*	Άγιος Παντελεήμονας	Φλώρινας	2386-061399
6815	POULIA 2	B	Φλώρινα	Φλώρινας	2385-030625

	Όνομα Ξενοδοχείου	Τάξη	Τοποθεσία	Νομός	Τηλέφωνο
6816	PSARADES	2*	Ψαράδες	Φλώρινας	2385-046015
6826	THE TRADITION	B	Αγ. Γερμανός Πρέσπας	Φλώρινας	2385-051266
6827	TO LIAKOTO	C	Λαιμός	Φλώρινας	2385-051205
6829	VRACHOS	2*	Άγιος Παντελεήμονας	Φλώρινας	2386-061282

5.2 ΚΑΣΤΟΡΙΑ

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΚΛΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΤΗΛ.
ΑΓΓΕΛΗΣ	B	127	ΦΟΥΝΤΟΥΚΛΗΣ	(24670) 86.691
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ	Γ	35	ΠΕΤΡΑ	86.886
ΑΝΕΣΙΣ	Γ	40	ΚΑΣΤΟΡΙΑ	83.908
ΒΥΖΑΝΤΙΟ	B	40	ΚΑΣΤΟΡΙΑ	21.313
ΓΑΛΑΞΙΑΣ	Δ	40	ΜΑΥΡΟΧΩΡΙ	85.510
CASTOR	A	80	ΛΥΒ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	82.160
CHLOE HOTEL	B	79	ΧΛΟΗ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	21.300
ΔΕΔΗΣ	B	85	9ο Χλ.ΕΟ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	85.552
EUROPA	Γ	68	ΚΑΣΤΟΡΙΑ	23.826
GIORGIO INN	B	68	ΚΟΡΗΣΟΣ	51.209
ΗΛΕΚΤΡΑ	Γ	20	ΚΡΕΠΕΝΗ	74.056
ΙΩΑΝΝΑ	Γ	38	ΚΟΡΗΣΟΣ	51.630
ΚΑΣΤΟΡΙΑ	B	77	ΚΑΣΤΟΡΙΑ	29.453
ΚΕΛΕΤΡΟΝ	Γ	41	ΚΑΣΤΟΡΙΑ	22.676
LIMNEON RESORT	A	68	4ο Χλ.ΕΟ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	85.111
ΛΟΓΓΑΣ	A	28	ΣΙΔΗΡΟΧΩΡΙ	72.424
ΟΡΕΣΤΕΙΟΝ	Γ	34	ΚΑΣΤΟΡΙΑ	22.257
ΠΕΤΡΑ	B	70	ΠΕΤΡΑ	80.702
ΤΣΑΜΗΣ	B	153	ΔΙΣΠΗΛΙΟ	85.331
ΑΙΟΛΙΣ	-	26	ΚΑΣΤΟΡΙΑ	21.080

ΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΟΥΛΑΣ	B	13	ΚΑΣΤΟΡΙΑ	22.446
ΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΤΟΥ ΒΕΡΓΟΥΛΑ	A	23	ΚΑΣΤΟΡΙΑ	23.415

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΞΕΝΩΝΕΣ	ΚΛΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΤΗΛΕΦΩΝΟ
ΛΕΙΔΡΟΣΟΣ ΧΛΟΗ	20	ΑΠΟΣΚΕΠΟΣ	29.721
ΛΕΙΔΡΟΣΟΣ ΞΕΝΩΝΑΣ ΑΠΟΣΚΕΠΟΥ	8	ΑΠΟΣΚΕΠΟΣ	21.480
ΞΕΝΩΝΑΣ ΑΜΜΟΥΔΑΡΑΣ	16	ΑΜΜΟΥΔΑΡΑ	42.858
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ	16	ΝΕΣΤΟΡΙΟ	31.101
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	4	ΝΕΣΤΟΡΙΟ	31.114
ΑΙΓΛΗ	10	ΑΡΓΟΣ ΟΡΕΣΤΙΚΟ	41.500
ΒΟΤΑΝΙ	8	ΒΟΤΑΝΙ	44.015
ΓΑΛΙΛΑΙΟΣ	14	ΒΟΓΑΤΣΙΚΟ	95.340 - 73.150
ΒΑΤΥΝΑ	12	ΝΕΣΤΟΡΙΟ	31.118
ΗΔΙΣΤΟΝ	12	ΚΑΣΤΟΡΙΑ	22.250
ΞΕΝΩΝΑΣ ΚΟΡΕΣΤΕΙΑ	8	Ν. ΟΙΚΙΣΜΟΣ	86.977
ΒΕΡΝΟΝ	12	ΠΟΛΥΚΕΡΑΣΟΣ	84.854
ΞΕΝΩΝΑΣ ΔΗΜ. ΜΑΚΕΔΝΩΝ	9	ΜΑΥΡΟΧΩΡΙ	74.289
ΣΕΒΑΣΤΗ	11	ΑΡΓΟΣ ΟΡΕΣΤΙΚΟ	41.588
ΜΠΑΤΖΕΛΑΣ ΑΡΓΥΡΙΟΣ	20	ΑΡΓΟΣ ΟΡΕΣΤΙΚΟ	43.770
ΣΙΩΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	6	ΚΛΕΙΣΟΥΡΑ	94.291
ΤΣΙΟΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	16	ΔΙΣΠΗΛΙΟ	85.269
ΤΣΙΟΛΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	15	ΔΙΣΠΗΛΙΟ	85.340-1, 6973.755.327
ΤΟ ΠΕΤΡΙΝΟ ΤΟΥ ΧΑΤΣΙΟΥ	12	ΣΙΔΗΡΟΧΩΡΙ	72.500
ΞΕΝΩΝΑΣ ΑΝΘΗΡΟΥ	5	ΑΝΘΗΡΟ	44.298
ΔΗΜΗΤΡΑ	13	ΔΙΣΠΗΛΙΟ	85.721
ΓΑΚΙΔΗΣ	10	ΕΠΤΑΧΩΡΙ	84.081
ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ	20	ΚΛΕΙΣΟΥΡΑ	94.202
ΞΕΝΩΝΑΣ ΑΓ.	8	ΑΓΙΟΣ ΗΛΙΑΣ	21.750

ΗΛΙΑ			
ΞΕΝΩΝΑΣ ΚΑΣΤΑΝΟΦΥΤΟΥ	11	ΚΑΣΤΑΝΟΦΥΤΟ	42.493
ΔΗΜ. ΞΕΝΩΝΑΣ ΚΛΕΙΣΟΥΡΑΣ	56	ΚΛΕΙΣΟΥΡΑ	94.313
ΞΕΝΩΝΑΣ ΚΟΤΥΛΗΣ	10	ΚΟΤΥΛΗ	31.204
ΚΡΕΠΕΝΗ	16	ΜΑΥΡΟΧΩΡΙ	85.905
ΕΔΕΜ	11	ΜΑΥΡΟΧΩΡΙ	74.193
ΦΙΛΙΠΠΟΣ	12	ΚΟΡΗΣΟΣ	51.185
ΠΑΠΑΣΙΔΕΡΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	12	ΔΙΣΠΗΛΙΟ	85.477
ΞΕΝΩΝΑΣ ΠΤΕΛΕΑΣ	3	ΠΤΕΛΕΑ	31.096
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ	4	ΕΠΤΑΧΩΡΙ	84.159
ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ	18	ΚΑΣΤΟΡΙΑ	22.162
ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ	28	ΚΛΕΙΣΟΥΡΑ	94.277
ΑΧΙΛΛΕΙΟΝ	17	ΝΕΣΤΟΡΙΟ	31.120
ΚΑΤΕΡΙΝΑ	13	ΚΑΣΤΟΡΙΑ	24.645
ΛΟΦΟΣ	12	ΚΑΣΤΟΡΙΑ	82.047
ΞΕΝΩΝΑΣ ΓΛΥΚΟΝΕΡΙΟΥ	10	ΓΛΥΚΟΝΕΡΙ (ΝΕΣΤΟΡΙΟ)	71.234

5.3 ΚΟΖΑΝΗ

	Όνομα Ξενοδοχείου	Τάξη	Τοποθεσία	Νομός	Τηλέφωνο
7720	ΑΛΙΑΚΜΟΝ	2*	Κοζάνη	Κοζάνης	2461-036015/6
7733	ANESSIS	C	Κοζάνη	Κοζάνης	2461-022505/6
7730	ARCHONTIKON	C	Σιάτιστα	Κοζάνης	2465-021298
7737	ARENA	C	Κοζάνη	Κοζάνης	2461-071575
7726	COSTIS	C	Πτολεμαΐδα	Κοζάνης	2463-026661/2
9582	ELIMIA 3 HOTEL	3*	Εανή	Κοζάνης	2461-098707
7724	GALINI	C	Νεάπολη	Κοζάνης	2468-022329
7732	GEORGIOS	C	Πτολεμαΐδα	Κοζάνης	2463-024845
7734	HELENA	C	Κοζάνη	Κοζάνης	2461-

					026056
7721	HERMIONION	C	Κοζάνη	Κοζάνης	2461-036007
	Όνομα Ξενοδοχείου	Τάξη	Τοποθεσία	Νομός	Τηλέφωνο
7722	KATERINA	C	Κοζάνη	Κοζάνης	2461-034856
7731	KENTRIKON	1*	Γσοτίλι	Κοζάνης	2468-031465
7735	LAMBAS	B	Βλάστη Κοζάνης	Κοζάνης	2463-092111/2
9874	MYRIHOS	2*	Σισάνι	Κοζάνης	2463-092550
7716	NEFELI	3*	Κοζάνη	Κοζάνης	2461-036686/8
7728	OLYMPION	D	Πτολεμαΐδα	Κοζάνης	2463-024475
7723	PANHELLINION	D	Κοζάνη	Κοζάνης	2461-036006
7729	PANHELLINION	E	Σέρβια	Κοζάνης	2464-021551
7727	PANTELIDIS	B	Πτολεμαΐδα	Κοζάνης	2463-053300
7717	PINDOS	C	Πεντάλοφος	Κοζάνης	2468-041057/
7725	PTOLEMAEOS	3*	Πτολεμαΐδα	Κοζάνης	2463-054222/4
9744	SIATISTA	3*	Σιάτιστα	Κοζάνης	2465-047047
7736	SIATISTINO ARCHONTARIKI	C	Σιάτιστα	Κοζάνης	2465-047020/1
7718	TSELICAS	B	Κοζάνη	Κοζάνης	2461-035997
9671	VILLA KASTANODASSOS	2*	Εμπορειό	Κοζάνης	2463-062275
7719	XENIA	B	Κοζάνη	Κοζάνης	2461-030484

5.4. ΓΡΕΒΕΝΑ

	Όνομα Ξενοδοχείου	Τάξη	Τοποθεσία	Νομός	Τηλέφωνο
6836	ACHILLION	3*	Γρεβενά	Γρεβενών	2462-085600/1
6832	AEGLI	D	Γρεβενά	Γρεβενών	2462-085011
9889	AMADRYADES	2*	Αλατόπετρα	Γρεβενών	2462-025034
6840	CASA LA MONDI	3*	Πανόραμα	Γρεβενών	2462-025555/8
6843	DRYADES	C	Κοσμάτι	Γρεβενών	2462-025677
6839	IFIGENIA	1*	Σύδενδρο	Γρεβενών	2462-025566
6837	KAMVOUNIA	1*	Δεσκάτη	Γρεβενών	2462-031061
6838	LAVDA	2*	Λαβδα	Γρεβενών	2462-085650
6844	LAVDA'S NEREID	2*	Λαβδα	Γρεβενών	2462-085322
6834	METROPOLIS	1*	Γρεβενά	Γρεβενών	2462-028085
	Όνομα Ξενοδοχείου	Τάξη	Τοποθεσία	Νομός	Τηλέφωνο
6841	MIKROLIVADO	2*	Μικρολίβαδο	Γρεβενών	2462-025688
6830	MILIONIS	2*	Γρεβενά	Γρεβενών	2462-023223
6835	SAMARINA	2*	Σαμαρίνα	Γρεβενών	2462-095216
6842	TO AGNANTI TOU BEGA	3*	Φιλιππαιοί	Γρεβενών	2462-085339
6831	VALIA CALDA	2*	Περιβόλι	Γρεβενών	2462-082020/1

Βιβλιογραφία

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ✓ www1 = Ηγουμενάκης, Τουρισμός και Ανάπτυξη, INTERBOOKS, Αθήνα 2000
http://www.interbooks.gr/cgi-bin/books.pl?id_num=38-001
- ✓ www2=Καλογερόπουλος, Η πορεία του ελληνικού τουρισμού,
Καθημερινή,04/11/2005http://economist.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_ecom1_7_04/11/2005_128033
- ✓ www3 = <http://www.periferiakianaptixi.gr/periferies/dmakedonia/index.html>
- www4 = <http://www.florina.gr/prespes.htm>
- ✓ [www5 = http://www.florina.gr/nimfaion.htm](http://www.florina.gr/nimfaion.htm)
- ✓ [www6 = http://www.florina.gr/bigla.htm](http://www.florina.gr/bigla.htm)
- ✓ [www7 = http://www.florina.gr/limnes.htm](http://www.florina.gr/limnes.htm)
- ✓ [www8 = http://www.florina.gr/bouna.htm](http://www.florina.gr/bouna.htm)
- ✓ [www9 = http://www.florina.gr/arxiologia.htm](http://www.florina.gr/arxiologia.htm)
- ✓ [www10 = http://www.florina.gr/mouseia.htm](http://www.florina.gr/mouseia.htm)
- ✓ [www11 = http://www.florina.gr/ethima.htm](http://www.florina.gr/ethima.htm)
- ✓ [www12 = http://www.florina.gr/proionta.htm](http://www.florina.gr/proionta.htm)
- ✓ [www13= http://www.kastoria.gr/modules.php?op=modload&name=Links&file=index](http://www.kastoria.gr/modules.php?op=modload&name=Links&file=index)
- ✓ [www14 = http://www.ypes.gr/](http://www.ypes.gr/)
- ✓ [www15 = http://www.culture.gr/2/21/211/21117a/g211qa05.html](http://www.culture.gr/2/21/211/21117a/g211qa05.html)
- ✓ [www16 = http://www.culture.gr/2/21/211/21117n/g211qn08.html](http://www.culture.gr/2/21/211/21117n/g211qn08.html)
- ✓ [www17 = http://www.culture.gr/2/21/212/21211n/g212kn02.html](http://www.culture.gr/2/21/212/21211n/g212kn02.html)
- ✓ [www18 = http://www.culture.gr/2/21/212/21211a/g212ka03.html](http://www.culture.gr/2/21/212/21211a/g212ka03.html)
- ✓ [www19=\[http://www.aboutgreece.gr/magazine/list_nomoy.ASP?id_nm=29&category_id=31\]\(http://www.aboutgreece.gr/magazine/list_nomoy.ASP?id_nm=29&category_id=31\)](http://www.aboutgreece.gr/magazine/list_nomoy.ASP?id_nm=29&category_id=31)
- ✓ [www20 = http://www.culture.gr/2/21/211/21117m/g211qm03.html](http://www.culture.gr/2/21/211/21117m/g211qm03.html)
- ✓ [www21 = http://www.culture.gr/2/21/212/21211m/g212km03.html](http://www.culture.gr/2/21/212/21211m/g212km03.html)
- ✓ [www22 = http://www.culture.gr/2/21/211/21117m/g211qm04.html](http://www.culture.gr/2/21/211/21117m/g211qm04.html)
- ✓ [www23 = http://www.kozani.net/kozani.php?p_id=39&menu_id=15](http://www.kozani.net/kozani.php?p_id=39&menu_id=15)

- ✓ www24= [Http://www.macedonianet.gr/GREVENA/TOUR/NOMOSGREVENON.htm](http://www.macedonianet.gr/GREVENA/TOUR/NOMOSGREVENON.htm)
- ✓ www25= <http://www.macedonianet.gr/GREVENA/TOUR/NOMOSGREVENON1.htm>

Βιβλιογραφία

- ✓ www26= <http://www.macedonianet.gr/GREVENA/TOUR/NOMOSGREVENON2DA>.
- ✓ www27= http://www.gnto.gr/hotelresults.php?name=&category_id=0&class=0&city=&loctype=prefecture&prefecture_id=34&island_id=-1&pageSize=10&langID=1&curPage=3
- ✓ www28= <http://www.kastoria.gr/modules.php?op=modload&name=Links&file=index>
- ✓ www29= http://www.gnto.gr/hotelresults.php?name=&category_id=0&class=0&city=&loctype=prefecture&prefecture_id=30&island_id=-1&pageSize=10&langID=1&curPage=3
- ✓ www30= http://www.gnto.gr/hotelresults.php?name=&category_id=0&class=0&city=&loctype=prefecture&prefecture_id=23&island_id=-1&pageSize=10&langID=1&curPage=2
- ✓ www31 = [Http://www.anko.gr/leader/leader+.html](http://www.anko.gr/leader/leader+.html)
- ✓ www32 = <http://www.anko.gr/leader/measure3.htm>
- ✓ www33 = <http://www.anko.gr/leader/measure6.htm>
- ✓ www34= <http://hefaistos.anko.gr:7778/images/tabs/anko/EIC%20-%20GR167/Programmes/Sunoptika%20%28YPAN%29/Updated%20OP%20Competitiveness%20%2803-10-05%29.doc>
- ✓ www35= http://hefaistos.anko.gr:7778/pls/portal/anko.program_show?par_prod_id=76&par_lang=1
- ✓ www36 = <http://www.pepdym.gr/>
- ✓ www37 = http://www.pepdym.gr/upload/pep/02_OP-final_270301.doc
- ✓ www38 = <http://www.pepdym.gr/upload/sympliroma/C5.METRO%205.07-FEOGA-2.mh>

